

01-09-2022

Et Centrum-Venstre Tidsskrift

Indholdsfortegnelse:

- 1. Leder; Indviklet og svært gennemtrængeligt, Jan Helbak (s. 3-6)**
- 2. Begrebet; Komplexitet, Jan Helbak (s. 7-14)**

Artikler:

- 3. Minkkommissionen, pseudojura og politisk ansvarsforflygtigelse, Jan Helbak (s. 15-26)**
- 4. Socialdemokratiet står til venstre og går til højre, Bent Gravesen (s. 27-40)**
- 5. Kommuneaftale 2023 og budgetlov, Henrik Herløv Lund (s. 41-64)**
- 6. Borgerkrigen i Ukraine, Hans Aage (s. 65-69)**
- 7. Halvårsstatus på Ukraine krigen, Jens Jørgen Nielsen (s. 70-76)**
- 8. Den borgerlige blok, Serge Halimi (s. 77-82)**
- 9. En march mod Rom 2.0? Gert Sørensen (s. 83-93)**
- 10. Imperialismens økonomiske krise, oligarkisk kapitalisme og den autoritære stat, Gorm Winther (s. 94-105)**
- 11. Populisme er et udtryk for Sydens politiske autonomi, Carsten Jensen (s. 106-112)**
- 12. Fodbolddiplomati i Qatar Carsten Jensen (s. 113-117).**

Indviklet og svært gennemtrængeligt

Af Jan Helbak, medl. af Kritisk Debats redaktion

Når noget er indviklet, fordunklet eller sammensat, siger vi ofte i dag, at det er komplekst. Og følgebemærkningen er, at vi så må reducere i kompleksiteten.

Det, vi ofte glemmer, er, at det komplekse ikke er en ting, vi kan stille os udenfor og betragte eller gøre til forskningsobjekt. Vi er altid en del af det komplekse, ellers ville det ikke være komplekst. Derfor er bestemmelsen af vores eget ståsted afgørende.

Selvfølgelig skal vi forsøge at gøre det komplekse mindre sammensat og uigennemskueligt, ellers kan vi ikke handle og slet ikke handle rationelt. Men vores ståsted skal tænkes med.

Det sker knapt nok for tiden. I EU slår man sig op på solidaritet samtidig med, at alle parter river og slider i hinanden indefra. De indviklede og ødelæggende spil holdes lukkede med henvisning til det ydre sammenhold mod nutidens fjende nummer et. Russerne og Putin. Afslutningen på den kolde krig har sluppet dømonen løs. Overalt på kloden må kampen for demokrati, retsorden og det åbne samfund føres mod autokrater og terrororganisationer (krigen mod terror). Og sammenholdet i kampen er så afgørende for fremtidens verdensorden, at vi må alliere os med selv de mest reaktionære autokrater som bl.a. den saudiske kronprins, der ellers var paria. Vi må censurere for at stoppe russisk misinformation. Vi må se bort fra gamle internationale aftaler, når det gælder Taiwan, og uden den ringeste blusel kan man herhjemme sidde på sidelinjen og anklage en statsminister for magtfuldkommenhed, når vedkommendes regering forsøger at styre et helt samfund nogenlunde sikkert igennem en omfattende pandemi, hvor en enkelt forvaltningsfejl bliver det, der står tilbage efter to års indsats. Samtidig skal vi opleve, at et nyt parti vokser parlamentarisk, uden at nogen overhovedet ved, hvad det parti står for. Det siger noget om proportionerne, hvor det komplekse næsten bliver til politisk entropi.

I Italien er der lige nu et flertal, der støtter højrealliancen med formanden for Italiens Brødre som frontfigur. Partiet og dets formand har aner tilbage til nyfascismen. I Frankrig kan Macron vinde præsidentvalget, selv om kun ganske få har tillid til ham. Og en amerikansk præsident kan komme godt afsted med åbenlyst at sætte den globale vækst på spil blot for at sikre fortsat amerikansk dominans og den herskende classes privilegier, uden at kritikken

vælter ind over ham. IMF kritiserer spagfærdigt præsidentens politik men så heller ikke mere. Når ingen kender retningen, kan alle handlinger være ligegyldige. Især hvis de måske holder det værst tænkelige fra døren.

Alle kneb gælder og medie billedet atomiseres til punktuelle og spektakulære nedslag. Fokus flytter sig konstant efter det spektakulære og skygger for det ganske alarmerende faktum, at man selv i den politiske elite gør sig få forestillinger om, hvordan f.eks. krigen i Ukraine skal afsluttes eller spillet om Taiwan bringes til ophør, før det går galt. Der ligger adskillige magtpolitiske dagsordner som blokeringer for blot en holdbar våbenhvile i Ukraine, der bygger på Minskaftalen II.

Stedfortræderkrige kan forløbe i lang tid, for det rammer kun stedfortræderne og ikke de kræfter og magter, de er stedfortrædere for.

Krigen i Ukraine kan bekvemt bruges til at forklare næsten alle andre af nutidens åbenlyse dårligheder. Inflationen skyldes Putins økonomiske krig. Den vestlige alliances økonomiske sanktioner mod Rusland kræver godt nok afsavn blandt de vestlige befolkninger. At de bidrager til at opløse ”den aftalebaserede økonomiske verdensorden” og forbigås. Men forstås: ”sanktionerne er ikke økonomisk krig”. De er derimod forsøg på at presse Putin til at give op. De enorme investeringer i våbenproduktion som udhuler den økonomiske stabilitet og tilbageskridtet indenfor miljøområdet tilskrives også krigen i Ukraine og Putins energiapresning. Ethvert våben kan som bekendt bruges for både den gode og den dårlige sag. Sejrherren bestemmer prædikatet.

Eller sagt mere ligefremt, begår vi i Vesten den klassiske fejl blot i global skala. Vi sætter os selv – Vesten – udenfor den komplekse situation og belærer resten af verden om, at vi har de rette værdier og metoder til at garantere fremtidens stabilitet indenfor enkle og åbne rammer. En illusion der efterhånden er slidt op til en luftkugle.

Men netop den måde at gå til det komplekse på forøger kompleksiteten. I Danmark er der indgået forlig om 18. mia. kr. til forsvaret, og i samme åndedrag presses kommuner og regioner til at godkende en økonomiaftale, der indebærer, at mange kommuner skal skære alvorligt indenfor velfærdsområderne. Hvem kan forstå sammenhængen? Regeringen foreslår nye bandepakker, diskuterer kønsdiskrimination i Folkekirken og hyper en ny tørklædedebat, imens hovedparten af borgerne frygter for økonomisk smalhans og social usikkerhed. Det skaber en masse sociale og politiske understrømme, som ikke

kan finde politisk udtryk, fordi vi alle er forpligtet til at stå sammen i nødens stund for at forsvare Danmark og Europa mod truslen fra Rusland.

Samtidig med at en hel hærskare af eksperter i detaljer beskriver russernes elendige krigsførelse og underlegne materiel sammenlignet med det, de Vestlige allierede sender til Ukraine. Men selv en så indlysende mangel på logik går ufortyndet igennem det parlamentariske spil og mediernes blindvinkler.

Problemet er, at utilfredsheden ikke forsvinder, selv om den ikke kan ses i det indviklede politiske spil. Det betyder desværre, at politik så også bliver til spil, hvor scenen kommer længere og længere væk fra publikum – befolkningen. Det er en farlig situation, når spillet stigmatiserer og marginaliserer rationel tænkning og kritik, og magisk tænkning i stedet ophøjes til universel værdi. Dvs. når det politiske system fra at fremme politisk debat og kamp bliver til leverandør af hurtige løsninger på snart sagt alt indenfor en primitiv dikotomi, og holdbarheden bare bliver kortere og kortere.

På Kritisk Debats redaktion vedkender vi os helt og aldeles, at vi også er omfattet af situationen, hvor næsten alt er i drift. Vi finder det også anstrengende at reducere i kompleksiteten. Men vi tilstræber at bidrage med artikler, der punkterer nogen af de magiske myter, der fortrænger fornuften til den politiske periferi.

Begrebskommentaren handler i dette nummer netop om kompleksitet. Artiklen om minckommissionen går tæt på det pseudojuridiske spil i minksagen som en maskeret undergravning af regeringens autoritet. I kølvandet har vi en artikel om det hårde parlamentariske liv for Socialdemokratiet, der står til venstre, men må handle til højre rent parlamentarisk. Helt kontant giver det sig udslag i den måde, som velfærdslofterne er blevet presset ud med økonomiaftalerne mellem regeringen og regioner og kommuner. Det forhold analyseres i en artikel om økonomiaftalerne, budgetloven og forståelsespapiret mellem regeringen og dens parlamentariske grundlag.

Valgene i Frankrig og det kommende valg i Italien fortæller en del om en måske generel tendens i Europa, hvor centrum-venstre står svagt overfor rendyrkede højrenationale kræfter og borgerlig samling. Udviklingen beskrives ganske præcist i to artikler om henholdsvis Frankrig og Italien, hvor sidstnævnte oven i købet bringes i 100 året for Mussolinis march mod Rom.

Selve krigen i Ukraine behandles i to artikler, der dels stiller skarpt på, hvad der rent faktisk foregår, hvordan Vesten holder liv i krigen, dyrker hykleriet og foretager en sand tour de force i historieforglemmelse. En enkelt artikel

forsøger at tegne et større overblik over kapitalismen krise – især den amerikanske imperialismes krise.

Diskussionen om begrebet og fænomenet populisme er igen på dagorden i Latinamerika. Den debat behandles i en boganmeldelse.

Kritisk Debat afsluttes denne gang med en kommentar om VM i fodbold i Qatar. Det er jo trods sportsverdens evige påstand om at være uafhængig af politik ikke ligegyldigt, hvor store sportsbegivenheder afholdes. Det er vel det de politiske ledere mener, når de lever med et VM i Qatar og aflyser sportsbegivenheder i Rusland og udelukker russiske sportsfolk fra internationale turnering.

En fin afslutning, der illustrerer kompleksiteten som resultat af en tiltagende afstand mellem, hvad der siges, og hvordan der handles.

Kompleksitet

Af Jan Helbak medl. af Kritisk Debats redaktion

Kompleksitet betyder: at noget er indviklet, sammensat, dunkelt, uigennemtrængeligt og uigennemskueligt. Kort og godt en tilstand, der er vanskelig at få rede på og skabe et grundlag for rationelle og holdbare beslutninger.

Indenfor de sidste to årtier er anvendelsen af begrebet, når det gælder samfundet som helhed, organisationer mv., blevet stadigt hyppigere. Det samme gælder følgebegrebet reduktion af kompleksitet.

Sociologen Joachim Israel skrev i forordet til sin bog "Kunsten at blæse en ballon op indefra" (1982) følgende: "Man kan ikke blæse en ballon op indefra. Det er i den grad en selvfølge, at det virker banalt at sige det. Ikke desto mindre er det denne bogs grundlæggende tese, at vi ikke bare *kan* blæse en ballon op indefra, men at det er et menneskeligt eksistensvilkår, at vi alle er *nødt* til at blæse en ballon op indefra. Den ballon, jeg taler om, er den verden, vi lever i. Tanken om, at vi skulle kunne stille os udenfor eller ved siden af verden, er absurd, selv om en del sociologer og samfundsvidenskabsmænd har handlet, som om de var i stand til det".

Pointen har to dimensioner. Den første leder frem til et historisk problem, som i den grad præger begrebet kompleks-kompleksitet, idet begrebet i Vestlig civilisationsforståelse vanligvis sættes ind i en historisk udviklingsbane, der betegner udviklingen fra det simple/enkle/singulære til det meget sammensatte – læs civiliserede. Her har vi begrebets samfundsvidenskabelige grundproblem, fordi det overser sin egen præmis/forudsætning. Forestillingen forudsætter, at verden har udviklet sig, men at mennesket er det samme. En metafysisk essentialistisk betragtningsmåde.

Men da søfarerne i Grækenland for 2500 år siden skulle navigere, var det en uhyre kompleks affære. For det første skulle de tage hensyn til vejrlig. For det andet til solens og stjernernes stilling, som de havde udkæmpet mange kampe for at forstå. Men dertil kom for det tredje, at navigationen skulle indpasses i gudebilledet og gudernes indbyrdes styrkeforhold. Så på deres tid var det enkle/simple meget komplekst. Navigationen forenkles, man bliver ved med at udvide af aktionsradius, man bygger bedre og mere sødygtige skibe, der kan skyde en højere fart. De gamle navigationsmodeller viser sig på et tidspunkt utidsvarende, og situationen opleves igen kompleks indtil, man igen får styr på situationen ved hjælp af nye forståelsesmodeller og hjælperedskaber.

Pointens anden dimension er, som anført, at kompleksitet ikke kan tænkes uden det historiske subjekt som en del af kompleksiteten og overvindelse af kompleksiteten. Dvs. vores ståsted og hele verdensopfattelse, herunder sprog og værdisæt, som verden forstås ud fra. Vi kigger ikke ind på et genstandsfelt udenfor os, som vi kan kalde komplekst. Vi er en del af kompleksiteten hvilket, som Joachim Israel skriver, egentligt er såre banalt.

Men forunderligt nok er det en af de mest oversete banaliteter. Når vi skal anskue kompleksiteter, springer vi som oftest analyserne af vores ståsted relevans, udsigelseskraft og holdbarhed over. Eksempelvis taler vi med den største selvfølgelighed om universelle værdier og sandheder og mener hermed Vestens værdier, som ikke nødvendigvis er universelle eller accepteres som sådanne udenfor Vesten. Betvivler man validiteten i forholdet, ligger anklagen om agnosticisme lige for. I perioder som nu, hvor rækken af reelt sammenfaldende begivenheder, vælter ind over os, og hvor vi stædigt fastholder vores ståsted uberørt, opleves de som meget indviklede og ikke umiddelbart gennemtrængelige.

Der er for så vidt ikke noget uforståeligt i fænomenet kompleksitet, som er et livsvilkår, der både er og også overvindes. Det ligger indbygget i vores måde at opretholde vores eksistens på – i arbejdets begreb, som altid består af symmetri og sekvens. Konstant arbejder vi for at gribe ind, begribe og ordne. Men samtidig sniger der sig nye ønsker/behov/muligheder ind, der bringer os i ny aktivitet i ukendt farvand. Samtidig med, at vi producerer og bringer os selv ud i ukendt farvand, skaber vi også vores egne forudsætninger for at overskride den skabte orden. Men vi gør det ikke frivilligt og ikke før, vores hidtil fungerende forståelsesramme, handleprocedurer og reguleringsordninger ophører med at skabe klarhed og forudsigelighed, men tværtimod konstant udfordres af anomalier.

Det enerverende er at befinde sig i perioder, hvor anomalierne tager til, og hvor vi fornemmer, at vi befinder os i en overgangsperiode – historisk overgangsperiode, som, vi fornemmer, kan vare i mange årtier hvis ikke århundrede. Og det måske mest enerverende er, når kompleksiteten/overgangene fortrænger den givne orden i dagligdagen, uden at vi endnu er kommet til *begreb* om, hvad vi skal overskride, hvordan og til hvad.

På den ene side aflejrer den asymmetriske proces en vis forkompetence til at overskride den gældende orden, men på den anden side foregår der processer i ordenen, som rykker på mønsteret indenfor samme orden, og som først træder frem, når vi griber ind på bestemte måder ud fra nogle måske ikke

erkendte begrænsede præmisser. Som eksempelvis vores forståelse af universalitet.

Disse molekylære ændringer anskuer vi for det meste som enkeltfænomener, der kan ordnes indenfor vores anskuelsesramme. Bliver de til tendenser samler vi dem i bundter og udstyrer nogen af fænomenerne med status som uafhængige variable. Andre tituleres afhængige variable. Dertil kommer brugen af analogier, og vi mener på den måde at have reduceret kompleksitet – hvor vi vel og bemærke selv står udenfor. Dvs. vi udfordrer ikke vores eget ståsted. Vi skaber årsags-virkningsrelationer som absolutte størrelser, vi anvender kategorier, der er ekstrapoleret og begrænser på den måde både relationskæder og relationsdynamik. Vi skaber metafysik. Vi skaber symmetri ved cirkularitet. Men det stopper jo ikke de asymmetriske processer.

Hvordan skal man så forstå en kompleks overgangstid mellem to ordener? Her tænkes der i historisk ramme men ikke, som vanligt er, mellem to velafgrænsede ordener. Alene i kapitalismens tidsalder kan vi se tre store transformationer. Fra Hollandsk dominans og orden til den engelske dominans og orden til den amerikanske dominans og orden. Det væsentligste fælles kendetegn er ud over opbrud på alle fronter, at ordenen er blevet erobret af en stadig større magt og tillige gjort til det ekspanderende verdensmarkeds orden. Med orden tænkes på en omfattende økonomisk, militær, politisk og kulturel dominans, som kortvarigt accepteres af alle magter, fordi det er i deres interesse, opløser kompleksiteten og genindfører stabiliteten.

Interessant er det også, at kampen om dominans og orden har taget uegale forløb, og at transformationen har inddraget store komplekse krige og statslige sammenslutninger, hvor formålet/bevæggrundene syntes et og har været noget andet. Tag Preussens krig mod Danmark, Østrig og Frankrig. Hovedformålet var ikke at underlægge sig disse lande men at generere Tysklands samling under Preussisk ledelse og opbygning af tysk kapitalisme gennem forceret akkumulation for at udfordre engelsk dominans og reaktionære forsvare af den herskende orden. Men allerede på det tidspunkt var en anden stormagt i svøb – USA.

Selve den nye orden skal altså først og fremmest begribes som potentiale i forhold til andre magter og bevægelser. I den forståelse bliver fascismen, der fandt sin begrundelse og tilslutning i ønsket om at reducere eller ophæve en utålelig usikker livssituation for de mange, forudsætning for den efterfølgende amerikanske dominans og dominansdoktrin: den frie verden mod alle former for diktatur og totalitarisme. Først og fremmest modelleret efter George F. Kennenans *inddæmningsstrategi* (1947) overfor Sovjetunionen,

hvor rationalet var at lukke Sovjet ude fra verdensmarkedet og dominere og regulere resten af verden indenfor dikotomien: ”den frie verden mod diktaturer”.

En tronaspirant må kunne præsentere opgøret med det gamle og transformationen som værende ”til alles bedste”. Det kunne USA efter krigen. Det liberale demokrati kunne med et vist hold i virkeligheden sættes lig fremgang og velstand. Det samme kan ikke siges om Kinas udviklingsdoktrin på nuværende tidspunkt. Men det er ikke et statisk forhold.

Af samme grund spiller de geostrategiske diskussioner fallit, hvis de ikke indtager to sideløbende udviklingslinjer i den aktuelle situation.

Udtyndingen af de faktiske friheder og demokratiernes væsen i Vesten til katotisk forbrugsvalg og sterile valgmetoder med mindre og mindre resonans i befolkningerne og en kompromitteret/ugunstigt stillet universalisme. I den anden linje foregår der store kampe i Kina om hvilken vej, landet skal udvikles og hvilket system, der skal udvikles for at skabe et ”socialistisk Kina med særlige træk”.

Den kamp foregår lige for øjnene af os. Situationen er kompleks, fordi relationen USA dominans versus Kina dominans ikke har antaget klare baner, og vores kategorier fra den tidligere Kolde Krig indenfor Kennans dominansunivers viser sig ganske utilstrækkelige. Bidens feltråb om ”demokratier mod autokratier” er blot det sidste forsimplede udtryk for Vestens universalitetsillusion – men med uoverskuelige konsekvenser. Som i den grad understøttes af det samme Vestens løsagtige omgang med sine egne værdier, når man mangler olie og gas.

I kompleksiteten skal vi også have øje for alliancernes holdbarhed eller det modsatte og de molekylære processer. Vi skal f.eks. have øje for den givne ordens institutionelle styrke, effektivitet og autoritet. Læser man eksempelvis nyhedsbreve fra IMF hver uge, fremgår det tydeligt, at institutionens ledelse og ideologiske apparat bliver mere og mere desperate og samtidig vage i præskriptionerne. WHO fungerer stort set ikke længere, fordi amerikanerne boycotter dommerpanelet. FN har reelt ikke fungeret siden bombningen af Serbien i 1999, hvor menneskerettighederne af Vestens dominerende magter og Nato blev sat over national ret og national selvbestemmelse. Grundlaget for FN’s charter. En række regionale handelsaftaler sættes konstant under pres og virker ikke længere, end det kan betale sig for deltagerlandene, fordi der reelt ikke er nogen selvstændig magt til at håndhæve bestemmelserne. Tilbage er kun den rå magt og økonomisk krigsførelse, som blev accelereret under Trump og ikke slækket under Biden.

Rationalet er, at overgange ikke bare sker, og at det, overgangene er overgang til, aldrig kendes på forhånd – kun som potentiale. I mellemtiden kan hele lortet gå over i kaos og ødelæggelse.

Hvis ikke nogen af de nævnte faktorer plus vores eget udgangspunkt bare tilnærmelsesvis inddrages i vores analyser af kompleksitet, bliver de enkelte handlinger enten meningsløse eller reduceret til gale mænds værk som i dag, hvor vi i Vesten har ophøjet Putin til roden til alt ondt med det resultat, at vi bevæger os stadig længere væk fra reduktion af kompleksitet. For selvfølgelig er en mand eller et land ikke eneårsag til det globale problemkompleks, som vi både står overfor og befinder os i. Dæmoniseringen af Putin, som udfolder sig i alle kredse og samfundslag, antager karakter af magisk tænkning og woodoo, hvor vi i vores generelle forvirring kan stikke nåle i Ruslands præsident og håbe på, at dunkelheden og tågen letter.

Eksempelvis trækker man i Afrika og Asien på skulderen af menneskerettighederne og kalder dem hykleriske – fortryllesen er brudt. I Indonesien afviser man USA's pres og henviser til USA's historiske magtmanipulation i hele Stillehavsregionen. Erdogan indgår aftaler med Rusland og Iran hvilket, han ikke ville have gjort for 10 år siden. Flere og flere mister frygten for sanktioner i takt med, at de kan se konturerne af alternativer. Disse små ”slag” skal vi holde øje med.

Lad os forsøge med en antagelse, selv om den kolliderer med vores værdier, som vi mener har universel kraft: Hvis udtyndingsprocessen af vores demokratier fortsætter og accelereres af de mangfoldige kriser/krige og internationale konflikter og kompromitteres som universel ide af markedsøkonomien, og kineserne, som angivet af Xi Jipeng, drejer samfundet i en ny velfærdspolitisk retning, hvor kommunistpartiet ganske vist styrer hele landet men samtidig garanterer folkets velfærd, åbnes der måske for et paradigmeskifte på verdensarenaen uden at være bundet ind i vores værdiers bånd. Vi har set det under pandemien med befolkningernes støtte til den stærke stat for at beskytte velfærden mod de liberale markeds kræfter. Vi ved ikke, om udviklingen tager den drejning. Men vi skal have den for øje, og ikke lade os afskære herfra af regeringsledernes og den intellektuelle elites næsten hysteriske insistensen på den horisontafkortende dikotomi: demokratier versus autokratier. Men trods forsimpelingsens intellektuelle tørke og magiske tænkning bryder kritikken frem om end stadig i medieverdens periferi. Ikke fordi kritikerne ser med milde øjne på Kina eller Rusland, selv om de skældes ud, men fordi de frygter forsimpelingsernes uoverskuelige konsekvenser.

Når vi ser på de geopolitiske magtforhold og spil, glemmer vi ofte de faktorer, der ligger lige udenfor spilrammen/genstandsrammen. Men når FED (den amerikanske centralbank) hæver renten, sker der en udsivning af kapital fra de andre lande. Dem, der er mest eksponeret, er lige nu de asiatiske lande, fordi de har forholdsvis store udenlandske investeringer i dollars. De kan blive tvunget til at hæve deres egen rente for at bevare investeringerne. Recessionen truer. Men kun Kina kan gennemføre valutakontrol. Ikke desto mindre suger USA dermed markedet for kapital, hvilket forstærkes af, at man konstant har et finansieringsunderskud på ca. 3000 mia. Dollars. Altså væksten isoleret i USA begrænser væksten på verdensmarkedet.

USA har forsøgt at modvirke tendensen ved at love store investeringer. Men de kommer ikke. USA har ikke længere den økonomiske styrke til at fastholde f.eks. alliancerne i Stillehavet. De eksisterer fortsat, men "guleroden" er afløst af "pisken".

Om et år er den direkte gasledning fra Sibirien til Kina færdigbygget. Kinesernes "Silkevejsprojekt" er så langt fremme, at Kina hvert år bliver stadig mindre afhængig af søvejen. Kina og Rusland sidder på det meste af Centralasien og beskytter grænselandene på Taliban i Afghanistan.

Om det er USA/Vesten eller Kina/Rusland kæmper man lige nu om *positioner*, og det meste af medieverdenen følger disse positionsopgør som en primitiv søgeradar. Men det bliver kompleksiteten ikke mindre af. Både mål og strategier fortøner sig.

Derfor er provokationer og magtdemonstrationer blevet det vigtigste våben i kampen om dominansmagten. Det værste, der kan ske for eksempelvis USA, er, at Asien bliver et selvstændigt økonomisk område, fordi både Korea og Japan har eksponeret sig i forhold til det enorme kinesiske marked. Så det, vi står overfor lige nu, er mest af alt magtdemonstrationer fra både USA og Kina, der ikke har den umiddelbare undertvingelse af hinanden som mål men dominansen i hele Øst- og Sydøstasien samt Centralasien og Afrika. Allerede nu danser store kontinenter som Europa, Indien og Latinamerika på line, fordi ingen kender udfaldet af dominanskampene og retten til at skabe orden i kompleksiteten. Krigens logik som magtens logik er i den periode, vi lige nu befinder os i, ved at overtage økonomiens logik som dominerende faktor.

Når jeg lægger det billede ind over de aktuelle begivenheder, begynder de at tage form, og nogle af knuderne begynder at løsne op. Læg dertil igen, at Vestens økonomiske krigsførelse mod Iran og Rusland har deres egne befolkninger som de største tabere, hvilket også svækker den ideologiske dominans og hermed universalismen som fikspunkt for alle begivenheder. De lande, der

udfordrer Vesten, er ikke liberaldemokratiske og forsøger heller ikke at blive det. Ud fra deres ståsted har det liberale demokrati som institutionel overbygning på det kapitalistiske marked spillet fallit. For dem er personlig frihed, ytringsfrihed og beskyttelse af personlig ejendom de rene abstraktioner. Og de i vores selvforståelse universelle værdier har ikke længere den nødvendige fremtidskraft i sig, som det var tilfældet efter 2. Verdenskrig.

Der, hvor Vesten har forsøgt at gennemtvinge de universelle værdier med magt, hænger Vesten fast. I nyere tid i Irak, i Afghanistan, i Libyen, i Mali, i Iran. Og hvad værre er må Vesten ty til støtte fra rendyrkede autokratiske stater for at holde sammen på den Vestlige alliance. Det afgørende her er for så vidt ikke hykleriet men det forhold, at allianceopbygningerne ikke har fremtidens løsninger i sig. De er defensive og skal fastholde den givne orden – og dermed utålelige kompleksitet. (Eksempelvis har Macron og Biden svækket egen troværdighed ved at holde møde med den saudiske kronprins. Det er Gerhard Schröder, som nu er paria i EU, der kan skaffe forbindelse til Putin. Det er Erdogan, der åbner for korneksporten og får frie hænder overfor kurderne. FN smides ud af Congo, og flere Latinamerikanske lande indgår bilaterale aftaler med Kina).

Af de grunde forekommer det også indlysende, at stedfortræderkrige som dem i Ukraine, Syrien og eksempelvis det krigeriske magtspil over Taiwan er kommet for at blive, og at de vil virke ændrende ind på verdensøkonomiens struktur og stabilitet uden at reducere kompleksiteten – tværtimod.

Ukraine og Taiwan er ikke enkeltstående begivenheder indenfor en simpel årsags-virknings logik. Og hvis vi politisk og filosofisk skal forsøge at bekæmpe de centrifugale processer, der er sat i gang, må vi frigøre os fra den emotionelle tilfangetagelse af det aktuelle forsimplede og dikotomiske verdensbillede, der lægges ned over enhver diskussion af politik og økonomi. Vi må skabe rationel afstand, og den øvelse har ”*fremmedgørelsen*” som nødvendig metodisk forudsætning. Vi må ”*desertere*” fra vores *universelle værdier* og ”*fraternisere med fjenden*”. Vi må overvinde frygten for at blive kaldt ”*Putinversteher*” og ”*Kinaelskere*”. Vi må leve med for en tid at blive værdimæssigt hjemløse og se kompasnålen svinge gyratorisk. Forsimplingens vej og metode forøger kun kompleksiteten og uoverskueligheden som bestemmende begivenhedskæder i det enkelte samfund og på verdensarenaen.

I en situation, hvor respekten for vores værdier og autoritet, slides ned og udløser krige som Ukrainekrigen, forfalder selv vise mænd og kvinder ofte til spektakulær manikæisme: Demokratier mod autokratier. Den frie verden mod ondskabens imperium. Putin som despot mv. Regningen er, at begreberne og

kategoriene, som vi skal bruge for at opløse de komplekse tilstande, bliver til metaforer, domsprædikater og ”markører” i en metafysisk tilstand, hvis opløsning sætter sig igennem indefra bag om ryggen, fordi de mister deres virkningskraft.

Jeg startede drøftelsen af kompleksitet med at citere fra Joachim Israels bog om at puste balloner op indefra, og jeg finder, at det også giver mening at slutte med et citat fra samme bog: ”Traditionelt har man opfattet strukturen som det primære i et samfund, og proces og forandring og transformation som særlige egenskaber ved denne struktur. Den alternative opfattelse vender tingene på hovedet. Nu opfattes proces, forandring og transformation som grundlæggende og struktur og orden ses som foreløbige og historisk begrænsede egenskaber ved processer og forandringer. Opfattelsen medfører videre, at praksis bliver det centrale begreb i en funktionel analyse af samfundsmæssige systemer”.

Men vel og bemærke processer, forandringer og transformationer, vi aldrig står udenfor men altid er en del af. Og af samme grund kan vi ikke navigere i kompleksitet, hvis uden at inddrage og forstå begrænsningerne i vores eget udgangspunkt.

Minkkommissionen, pseudojura og politisk ansvarsforflygtigelse

Af Jan Helbak, medl. af Kritisk Debats redaktion

Carsten Henrichsen professor emeritus KU har en meget skarp og præcis artikel i Altinget den 10. august 2022 med overskriften: "Minkkommissionen var et teater, der skulle holde liv i affæren frem til et valg".

Om det har været hensigten med kommissionen, skal jeg lade være usagt, men jeg deler i det store og hele Carsten Henrichsens analyse og kritik både af forløbet forud for nedsættelse af Minkkommissionen og kommissionsrapportens konklusioner.

Nu begynder der efter lang tids tavshed at melde sig flere jurister på banen med kritik af især kommissionens ordvalg, der flere steder bærer præg af ad hominem argumentation. Bl.a. har juraprofessor emeritus Jørgen Vestergaard i Politiken den 18. august været ude med en kritik af følgende centrale sætning i rapporten, "objektivt set var groft vildledende". Ifølge Jørgen Vestergaard skaber det en unødigt mistanke om, hvorvidt statsministeren har gjort noget ulovligt. Godt nok modificeres udsagnet i rapporten, men ikke desto mindre er det den formulering i rapporten, som refereres igen og igen. Flere andre jurister ligger på linje med Jørgen Vestergaard.

Der kan dog føjes flere politiske vinkler til kritikken. Det vil jeg gøre i artiklens to afsnit, der behandler minksagen fra forskellige dimensioner.

For det første en kritik af kommissoriet for kommissionens arbejde givet af granskningsudvalget bag lukkede døre. (se loven fra 13. april 2021 §61 stk. 6 og §62 stk. 3). Selve kommissoriet er stærkt kritisabelt, fordi kommissionen som udgangspunkt eksplicit udelukkes fra at behandle og tage hensyn til kontekst og substans. Undersøgelsens genstand er alene proces og ikke materialitet, hvilket aldrig kan munde ud i andet end i en abstrakt juridisk tour de force, hvor forestillingen er, at jura kan løsriveres fra en sags praktiske virkelighed.

For det andet er granskningsudvalget opfundet til lejligheden for at fritage folketingets partier fra deres egentlige politiske ansvar – at overvåge regeringsførelsen og i tilfælde af udtalt mistillid samle flertal for et mistillidsvotum. Den handling kunne allerede være gennemført i december 2020. Under forespørgselsdebatterne og i samrådene var der intet til hinder for, at R, V og K kunne have formuleret eller varslet et beslutningsgrundlag, der udtrykte mistillid til regeringen og således have udløst en dronningerunde eller valg.

Jeg er helt enig med Carsten Henrichsen i, at en granskningskommission, som udgår fra Folketinget og har reference til Folketinget, er en institutionel ansvarsforflygtigelse. En art pseudojudificering af politikken.

Det er Folketinget, der skal forestå en undersøgelse af regeringens førelse. Men havde Folketinget fulgt den vej kunne man ikke have indskrænket undersøgelsestemaet til kun at handle om proces. Man ville have været tvunget til også at diskutere substans og inddrage den faktiske samfundsmæssige virkelighed i vurderingen af regeringens handlemåde. Havde man fulgt den vej ville oppositionens partier være blevet tvunget til også at vedkende sig deres lod og del i hastelovgivningerne i foråret 2020, som absolut ikke var fejlfri, men endog behæftet med mange åbne ender, hvad der selvfølgelig både er forståeligt og forventeligt, når der skal lovgives i en krisesituation og oveni købet i forhold til et endnu ikke fuldt forstået problem. Se ”Grønnegaardrapporten”: ”Håndtering af covid-19 i foråret 2020 (januar 2021).

I stedet fik oppositionen med de Radikale som kreatør skabt en ny instans – granskningsudvalget og granskningskommissioner som en ny vej til at afpolitiserer politikken og så endda på et så snævert grundlag, at politiske handlinger i en krisesituation helt bevidstløst kan barberes ned til spørgsmål om proceslegalitet.

Det taler for, at Carsten Henrichsen rammer helt plet med sin artikel. Vi har fået en pseudojuridisk rapport med nogle skærpede formuleringer, som logisk er decideret tåbelige men ikke desto mindre velegnede som valgslogans.

Eksempelvis er en sondring mellem ”objektiv groft vildledende” og ”subjektivt vildledende” kun egnet til at indgå i vurderinger af civilretlige kontraktforhold men malplaceret, når forvaltningsanliggende skal vurderes. Alene forvaltningslovens proportionalitetsprincip opererer med et skøn, hvori risikoen for en fejltagelse altid er indlejret. Man kan sige noget forkert eller give urigtige oplysninger, eller man kan give oplysninger mv., der viser sig at være i strid med loven. Det har forvaltningsretlige konsekvenser, som altid skal afgøres efter proportionalitetsprincippet.

Hvis Mette F eller regeringen ikke havde erkendt fejlen men forsøgt at dække over den, kunne man hævde, at den brød forvaltningsloven og ministeransvarlighedsloven ved ikke bare at sige noget objektivt forkert men ved at fordreje eller fortie. Det er som bekendt ikke tilfældet. Allerede få dage efter at have sagt noget på pressemødet den 4. november 2020, der *angiveligt* ikke var hjemmel til, meldte statsministeren ud, at der *angiveligt* manglede hjemmel til at aflive alle mink, og allerede den 16. november blev der indgået aftale med RV, EL, SF og ALT om at stemme for en ny lov, der skulle hjemle

aflivningen, som der i øvrigt var bred enighed om, var nødvendig. Den borgerlige opposition afviste at stemme for lovforslaget. Dvs. statsministerens angivelige forkerte udmelding blev hurtigt erkendt, og de angiveligt ulovlige handlinger foretaget af regeringen og politiet blev hurtigt gjort lovlige med vedtagelse af lov 77 den 21. december.

Så der er ikke faktisk grundlag for at anvende det ordvalg, som er tilfældet i minkkommissionens rapport.

Sondringen, som den anvendes i rapporten, kan kun ses som en indirekte mistænkeliggørelse af Mette Frederiksen, hvor der samtidig lægges behørig afstand til en mulig rigsretssag, som man angiveligt ville tabe, hvis der overhovedet kunne udarbejdes et kommissorium for undersøgelseskommissionen.

Men det hele hjælper ikke så meget nu, fordi S lige siden den offentlige virak om den angivelige manglende hjemmel og de borgerlige partiers anklage af regeringen for grundlovsbrud – på hvilken, der ikke var fugls føde – har forspildt sin chance for at gå i modoffensiven.

Fra august 2020 og frem til indgrebet kritiseredes regeringen faktisk for ikke at gribe tilstrækkeligt resolut ind overfor minkavlerne i lighed med tiltagene rundt om i Europa. Derud over sad det endnu i kroppen på regeringen, hvor hurtigt smitten spredte sig fra den 27/2 til 11/3. Kort sagt handlede man under et både internationalt og nationalt tidspres. Efter min opfattelse gav man i forhold til det faktiske forløb op til KU (koordinationsudvalget) mødet den 3. november alt for hurtigt op overfor RV's parlamentariske "kup" med lovforslaget om en granskningskommission. Bedre blev regeringens politiske stilling ikke med det fuldstændigt frugtesløse kommissorium.

Mette F kunne i Folketingssalen og overfor befolkningen have sagt: "ja, vi begik fejl, men var beslutningen ikke fornuftig"? Hvad ville oppositionen have gjort. Mette F kunne også have henvist til "Grønnegaard rapporten" ("Håndteringen af Covid-19 i foråret 2020"), som netop konkluderede som Carsten Henriksen, at det endog var yderst fornuftigt at oprette et KU og styre slagets gang herfra. Men selv, hvis vi sætter disse organisationsstrategiske overvejelser i parentes, kan man ikke i kommissionens rapport finde håndfaste belæg for påstanden om en strukturel magtcentralisering. Der er kun tale om en ad hoc generalstab. Kommissionen giver heller ikke noget hint om, hvordan man skulle have klaret situationen bedre, hvis man alene havde fulgt vanlig praksis og lagt håndteringen hos resortministerierne indenfor hvilke, der i øvrigt også til det sidste var tvivl om hjemmelsgrundlaget.

Kommissionen, der som sagt er en pseudojuridisk institution, har i virkeligheden arbejdet ud fra en skjult præmis om den ideale stat. (Man kommer til at tænke på Platon) Den ideale stat, hvor samarbejdet mellem enhederne bare glider, forudsætter, at love, bekendtgørelser og vejledninger er entydige og ufortolkelige. Det fornuftige med et KU er selvfølgelig, at man politisk erkender at stå i en for en statsmagt i fredstid helt ny og unik situation, hvor man skal handle på et lovgrundlag, der ikke er på højde med situationen, hvorfor der selvfølgelig vil være i hvert fald to fortolkningsvinkler. Den konservative og den situationsbestemte, der ofte bøjer proces til fordel for substans. I den aktuelle sag er det den meget konservative fortolkning, der viser sig at kunne bruges politisk både hvad angår oppositionens påstande om manglende hjemmelsgrundlag og anklagen mod Mette F og departementschefen for magtcentralisering og hvad værre er politisering af statsforvaltningen. Den moderne grænsestridighed mellem en konservativ fortolkning af ministeransvarlighedsloven og en regerings helt legitime ret til at handle politisk også i forvaltningen.

Hvis man læser ”Grønnegaardsrapporten” kapitel 16, som gennemgår forvaltningen og de politiske beslutninger i Tyskland, Sverige og Norge, fremgår det, at der i alle fire lande herskede en høj grad af usikkerhed og pres både i det politiske- og administrative system.

Dertil kommer, at man slet ikke har taget højde for, at der helt til tops i ministerierne var usikkerhed om fortolkningen af loven om husdyrhold, som i dag er en sammenskrivning af husdyrhold loven og zoonoseloven, hvor hensynet til folkesundheden fik mere vægt, samt at afstandskriteriet i den sammenhæng kan læses som irrelevant, når der gælder zoonoser. Se i øvrigt tidligere vicedirektør i Fødevarestyrelsen Tage Sibonis vurdering den 7. december 2020, hvor han henviser til formålsbestemmelsen i §1 i Lov om hold af dyr. Eller responsnummeret fra statsministeriets tre bisiddere oktober 2021, der historisk gennemgår spændingsfeltet mellem hensynet til dyrene og hensynet til folkesundheden. Eller sagt på en anden måde har der på intet tidspunkt hersket fuld klarhed over hjemmelsgrundlaget. Ikke desto mindre handles der i dag, som om klarheden er gjort af krystal.

Hele forløbet fra 27. februar 2020, hvor covid-19 blev konstateret og frem til efter den 1. januar 2021 modsiger alle påstande om strukturel magtcentralisering. Faktisk blev det rost i marts 2020, da Mette F satte sig for bordenden i KU, fordi der skulle koordineres med mindst fem ministerier, tilsvarende styrelser og en række interesseorganisationer samt, at flere ministerier skulle arbejde på tværs med skiftende kompetencer, hvilket ligger langt udenfor deres vante erfaringsområder.

Hvad der derimod har vist sig at være et overset grundproblem i hele sagsforløbet, er, at der i hele den offentlige sektor har udviklet sig en tilstand af ekstrem asymmetrisk information, som udgår fra hele filosofien i New Public Management, og som er blevet skærpet under Moderniseringsstyrelsens regime gennem de sidste 10 år. Her har man dyrket ”ROYE modellen” konsekvent, hvor E=for effekt vedtages arbitrært, og så læser man i modellen baglæns til Ydelse, til Organisation til Ressourcer, hvor sidstnævnte faktisk skal måles i forhold til Y for at give E. Men da E i praksis sættes først, determinerer denne tilgang O og R, fordi Y indgår i en kontrakt. Eller sagt på en anden måde, man har i alle forvaltninger også i kommuner og regioner opdyrket en nulfejlskultur, hvor ingen blottes sig, eller hvor man skal være meget sikker i sin sag for f.eks. at fremlægge en mulig overseelse af en paragraf eller anden procesfejl. Det er effekten, der tæller, og det er den ånd og kultur i moderne forvaltning, der skal tages i betragtning, når forløbet i minksagen skal forstås og vurderes. Det er tænkeligt om end ikke dokumenteret, at en eller flere embedsmænd under pres har ”puttet” med deres tvivl eller indsigt til det sidste. Man kan også formode, at man som udgangspunkt i styrelsen har læst loven ud fra et traditionelt dyreholdssynspunkt og ikke ud fra et zoonosesynspunkt forstærket af pandemisituationen.

Men ingen af de kyndige på området, der i december 2020 og det meste af 2021, var ude og argumentere for, at det kunne være berettiget at være i tvivl om hjemmelsgrundlaget eller ligefrem argumentere for, at der var hjemmel, er blevet hørt. Det er så på den anden side uforståeligt, at statsministeriet ikke efterfølgende har forfulgt det spor og anfægtet præmis og undersøgelsesforløb.

For sagen er jo: regeringen begår ”måske” en fejl, og en minister og hans departementschef udviser forsømmelig. Mette F erkender med det samme åbent, at der er begået en fejl, og beder folkettinget om at hastebehandle en lov, der skal give hjemmel. De borgerlige afviser. Det bliver regeringens parlamentariske grundlag plus Alternativet, der indgår en stemmeaftale i forhold til vedtagelsen af ny love, der hjemler både nedslagning, compensation og bonus. Derved blåstempler RV også regeringens handling. Alligevel vil de have en granskningskommission. Det forekommer ikke logisk, især når det tages i betragtning, at en kommission med det kommissorium ikke kan andet end hænge regeringen ud for procesfejl og helt udelukke en politisk kvalificeret vurdering af substans.

Men hvordan kom det så vidt? Der havde jo været fuld opbakning til alle de andre hastelove, hvor ændring af epidemiloven i marts 2020 var særdeles vidtgående og nærmest havde karakter af en nødretslov.

Spørgsmålet blev faktisk politisk besvaret i december 2020, hvor de borgerlige partier og med dem nogle få jurister gik skridtet videre i den politiske kamp med anklagen om regeringens grundlovsbrud i henhold til §73 om ejendomsretten. Her er en vigtig sondring på sin plads. Regeringen lagde udtrykkeligt ikke op til en afskaffelse af minkerhvervet men alene til en aflivning af alle mink i en periode frem til udgangen af 2021. Måske en de facto ekspropriation, som regeringen også vedkendte sig og lagde op til at følge §73 slavisk, hvad angår erstatning.

Men lige præcis hvad angår indgrebets underliggende politiske sprængstof ligger hunden begravet. Man kunne i foråret acceptere endog drastiske indskrænkninger af borgernes almindelige friheder for en afgrænset periode (længde dog elastisk i metermål). Men hvis regeringen og et Folketingsflertal fik åbnet et vindue og bred folkelig accept af ekspropriation som kriseløsningsmetode, hvor dette måtte skønnes vigtigt, ville hele den liberale bygning og værn om den umistelige ejendomsret være truet. Et almindeligt flertal kan vedtage en konkret lov om ekspropriation – et for borgerligt liberale skræmmende perspektiv. Det var præcist den problematik – opgøret med fyrre års dogmatik i den liberale regelstyring – der fik regeringen til at ryste på hænderne. Mette F havde tangeret den ydre grænse for lovgivningen indenfor det liberale demokrati, som hun selv og Socialdemokratiet bekender sig til med hud og hår.

Siden har S været på tilbagetog desuagtet, at den håndterede anden bølge mere fornemt end nogen andre i hele Europa.

Lad os for at trække et langt men også kontroversielt perspektiv og sætte: at Mette F havde stået fast og overfor befolkningen selvfølgelig beklaget fejltrinnet men samtidig slået fast, at når sådan noget som pandemien rammer et samfund, så må det politiske system og staten skride ind og så skånsomt som muligt begrænse demokratiske rettigheder, de borgerlige frihedsrettigheder og også iagttage ekspropriationsmuligheden, hvis det er nødvendigt. Med en mulig accept fra store dele af befolkningen, ville hun have opnået et politisk legalt grundlag til at anvende samme fremgangsmåde f.eks. nu under ”energikrisen” overfor de virksomheder, der enten ikke makker ret eller udnytter forsyningsproblemerne. Det er det regeringerne og statsmagten forsøger sig med i Frankrig og Tyskland, fordi anden vej ikke gives, og markedsmekanismerne helt åbenlyst modarbejder hensynet til befolkningens velfærd og sikkerhed.

Og her ved afslutningen af første del, skal det nævnes, at det både er erkendt og almen viden, at man indenfor alle forvaltninger oplever endog kraftige fortolkningstvister kontorer imellem eller sågar indenfor samme kontor.

Staten (centraladministration, kommuner og regioner) og det offentlige i almindelighed er ikke en monolit men en samfundsmæssig kampplads, hvor helt almindelige ansatte embedsmænd både i forvaltning, administration og i driften, udfører deres arbejde på et bestemt lov- og regelgrundlag, men hvor grundlaget for deres handlinger selvfølgelig mere eller mindre bevidst også er farvet af deres verdens- og samfundsopfattelse eller af de på bjerget herskende meningsstrømme. Alene den sproglige liturgi indenfor den offentlige sektor, som skifter i et stadigt øget tempo, er bestemmende for, hvad der kan siges, hvordan, i hvilke sammenhænge og hvor henne.

Det kan på trods af alle de liberale illusioner om idealstaten ikke være anderledes. Det bliver først et problem, når man tilslører de faktiske forhold ved at indskrive de abstrakte forestillinger om den ideale stat i præmisserne for kommissionsarbejdet og i de forefundne vurderinger. For så har man som princip underordnet substans og faktisk materialitet under abstrakt formalia og proces.

II

Måske er det sidste aspekt det vigtigste, som rækker ud over den konkrete sag.

Den 8. november var alle centrale beslutningstagere i regeringen og i resortministerierne bekendt med, at en del talte for, at der ikke var lovhjemmel for aflivning af alle mink i DK. Umiddelbart efter bad statsministeren Folketingets partier om støtte til en lov, der gav aflivningen hjemmel. Den blev vedtaget den 21. december 2020. Der har med andre ord ikke siden været officiel tvivl om, at der manglede hjemmel. Tvivlen blev fortiet og ikke imødegået, hvilket i sig selv er tankevækkende.

Når man så går granskningskommissionens rapport og konklusioner og kommissoriet efter i sømmene, står det klart, at resultatet på trods af tvivlen var givet på forhånd. Opgaven bestod i at tegne en begivenhedskæde, der ”empirisk” understøtter den vedtagne konklusion om det manglende hjemmelsgrundlag. Der står udtrykkeligt i et selvstændigt afsnit, at undersøgelsen ikke skal beskæftige sig med det materielle men alene fokusere på det processuelle.

Den tilgang bygger på den implicite teoretiske antagelse, at statssystemet og lovsystemet kan begribes i egen ret. Deraf det liberale begreb om idealstaten, retsstaten og universelle retsregler med referencer til Platons stat og

statsledelse. Det indebærer, at alt, hvad der måtte ske i virkeligheden og havende materiel kraft, er underordnet det formelle grundlag og de afledte procedurer. ”Rule by law” står over alt andet. Man ser helt bort fra, at statsmagten og statssystemet på en og samme tid er dybt indlejret i samfundslivet (og i realiteten i civillivet) og på den anden side står udenfor samfundslivet. Parlamentet giver lov, staten forvalter love og regler, men samtidig er dem, der giver og forvalter love, integreret i hele samfundslivet og civillivet med selvstændige legitime politiske og ideologiske præferencer og verdensopfattelser. Samfundet som helhed er gennemskåret af politiske, økonomiske og sociale interesser formuleret og institutionaliseret gennem et vidt forgrenet netværk af organisationer, foreninger mv. Af samme grund vil der altid være en spænding mellem proces og materialitet, som kun ophæves i den idealstat, der ikke eksisterer.

Kommissoriet skærer ikke desto mindre den ene del helt væk og fikserer fokus på de processuelle aspekter. Afvigelser fra disse er alene Granskningskommissionens genstandsfelt og beskrevet gennem minutiøse data, som alene er relevante i opbygningen af en eventuel efterfølgende retlig bevisprocedure. Ellers er den minutiøse gennemgang aldeles irrelevant, da alle ved hvilke fejl, der blev begået og af hvem.

Det klinger af den grund hult, når partierne så efterfølgende skal diskutere muligheden af en advokatundersøgelse, når det kommissorium, man har givet udvalget, ikke kunne føre til andet resultat end et forlæg for en advokatundersøgelse. Altså et grundlag for politisk ansvarsunddragelse og juridicering af politikken.

På mange måder er det også den logiske konsekvens, fordi undersøgelsen alene har fokuseret på juridiske processer og de forskellige aktørers ageren indenfor dette juridisk processuelle system med de forskellige ansvars-blockchains.

Hvad der rent faktisk foregik ude i verden. Hvad der rent faktisk forekom af postulater fra autoriteterne og hurtigt efterfølgende dementier eller korrektioner både her i landet og internationalt, og hvordan det rent faktisk forholdt sig med infrastrukturen og samfundsstyringen i en helt ukendt situation, hvor alle greb til det bedste, de havde lært, er helt bevidst holdt ude af rapporten. Dvs. der anlægges en ideal præmis, hvis materialitet ikke findes (hvorved den faktisk må være guddommelig) og hvis eneste hjemmel er: retsstaten garanterer mod overgreb – et udgangspunkt af tvivlsom karakter. I og med den samme retsstat igen og igen har sanktioneret mange forskellige de facto overgreb, men som var lovliggjorte.

I den forstand bidrager kommissionens rapport, konklusioner og kommissorium til at cementere forestillingen om den ideale og suveræne stat og det platoniske statsaristokrati og regeringen som administrativ governance, juridisk overvåget af parlamentet, og hvor demokratiet er reduceret til udvælgelsesprocedure for det gouvrenantale system. Det system har i sin kerne tyranniske og autoritære træk og er potentielt antidemokratisk.

Tyrannisk fordi magten kan anvendes vilkårligt materielt og legitimeres formelt processuelt. Autoritært, fordi det juridiske system fremstår som øverste myndighed. Et system, der ikke er demokratisk valgt på nogen måde. Og af samme grund antidemokratisk, fordi suveræniteten både formelt og de facto forskydes fra folket til det juridiske system og embedsmandssystemet.

Så meget om det første aspekt. Det andet handler om årsag og virkning og ikke mindst logik. Det har været en gennemgående fortælling, siden Mette F kom til, at hun gennemførte en magtcentralisering i statsapparatet med et ultimativt gennemslag i forbindelse med Coronakrisen. Den magtcentralisering har af mange grunde påkaldt sig en del kritik. Fra embedsmandsside og fra det akademiske parnas har kritikken gået på, at magtcentraliseringen bryder med over hundrede års tradition for resortministeriernes suverænitæt. Fra politisk hold og fra mange intellektuelle, herunder journalister på næsten alle dagblade er kritikken gået på, at Mette F's påståede magtcentralisering er en dysfunktion og er vejen frem mod en eller anden form for autokrati.

For så vidt man kalder Mette F's politisering af forvaltningen og statsministeriets krisestyring under covid-19 krisen for magtcentralisering og for dysfunktionel, må det være oplagt at efterprøve hele forvaltningsapparatet for at afgøre, om der optræder en lex Mette Frederiksen, eller det man kalder magtcentralisering i virkeligheden, er udtryk for en åben politisk udfordring af administrationen og dennes magtgrundlag.

Men på trods af et ringe belæg var dommen – selv fra regeringens eget parlamentariske grundlag – afsagt allerede før covid-19 krisen: Med Mette F er der foregået magtcentralisering, og magtcentralisering er af det onde, hvorfor opgørets time politisk bekvemt er indvarslet med granskningskommissionens rapport. Dens dom lyder: det gik galt i de formelle processer på grund af statsministeriets magtcentralisering og den forcerede proces. Derfor skal vi drage den lære, at vi skal tilbage til den traditionelle resortopdeling i de enkelte ministerier.

Man kunne så spørge, om det, der er sket, ikke ville være sket, hvis der ikke, som påstået, forud var gået en magtcentralisering. Det får vi af gode grunde ikke svar på, fordi kommissoriet udelukker vurderinger af andet end det snævre processuelle forløb indenfor en meget begrænset tidsperiode.

Hvad menes der så reelt med begrebet magtcentralisering? Der menes noget helt andet end det, begrebet står for. Man kritiserer indirekte Mette F for som politisk ledetråd at have opgøret med politikken underordnet det formelle administrative forvaltningssystem. Derfor valgte hun Barbara Berthelsen som departementschef, fordi hun om nogen inkarnerer politiseringen af det administrative system. Statsministeriet koncentrerede ikke magt men tiltog sig rollen som "situationens generalstab" i form af KU (koordineringsudvalget), som først og fremmest skulle være et politisk generalstabsorgan til at navigere mellem de forskellige resortministerier.

Ikke desto mindre går den intellektuelle kritik på, at hændelsen og fejlene skal anskues som symptom på og virkning af den bagved liggende årsag – magtcentraliseringen. Underforstået, at enhver udfordring af forestillingerne om idealstatens neutrale ratio og enhver overskridelse af den traditionelle proceskultur vil lede til fejltagelser af den type, vi har været vidne til. Konklusion: fejlene blev begået på grund af en af statsministeren injiceret dysfunktionel politisk virus.

Men hvorfor har Mette F insisteret på det opgør – politisering af forvaltningen? Er hun magtliderlig? Det kan ikke positivt afvises, men det er i denne sammenhæng aldeles ligegyldigt. Efter at have været resortminister i Thorninges regeringer var det blevet hende og hendes støtter klart, at man var nødt til at foretage et opgør med "nødvendighedens" politik, hvilket var umuligt uden et opgør med "vogterne" af "nødvendighedens" politik – dele af embedsværket og de Weberske processuelle spændetrøjer.

Men læst på den måde er det vel et opgør, der med kommissionsforløbet og den efterfølgende politiske bragesnak har tabt politisk legitimitet og momentum. Det gik i minksagen galt for regeringen på grund af Mette F's magtarrogante regeringsførelse.

Nej det gik ikke galt. I kampens hede begik man en mulig mindre hjemmelfejl ud af én samlet kompleks lovgivningslavine indenfor ti måneder. Fejlen består hovedsageligt i, at man under pres satte tempo og problemløsning over en pause i forløbet med tid til opklaring af de mange fortolkningsuklarheder og uoverensstemmelser mellem de ministerielle embedsmænd på forskellige niveauer og i forskellige ministerier.

Men sagen er jo den, at når procesfejlen sættes i forhold til de faktiske materielle risici og regeringens resultater, reduceres de processuelle fejl til en bagatel både i omfang og betydning. Især når alle de andre vidtgående

beslutninger tages i betragtning, og især når det medtænkes hvor lavt kollektivt vidensniveau, alle indgrebene byggede på. Her og i udlandet.

Men netop den liberale helligdom – den ideale stat og retsstatstvangen – som frihedens garant har længe og især her under pandemien ikke tålt det materielles foretræde. Og så huserer der nedenunder disse modsætninger og logiske brister et helt andet spørgsmål. For hvad drejede minksagen sig egentlig om? En de facto ekspropriation af minkavlernes ejendom. Altså et indirekte opgør med grundlovens bestemmelse om ejendomsrettens ukrænkelighed – som dog er modificeret med reference til perioder under force majeure.

Men, som beskrevet i første afsnit, er vi samlet set på vej ind i en historisk periode, hvor interventioner for at løse klimaproblemerne, begrænsninger af de store konglomeraters skatteunddragelse mv. i en eller anden udstrækning må føre til gentagne udfordringer af grundlovens forældede paragraf, som i nutidens samfund reelt udelukker effektiv samfundsregulering af de økonomiske processer. Derfor skulle Granskningskommissionen heller ikke beskæftige sig med, som der står, hvorvidt regeringens beslutninger og tiltag var velbegrundede og fornuftige, for de vinkler kunne åbne for nye kontamineringer af det ideale.

Kort og godt har minksagen fra dag et været et politisk magtopgør mellem de to store politiske blokke med RV som ”bjørnen i skydeteltet” og et specifikt opgør med Mette F’s åbne udfordring af tidens forbandelse af politik til public governance. Måske en slags arketype for fremtidens konflikter eller gentagelse af arvesynden, hvor socialdemokratisk politik konstant støder på det liberale demokratis rammer, som partiet ikke desto mindre har bekendt og bundet sig til, selv om bindingen reducerer partiets reformpolitik til socialtekniske korrektioner – nødvendighedens og mulighedens kunst.

Men i forhold til hele den forudgående argumentation, betyder det så ikke, at det kun er RV, der i rapportens kølvand har udvist politisk konduite ved at kræve valg og samtidig udelukke de borgerlige partiers krav om en advokatundersøgelse. (Nu skal det lige med, at der rent juridisk ikke er fugls føde på kravet om en advokatundersøgelse. Mette F har ikke handlet uagtsomt). Det ved de Radikale godt, men i modsætning til de andre borgerlige partier, befandt partiet sig i en position, hvor det kunne vise handlekraft og måske opfylde sin drøm om en nøgleposition i en ny regering hen over midten.

Hvad er det så de Radikale vil? De vil i ly af pseudojuraen springe et led over og foretage det, som de anstændigvis skulle have gjort efter 8. november 2020. I Folketinget rejse en debat om regeringens håndtering af minksagen og som udløber af den debat afgøre, om der skulle formuleres et mistillidsvotum.

I stedet for at håndhæve den parlamentariske magt søger RV nu tilflugt i kommissionsrapporten og truer regeringen med et mistillidsvotum, hvis den ikke indenfor en angiven periode udskriver valg. Som det så besnærende hedder: at modtage vælgernes dom. Man hævder ligefrem, at sagen ikke er juridisk men politisk. Korrekt. Men hvorfor gik man så med til at nedsætte en granskningskommission og oveni købet med et ensidigt juridisk processuelt kommissorium? Set i det lys bærer de Radikales træk præg af en smart manøvre (der dog udstiller hulheden i de Radikales parole om ”intet over eller ved siden af Folketinget), som opkaster partiet til ”forstandighedens” parti, der kan forlene samarbejdet ”hen over midten” med S og R, som akse. I det spil betyder EL mindre, og blå blok gennemløber en indre polarisering mellem en nationalkonservativ fløj, der vokser og en centrum-højrefløj, der ikke er så liberale længere, så det gør noget.

Men de Radikales træk er logisk inkonsistent og åbent for Mette F’s modtræk, hvis hun og partiet tør. RV ”truer” regeringen med et mistillidsvotum, hvis den ikke udskriver valg inden 4. oktober (folketingets åbning). Men hvorfor skulle regeringen udskrive valg, kunne Mette F fremføre, når vi har vedgået og beklaget vores fejl, og samordnet bl.a. med RV, EL og SF indvilgede i at rette op på sagerne, så snart fejlen var erkendt. Ud fra et almindeligt proportionsforhold rækker regeringens fejl stort set kun til en næse og ikke til et mistillidsvotum eller til, at den skal gå af og udskrive valg for at få fornyet sit mandat. De Radikales svar og forsvar for deres ultimatum er ynkeligt: for at få rensset luften og indledt en ny begyndelse.

Indtil videre står det hen i det uvisse, om Mette F vil imødekomme de Radikales krav eller vælge at lade sig vælte, hvor hun så selv kan afgøre, om der skal udskrives valg eller blot gennemføres en dronningerunde. Hvis Mette F vælger det sidste siger hun samtidigt ja til at tage det åbne politiske opgør om ”minksagen”, hvis vigtige politiske perspektiver ellers skulle opløses i minkkommissionens pseudojuridiske formalisme, og åbner samtidig for et mere grundlæggende opgør med liberalismens judificering af politikken og delegitimering af parlamentet som interessemodsætningernes kampplads – sådan som det er tilfældet i den virkelige verden. Selv påstanden om juraens neutralitet er ideologisk.

Socialdemokratiet står til venstre og går til højre

Bent Gravesen, medlem af Kritisk Debats redaktion

Hvor står Mette Frederiksen og centrum-venstre-partierne her, hvor et folketingsvalg rykker nærmere? Hvor står S-regeringen efter Mette Frederiksens åbning for en regering hen over midten? Er det en dødsdom over et fortsat centrum-venstre-projekt? Hvilke udfordringer og muligheder har det givet de øvrige centrum-venstre-partier SF, Enhedslisten og Radikale Venstre? Og hvad har de valgt at gøre? Disse spørgsmål vil blive analyseret og diskuteret i denne artikel.

Det korte overordnede svar på disse spørgsmål er, at det er Socialdemokratiets nye politiske projekt at stå politisk til venstre og gå parlamentarisk til højre. Det er den korte politiske formel for den socialdemokratiske nyorientering op til det kommende folketingsvalg, som statsminister Mette Frederiksen første gang annoncerede Grundlovsdag, da hun åbnede for at undersøge mulighederne for regering hen over midten. Siden har hun uddybet synspunktet på Socialdemokratiets sommergruppemøde, og det politiske koncept, som partier har lagt til grund for kampagner på de sociale medier, avisannoncer og outdoor-reklamer, der har prydet gader og togstationer siden midten af august.

Socialdemokratiet går til valg på en socialdemokratisk politik, der på lange stræk tænkes gennemført hen over midten sammen med borgerlige partier. Nærmere herom nedenfor. Socialdemokratiets valgoplæg at skaffe sig det stærkest mulige mandat hos vælgerne til at gennemføre en sådan socialdemokratisk ved så vidt muligt at trække dele af den borgerlige højrefløj mod venstre i bredt samarbejde.

Socialdemokratiet går til valg på at fortsætte som etpartiregering. Det er ifølge Mette Frederiksen, det bedst egnede redskab til at få gennemført mest mulig socialdemokratisk politik med skiftende politiske flertal, herunder en lang række politiske aftaler og forlig hen over den politiske midte. Får Mette Frederiksen mulighed for at fortsætte som statsminister, vil hun dog efter valget undersøge de politiske muligheder for at lade S-regeringen erstatte af en bredere regering, der politisk rækker hen over midten.

Når man hører om Mette Frederiksens nye politiske projekt, kommer man uvægerligt til at tænke på en bemærkning, som hun ofte har citeret afdøde Svend Auken for. Midt på vejen er der ikke andet end hvide striber og døde fluer. Men vel at mærke med Svend Aukens langt mindre kendte tilføjelse om, at ”resultaterne i et demokrati ofte skabes, når mennesker med forskellige udgangspunkter mødes midt på vejen og finder frem til fælles løsninger.”

Det er dette møde på midten for at finde fælles løsninger, som det i parentes bemærket aldrig rigtigt lykkedes for Svend Auken som S-formand at realisere, som Mette Frederiksen nu gør til sit politiske projekt for den kommende valgperiode.

Er der så et nyt politisk indhold i det nye projekt og Mette Frederiksens nye udmeldinger? Ja. Tilmed en hel del. Der er ikke tale om et helt nyt socialdemokratisk projekt til afløsning af det projekt, Socialdemokratiet vandt regeringsmagten på ved valget i 2019. Men derimod en afgørende ny formulering af dette projekt. Denne påstand vil med afsæt i en kort karakteristik af Mette Frederiksens 2019-projekt blive forsøgt begrundet i det efterfølgende.

Mette Frederiksens 2019-projekt

Da Mette Frederiksen dannede S-regeringen den 27. juni 2019, havde hun et klart politisk projekt. Et projekt med en plan for, hvor, hvordan og hvornår S-regeringen ville forandre Danmark i de efterfølgende 4 år. Det var en plan for politiske forandringer, der først og fremmest skulle gøre en forskel for de arbejderklasse- og mellemlagsvælgere, der havde bragt hende til magten i 2019. Politisk gik planen ud på at repræsentere først og fremmest dette klassegrundlag gennem en plan for Arne-pension, klimaindsats, stram udlændingepolitik og bedre velfærd.

Planen byggede således på en række klare politiske valg og prioriteringer. Det var alt andet end en tilfældighed, hvilke samfundsproblemer man ville sætte ind over for, og hvem S-regeringen ønskede at gøre en forskel for.

Det var samtidig en plan for, hvilke forandringer der skulle gennemføres. En plan med nøje udvælgelse af de politiske redskaber, der skulle bruges. Det vigtigste redskab var en ren socialdemokratisk mindretalsregering, der ville have politisk frihed til at gøre brug af skiftende parlamentariske flertalsmuligheder på forskellige politikområder.

Dernæst var det en plan for styrket og ændret politisk koordinering og styring af ministrenes indsats. Det skulle ske ved at styrke Statsministeriet i spidsen for arbejdet og ved, at Mette Frederiksen placerede Martin Rossen i en hidtil ukendt rolle som "stabschef" i Statsministeriet. Samtidig var det klare budskab til de enkelte ministre, at de skulle koncentrere sig om de prioriterede reformer. De løbende sager måtte for alt i verden ikke tappe al energi, tid og medieomtale. Det var grundrecepten for, hvordan en S-regering skulle blive i stand til at komme igennem med at gøre den ønskede forskel for partiets arbejderklasse- og mellemlagsvælgere.

I denne plan var de parlamentariske støttepartier tiltænkt en vigtig, men samtidig afmålt rolle. Over for vælgerne skulle navnlig SF og Enhedslisten udgøre den venstreflanke, der sørgede for at samle de, navnlig bedrestillede vælgergrupper op, når/hvis de var eller blev kritiske over for f.eks. den socialdemokratiske udlændingepolitik og en for fodslæbende ishockeystavs-politik på klimaområdet. Det betød ikke muligheder for at tiltrække vælgere for Enhedslisten, SF og Radikale Venstre. Det betød samtidig socialdemokratisk åbning for at give visse mindre indrømmelser på disse områder. Denne del af planen lykkedes med al tydelighed med indgåelse af den politiske forståelsesaftale med de parlamentariske støttepartier. Ikke mindst i forståelsesaftalens store næsten tomme afsnit om de politikområder, hvor S-regeringen insisterede på at basere sig på at føre politik med oppositionspartierne, var et tydeligt vidnesbyrd om, hvem S-regeringen planlagde at føre politik sammen med. Også efterfølgende må denne del af planen siges at være lykkedes for S-regeringen. Både Enhedslisten og SF har på hver sin måde affundet sig pænt med denne rollefordeling og med rationeringen af deres politiske indflydelse på bl.a. udlændingeområdet.

Men det var ikke alt, der gik efter masterplanen. S-regeringen har kun delvist gennemført masterplanen, og her ligger på mange måder forklaringen på, hvorfor Mette Frederiksen har fundet det nødvendigt at gå i gang med at udarbejde et nyt politisk projekt for den kommende valgperiode. Lad os derfor i tur og orden se på den kun delvist gennemførte masterplan, den ændrede politiske situation og Mette Frederiksens tolkning af de seneste 3 års regeringserfaringer med henblik på bedre at kunne beskrive og forklare den nye udmelding og det justerede S-projekt.

Delvist gennemført masterplan

Det meste af det politiske kerneindhold i Socialdemokratiets masterplan op til folketingsvalget i 2019 er blevet gennemført, om end med det bl.a. på grund af Corona-epidemi og Ukraine-krig er sket med en masse forsinkelser. Trods de store udefrakommende dagsordener er det lykkedes for Mette Frederiksen at få ministrene og embedsværket til at fokusere så tilpas på de prioriterede valgløfter, at det er i vid udstrækning lykkedes for regeringen at spille ud med politik, der både har appelleret tilstrækkeligt til befolkningen og de politiske partier på Christiansborg, og dermed har jorden været gødet for at få politikken gennemført. Det gælder ikke mindst en række af de aller vigtigste projekter: brede og smalle aftaler klimatiltag, Arne-pension sammen med støttepartierne og Dansk Folkeparti og flere penge end tidligere til velfærd ved de årlige økonomiaftaler med kommuner og regioner. Ikke alt har været lige ambitiøst. Langsommelighed på klimaområdet, stramme adgangskrav til Arne-pensionen og økonomiaftaler for 2023, der ikke just vakte

jubel hverken i kommuner, regioner eller hos støttepartierne. Gentagne gange er der blevet lagt ekstra penge oven i ved finanslovsforhandlingerne med støttepartierne. De ekstra penge er gået til udvalgte velfærdsområder først og fremmest til minimumsnormeringer på dagtilbud, ældreområdet og akuthjælp til psykiatrien. Fagbevægelsen har fået nogle længe ønskede forbedringer af dagpengedækningen, hvis arbejdsmarkedets kernetropper må gå arbejdsløse nogle måneder.

Ifølge en opgørelse lavet af magasinet *mandag morgen* har S-regeringen fået gennemført 218 af sine i alt 365 valgløfter. 106 er påbegyndt i et vist omfang, mens kun 41 af de mange løfter er droppet helt eller mangler at blive gennemført. Modsat Helle Thorning Schmidt i 2015 går Mette Frederiksen ikke til valg med politiske anklager om en lang række løftebrud.

Det betyder imidlertid ikke, at Mette Frederiksen nu kan gå til valg på 'Missionen fuldført'. På en række af 2019-projektets kerneområder er S-regeringen endnu ikke nået i mål. Det gælder bl.a. klimaindsatsen.

Klimatempoet

Ikke mindst set med støttepartiernes øjne har klimaindsatsen haft for meget ishockey og for lidt tempo. I 2019 var det Socialdemokratiets plan at opnå vælgeropbakning fra bl.a. klimabekymrede blandt unge og byernes lidt bedre stillede mellemlag på at ville gøre en alvorlig indsats for klimaet først og fremmest sammen med de øvrige centrum-venstre-partier. Men bl.a. af hensyn til den nødvendige opbakning fra arbejderklassen (i provinsen), skulle det ske på måder så det gik mindst muligt ud over beskæftigelsen og trygheden for de økonomisk svagest stillede, og denne politiske linje er blevet fulgt, men med den politiske omkostning af det har trukket i retning af brede aftaler og et begrænset reformtempo.

Socialdemokratiet er derfor nødt til at overveje, hvordan denne politiske linje bedst kan videreføres. Ligesom ved 2019-valget er der en risiko for, at Socialdemokratiet ved at gå til valg på en fortsættelse af den hidtidige politik må afgive en del vælgere til bl.a. Enhedslisten og SF, der tilmed må forventes bruge en sådan vælgeropbakning til at skrue op for klimakravene til en kommende regering.

Mens det i 2019 var en overskuelig kalkuleret risiko at søge brede forlig om en klimapolitik, der ikke udfordrer hverken jobtrygheden eller kalder på gule vestes sociale protest, forekommer risikoen i dag betydeligt større. To forhold har nemlig ændret sig. For det første er banen nu kridtet langt grundigere op for en klimapolitik, der baserer sig på helt nødvendige private klimainvesteringer, hvor det politiske behov for brede aftaler er stort. For det andet er de

lavthængende frugter med hensyn til at gennemføre en tryk og socialt bæredygtig klimaomstilling allerede plukket. Begge dele gør det sværere for Socialdemokratiet at føre troværdig klimapolitik i det tempo, mange centrum-venstre-vælgere ønsker.

Sundhed og psykiatri

Corona-indsatsen har på mange måder påvirket S-regeringens evne til at føre sundhedspolitik, herunder psykiatropolitik. Tusindvis af borgere fik og får fortsat udsat deres behandling og operationer. Mange måtte vente med at gå til læge eller speciallæge og få behandling i de perioder hvor smitterisikoen var stor. Nu her bagefter lider sundhedsvæsenet fortsat af følgerne. Ekstra mange skal behandles og plejes af et overbelastet sundhedspersonale. Først og fremmest har Corona epidemien sat ekstra fokus på den tiltagende personalemangel på sundheds-, psykiatri- og ældreområdet. Sundhedsvæsenets kapacitetsproblemer er blevet større under og efter epidemien. Epidemien har fungeret som et forstørrelsesglas, der har vist et afslørende og tydeligt billede af problemerne med at skaffe sundhedspersonale.

Alt imens problemerne med ventetider, personalemangel og manglende sammenhæng har vokset sig stadigt større, har det på både sundheds- og psykiatriområdet skortet på de lovede initiativer fra regeringens side. En beslutning om 1.000 flere sygeplejersker, der ikke er blevet til ret meget. Løfter om såkaldte nærhospitaler ikke mindst til de egne af landet, hvor der i dag er langt til det nærmeste sygehus, som de færreste har mærket ret meget til. En tiårsplan for at højne både kvaliteten og kapaciteten på psykiatriområdet har endnu ikke set dagens lys, selv om stadigt flere børn, unge og voksne lades i stikken. På grund af lange ventelister, for tidlig udskrivning eller fordi de ikke er tilstrækkeligt akut syge til psykiatrisk indlæggelse. Det har heller ikke just næret tilliden til den førte sundhedspolitik. Det er ikke så sært, hvis befolkningen har fået et billede af en underfinansieret sektor med dertil hørende underbemanding, arbejdspress og uacceptabel aflønning, som regering og folketing snart må gøre noget alvorligt ved.

Tilliden til den socialdemokratiske sundhedspolitik var ellers stor forud for Corona epidemien. Men i dag har tilliden lidt et alvorligt knæk. Den socialdemokratiske regering har stort set sat sin klare førerposition i forhold til de borgerlige på sundhedsområdet over styr. Lige efter folketingsvalget i 2019 foretrak 53 procent af vælgerne en socialdemokratisk regering på sundhedsområdet. Kun 20 procent foretrak en borgerlig. I dag er denne forskel skrumpet gevaldigt. I juli 2022 var der kun 44 procent, der foretrak Socialdemokratiet, mens de, der foretrak de borgerlige var steget til 34 procent. Forskellen

er med andre ord skrumpet ind til ti procentpoint. Det viser en ny måling, som Epinion har lavet for Altinget.

Tilsvarende har udviklingen i forholdene på plejehjemmene under Coronaen formodentlig påvirket tilliden til regeringens ældrepolitik negativt.

Hvis Socialdemokratiet skal gøre sig håb om at vinde lige så mange vælgere på sin sundheds- og ældrepolitik som i 2019, synes det at haste med at reformulere den socialdemokratiske profil. Skal man dømmе efter regeringens løse oplæg til rammeaftale om det psykiatriske område, kniber det stadig med at formulere attraktiv og troværdig sundhedspolitik. Først her i august har Socialdemokratiet indkaldt til politiske forhandlinger om en længe ventet 10-årsplan for psykiatrien. Det er sket med et ukonkret oplæg til en flerårig rammeaftale, hvortil den endnu ikke er skaffet finansiering. Regeringen har ellers med inddragelse af en bred gruppe af interessenter forsøgt at forberede den psykiatriske 10-årsplan grundigt, bl.a. med udarbejdelse af et fagligt oplæg, der beskriver status og udfordringer på området og giver bud på, hvordan de opstillede udfordringer kan løses, herunder prioriteringen af dem og i hvilken rækkefølge. Men alligevel er det kun lykkedes for regeringen at komme med et relativt løst udspil til en bred psykiatraf-tale i allersidste øjeblik, inden valgkampen for alvor tager over. Når man ser på de enorme problemer på hele det psykiatriske område og børne- og ungdomsområdet og socialpsykiatrien i særdeleshed, er det yderst tvivlsomt, om der kan lukkes en psykiatraf-tale, der for alvor tager fat på problemer, inden et folketingsvalg.

Da både sundheds- og psykiatrimrådet er områder, hvor der massivt mangler både penge og indholdsmæssige reformer, risikerer Socialdemokratiet derfor nemt, at disse områder bliver en alvorlig Akilleshæl for partiet ved det kommende valg. Hvis ikke den socialdemokratiske profil bliver skarpere, risikerer Socialdemokratiet at tabe vælgere på sundheds- og psykiatridagsordenerne.

Selv om regeringen tydeligvis har en række problemer på både klima- og velfærdsdagsordenerne, står regeringen overordnet set ganske godt på de fleste af de 2019-dagsordener, der var lagt politisk tilrette til at skulle gennemføres sammen med først og fremmest de øvrige centrum-venstre-partier. Derimod kniber det mere på de 2019-dagsordener, hvor S-regeringen overvejende har satset på politiske aftaler hen over midten. Det gælder især udlændinge, økonomi samt sikkerhed og forsvar.

I 2019 lykkedes det ganske vist regeringen at indgå en politisk forståelsesaftale med Radikale Venstre, SF og Enhedslisten, hvor disse partier mellem linjerne og med enkelte mindre undtagelser (f.eks. kvoteflygtninge) tillod regeringen af føre udlændinge- og integrationspolitik med de borgerlige.

Alligevel er regeringen ikke kommet ret langt på de to allerhøjest profilerede mærkesager på udlændinge- og integrationsområdet, nemlig et flygtningecenter i Rwanda og 37 timers ugentlig 'aktivitetspligt' for flygtninge og andre, der ikke er selvforsørgende. Derfor opruster S-regeringen for øjeblikket på begge disse dagsordener. Der åbnes et lille såkaldt projektkontor i Rwanda. Der lægges (endnu engang) op til et bredt udlændingepolitisk forlig inklusive Rwanda. Der præsenteres nye udspil om forstærket (straffe)indsats over for kriminelle (udlændinge)bander, og der indkaldes til politiske forhandlinger med de borgerlige om 37 timers aktivitetspligt.

Parlamentarisk må Socialdemokratiet være fuldt bevidste om, at de borgerlige partier næppe ønsker at bidrage til at lukke disse socialdemokratiske flanker så tæt på et folketingsvalg, hvor de borgerlige har tænkt sig både at føre valgkamp på blå-blå udlændingepolitik og på at kritisere Mette Frederiksen for en magtfuldkommenhed, der rimer dårligt med brede politiske forlig. Derfor må disse initiativer først og fremmest ses som en politisk profilering over for vælgerne, der så efter et valg forhåbentlig kan bruges til at føre udlændingepolitik med en stor del af de borgerlige partier uden nævneværdig indflydelse til Enhedslisten, SF og Radikale Venstre. Over for Radikale Venstre skal de mange udspil og tiltag her før valget formodentlig ses som et signal til Radikale Venstre om, at det bliver den og igen anden udlændingepolitisk linje, Sophie Gerhard Nielsen efter et valg skal rette ind efter, hvis hun skal gøre sig nogen som helst forhåbning om at komme til regeringsforhandlinger. Det er for Mette Frederiksen entrebilletten til enhver snak om en regering hen over midten.

Økonomi og inflation

På det økonomiske område er S-regeringen ikke kommet ret langt. Ganske vist har fortidens økonomiske reformer og gunstige økonomiske konjunkturer giver dansk økonomi en betydelig medvind med stadigt stigende beskæftigelse, som regeringen så har kunnet bryste sig af. Og ganske vist er regeringen kommet igennem med sin arbejdsmarkeds- og erhvervspolitiske håndtering af Corona-krisen uden større politiske skrammer. Men regeringen er reelt ikke kommet nogen vegne med som bebudet at føre en ny type økonomisk politik baseret på såkaldte andengenerationsreformer.

Det var i 2019 regeringens ambition at basere dele af sin økonomiske politik på andet end traditionelle arbejdsudbudsreformer såsom højere pensionsalder, lavere skat og forringede vilkår for borgere på overførselsindkomster. Det var dengang regeringen ambition at kunne løse hidtil uløste komplicerede sociale problemer på måder, der samtidig ville kunne bidrage til både vækst,

beskæftigelse og forbedrede offentlige finanser. Men indtil videre er det kun blevet til hensigtserklæringer og et langsomtarbejdende kommissionsarbejde med økonomiprofessor Nina Smith for bordenden.

Hertil kommer som noget helt afgørende, at de økonomiske udfordringer har ændret sig drastisk siden 2019. Der er dukket to nye væsentlige økonomiske udfordringer op: høj inflation og manglende økonomisk råderum til bedre velfærd og nødvendige klimainvesteringer.

Høj inflation har historisk altid udgjort et politisk problem for den siddende regering. Men det kan hurtigt vise sig at blive et særligt stort problem for S-regeringen. Socialdemokratiet har historisk udebane, når der drev sorte skyer ind over den danske samfundsøkonomi, og høj inflation har bestemt ikke været nogen undtagelse. Tænk blot på slutningen af 1970'erne og starten af 1980'erne, hvor den årlige prisstigningstakt på over 10 pct., og hvor Anker Jørgensens regeringer måtte gennemføre en lang række finans- og stramninger, der set fra et lønmodtagerperspektiv ramte hårdt og socialt skævt.

Traditionel antiinflationspolitik vil uundgåeligt ramme nogle af de vælgergrupper, som Socialdemokratiet bygger sit politiske projekt på. For Socialdemokratiet udgør den høje inflation ganske enkelt et alvorligt og hastigt voksende tryghedsproblem for meget store dele af Socialdemokratiets potentielle vælgergrupper, som der må findes nye svar på.

Disse svar er ikke helt let at finde. Det er meget svært for S-regeringen at give en målrettet hjælp til alle de hårdest ramte grupper. Hjælpes der for meget og for bredt, uden at den ekstra købekraft suges op igen hos andre, kan hjælpen til de hårdest ramte hurtigt både komme til at belaste den offentlige økonomi og samtidig fungere som ny benzin på inflationsbålet. Regeringen kommer derfor hurtigt til at mangle økonomiske og politiske handlemuligheder og udsætter sig dermed let for kritik fra befolkningen.

Stillet over for inflationsudfordringen har S-regeringen derfor en oplagt politisk interesse i hurtigt at lægge op til fælles ansvar og handlen på tværs af den politiske midte. Både for at skaffe flertal for konkrete tiltag, men også ved at fedte de borgerlige grundigt ind i et fælles ansvar for at afhjælpe følgerne af inflationen for de dårligst stillede. Det er derfor naturligt, at Socialdemokratiet har valgt at placere sig til venstre med en 'ansvarlig økonomisk politik', der samtidig satser på at hjælpe nogle af dem, der er hårdest ramt af de stigende priser, men afviser de borgerliges 'uansvarlige' kasten ekstra brænde på inflationsbålet i form af skatte- og afgiftslettelser fra bund til (navnlig) top.

Sikkerhed og forsvar

Tilsvarende har den nye europæiske sikkerheds- og forsvarspolitiske situation nærmest uundgåeligt kastet S-regeringen mere i armene på de borgerlige forsvarsforligspartier. Men ikke nok med det. Det er sket på en måde, så der til behovet for at føre sikkerheds- og forsvarspolitik med de borgerlige er knyttet et politisk behov for en langt bredere samarbejde hen over midten, der først og fremmest rummer klima/energi, offentlig økonomi og finanspolitik.

S-regeringen har med forsvarsaftalen om bl.a. langt flere forsvarsudgifter fået et øget behov for at føre økonomisk politik hen over den politiske midte. Den politiske aftale mellem S, RV, V, K og SF om fremtidens forsvars- og sikkerhedspolitik rummer ikke blot en enighed om at øge forsvarsudgifterne med (mindst) 18 mia. årligt fra 2035. Den rummer samtidig en aftale om en justering af den økonomiske politik i den kommende 2030-plan og i en revideret budgetlov. Her ændres politikken for udviklingen i den offentlige saldo, så den til enhver tid siddende regering vil kunne øge de offentlige udgifter mere end de nuværende råderumsberegninger tilsiger, men ikke mere end at der kun lige er beregnet plads til både forøgede forsvarsudgifter og de øgede velfærdsudgifter, der følger af at lade penge følge med, når der kommer flere ældre og børn.

Mettes magtfuldkommenhed

Ved starten af Corona epidemien nød Mette Frederiksen og regeringen godt af regeringens stramt styrede håndtering af epidemien. Effektivt blev sikringen af befolkningens og ikke mindst de svage ældres sundhed sat i centrum. Det sket tilmed, uden at regeringen og Mette Frederiksen fik alvorlige ridser i lakken for de uundgåelige negative følger af epidemien og epidemiindsatsen. Bl.a. ved flittig brug af trepartsaftaler blev der sikret penge til at holde hånden under medarbejdernes job og virksomhedernes arbejdskraft, og det medvirkede i høj grad til at både medarbejdere og virksomheder accepterede nødvendigheden af nedlukningerne.

I lang tid betød det, at regeringen og Mette Frederiksen succesfuldt kunne stå i spidsen for den løbende justering af Corona politikken ud fra sundhedshensyn, men med behørig hensyn til medarbejdere og virksomheder. Alt sammen skete det gennem meget brede aftaler i Folketinget, uden at hverken oppositionen eller støttepartierne var i stand til at formulere nævneværdig kritik.

Resultatet var, ikke mindst i starten af Corona epidemien, at Socialdemokratiets popularitet og ikke mindst tilliden til Mette Frederiksen som statsminister steg betydeligt. Ikke mindst Mette Frederiksens tydelige lederskab og styring og de mange pressemøder med hende som hovedfigur skabte en

personalisering af den øgede opbakning til regeringens og Folketingets krisehåndtering. Til synlig irritation for den borgerlige opposition, der reelt var reduceret rollen som dem, der forgæves prøvede at finde et hår, der skulle fjernes fra en ellers god suppe.

Ganske vist havde det store økonomiske, sociale og menneskelige omkostninger at lukke store dele af samfundslivet. Men det lykkedes aldrig hverken for den borgerlige opposition eller for støttepartierne for alvor at påpege, hvordan Danmark kunne have undgået 'italienske tilstande' med massiv smitte, sygdom og død, med væsentlig færre omkostninger. Det blev højest til spagfærdige ønsker om, at denne eller hin gruppe skulle hjælpes lidt bedre eller nyde godt at genåbningen lidt tidligere.

Netop på denne baggrund blev den såkaldte mink-sag de borgerlige partiers store chance for at vende denne udvikling. Det startede som en hastesag om sikring af folkesundheden i en tid, hvor både smitten og antallet af døde var begyndt at vokse eksponentielt i Danmark, og hvor smitten via minkfarmene var kommet ud af kontrol. Minkavlen indebar en betydelig risiko for folkesundheden, ja måske truede den tilmed med nye coronavarianter, der kunne skabe et 'nordjysk Wuhan'. Der var med andre ord opstået en situation, der i den grad kaldte på sundhedspolitisk handlen. Hurtig handlen.

Desværre blev de helt nødvendige sundhedspolitiske beslutninger som bekendt taget på en måde, hvor en overbelastet og stresset centraladministration begik en række alvorlige fejl, og det valgte Venstre og de øvrige borgerlige partier så at udnytte maksimalt til at omdøbe Mette Frederiksens på mange måder succesfulde coronainsats til 'magtfuldkommen' regeringsførelse, hvor Mette Frederiksen blev tillagt skylden for at lukke hele minkerhvervet midlertidigt ned og for at koste skatteyderne det tocifret milliardbeløb til minkavlerne som erstatning for dyr, ejendom og indtægtsmuligheder, som de blå partier selv ikke helt uden succes gjorde en ihærdig indsats for at skrue i vejret på skatteydernes bekostning.

Det er lykkedes de borgerlige partier med velvillig hjælp fra medierne at omdøbe et efter alles opfattelse helt nødvendigt sundhedspolitisk tiltag til en 'Mink-skandale'. Det har i lange perioder skygget godt og grundigt for S-regeringens planlagte dagsordener både i medierne og hos vælgerne. Samtidig har sagen om nedslagning af mink for at sikre folkesundheden drænet statsministerens og regeringens politiske energi og stjålet tid fra de planlagte dagsordener, der gang på gang måtte udskydes.

Socialdemokratiets direkte svar på dette forsøg på politisk karaktermord på Mette Frederiksen har hidtil været at gøre alt for at tale selve 'mink-skandalen' ned og fremhæve nødvendigheden af at slagte alle mink af hensyn til folkesundheden. Mere indirekte har svaret været at fremhæve S-regeringens mange brede aftaler og understrege, at nutidens socialdemokratiske udgave af 'vilje til magt' og heraf måske også evne til magt, evnen til at gennemføre de ønskede samfundsforandringer er en helt legitim politisk bestræbelse, som Socialdemokratiet og Mette Frederiksen vedkender sig at udøve ved at stå til venstre og gå til højre for at finde fælles brede løsninger. Om denne fortælling endnu formår at konkurrere med karaktermordshistorierne kan man godt tvivle.

Støttepartiernes muligheder

Det ovenfor beskrevne er indtil videre de politiske konturer af Socialdemokratiets nye politiske projekt. Det er den socialdemokratiske profil og politik, der kridter banen op for både den borgerlige opposition og de nuværende støttepartier.

Her skal der ses lidt nærmere på støttepartiernes reaktioner og muligheder. Sophie Carsten Nielsen og Radikale Venstre var inden Mette Frederiksens udmelding godt i gang med at kritisere hende og hendes etpartiregering for magtfuldkommenhed. Formålet hermed var ikke at skifte side til blå blokpolitik, men derimod at få den nuværende S-regering med centrum-venstre støtte afløst af en centrum-højre regering med langt mere radikal politik via radikal regeringsdeltagelse. Derfor havde Radikale Venstre omhyggelig valgt ikke at skyde så meget på Mette Frederiksen personligt, men nok så meget på hendes politiske projekt om en S-regering, der får gennemført mest mulig socialdemokratisk politik med skiftende politiske flertal på Christiansborg.

Med dette bagtæppe, et-parti-regeringen som den store magtfuldkommenheds-skurk, kunne Sophie Carsten Nielsen kun hilse Mette Frederiksens åbning for en flerpartiregering hen over midten velkommen. Uanset om hun reelt tror på Mette Frederiksen eller ej.

Men dermed ønskede Radikale Venstre ikke at erklære sig tilfredse og så blot arbejde videre som loyalt støtteparti sammen med SF og Enhedslisten, indtil Mette Frederiksen på et tidspunkt udskrev folketingsvalg. Det ville helt have afmonteret den radikale magtfuldkommenhedskritik, der nød stor opbakning i bl.a. det radikale bagland.

Herudover ville det komme på tværs af Radikale Venstres valgkampplaner som politisk bannerfører for en politik og en regering hen over midten. Radikale Venstre har efterfølgende fremlagt et stort udspil til det, der efter de

radikales opfattelse burde være det politiske grundlag for en kommende centrum-højre-regering med radikal deltagelse.

På denne baggrund er det måske lettere at forstå, hvorfor Radikale Venstre valgte at komme med den umiddelbart uforståelige melding om, at hvis folketingsvalget ikke er udskrevet inden 4. oktober, vil Radikale Venstre sammen med blå blok vælte Mette Frederiksen, selv om hun dagen efter vil være de radikales bud på en ny kommende statsminister i en centrum-højre-regeringen. Vi vælter Mette Frederiksen som magtfuldkommen statsminister for at få hendes tilbage som – må man forstå – ’politisk afluset’, mindre magtfuldkommen statsminister.

Hvis Radikale Venstre ender med at skulle gøre alvor af denne trussel, vil det ikke just være nogen nem position at skulle forklare de potentielle radikale vælgere i en efterfølgende valgkamp. Den i forvejen vigende radikale vælgeropbakning vil formodentlig ikke have alt for godt heraf. Så Mette Frederiksen kan formodentlig indstille sig på et politisk svækket Radikale Venstre efter et folketingsvalg.

Det regnede og satsede Helle Thorning Schmidt og hendes daværende højre hånd, Henrik Sass Larsen, også på i 2011. Men dengang forregnede de sig grundigt, da Margrethe Vestager mødte op i det ”Sorte tårn” med et stærkt vælgermandat i ryggen til at kræve blå økonomisk politik. Denne gang har Mette Frederiksen (og Pia Olsen Dyhr) tilsyneladende ikke helt så meget at frygte.

SF’s formand Pia Olsen Dyhr har reageret helt anderledes end Sophie Carsten Nielsen. Pia Olsen Dyhr og SF tog ikke direkte stilling til, om Mette Frederiksens udspil var andet og mere end taktik og politisk spin. Ganske vist afviste Pia Olsen Dyhr straks (Berlingske Tidende 5. juni) Mette Frederiksens udspil som ’en teoretisk diskussion og en bogstavleg’. Men samtidig skulle hun i sin kritik tage hensyn til, at SF gerne vil med i regering efter et valg. Derfor benyttede hun lejligheden til at lancere det, som onde tunger med en vis ret kunne kalde SF’s egen bogstavleg, nemlig en centrum-venstre-flertalsregering bestående af Socialdemokratiet, SF, Radikale Venstre og Enhedslisten.

Efterfølgende har Pia Olsen Dyhr fulgt denne tanke op i flere avisinterviews. Hver gang har hun fået en blank afvisning fra både Mette Frederiksen, Sophie Nielsen og Mai Villadsen. Det var og er bogstavleg. ”Det er så SF’s position, vi har en anden,” som Mette Frederiksen tørt konstaterede.

Endelig har Enhedslisten har været blankt afvisende over for det, som Mai Villadsen udnævnte som ’Mette Frederiksens frierier til højrefløjen’. Over for medierne har Mai Villadsen og Enhedslisten beskrevet Mette Frederiksens

udmelding som en reel politisk trussel, som kun en stærk venstrefløj (læs et stærkt Enhedslisten) vil kunne mane i jorden. Kun en stærk venstrefløj kan tvinge Mette Frederiksen til en gentagelse af 2019-forhandlingerne med støttepartierne.

Enhedslisten ser således i dag sig selv som et bolværk mod Socialdemokratiets 'bal i den borgerlige' og som frontløber for nye politiske forhandlinger om en styrket, udvidet politisk forståelsesaftale med S-regeringen efter et kommende folketingsvalg.

Alle disse politiske reaktioner fra støttepartierne har været helt efter bogen, og helt forventeligt peger de i vidt forskellige retninger. Enhedslisten og SF med hver deres versioner af et mere venstredrejet centrum-venstre-projekt og Radikale Venstres udmeldelse af centrum venstre ('rød blok') til fordel for en centrum-højre regering i form af en flerpartiregering hen over midten med en liberalistisk økonomisk politik som grundlag for en vis investering i klima, velfærd og uddannelse. Ikke just megen samling om et nyt centrum-venstre-projekt.

Fælles for SF og Enhedslisten har været, at de tilsyneladende begge bygger deres udmeldinger på en minimal tiltro til et alvorligt ment politisk projekt i Mette Frederiksens udmelding. SF og Enhedslisten deler tilsyneladende et fælles håb om, at Mette Frederiksens udmelding blot er politisk valgspin, mens Socialdemokratiets reelle politiske kurs fortsat forventes at blive lagt eller kunne presses til at blive lagt efter en fortsat centrum-venstre-politik.

Det store spørgsmål er imidlertid, om disse politiske håb og rygmarvsreaktioner gør regning uden vært. Den ovenstående analyse tyder på, at det er tilfældet, og at SF og Enhedslisten dermed overser det reelle politiske indhold i Mette Frederiksens nye melding.

Konklusion

Meget tyder på, at de borgerlige partier er ofre en slags irrationel modstand mod facts, hvor de kun hører det, de ønsker at høre, når de opfatter Mette Frederiksens nye udmeldinger som et rent taktisk forsøg på at splitte den blå blok yderligere. Når man som de borgerlige partier er fast besluttet på at føre valgkamp med et politisk karaktermord på Mette Frederiksen som 'magtfuldkommen', kan det være svært at høre Mette Frederiksens åbenhed for at gå til højre efter politiske kompromisaftaler og måske tilmed en regering hen over midten som andet end indholdstomt politisk spin.

Men også blandt S-regeringens egne støttepartier synes der er trives en tilsvarende irrationel modstand mod at høre mere end det, man ønsker at høre. Her er det blot noget helt andet, man ønsker at høre. Hos SF er det, at der med

Mette Frederiksens åbning for en bredere regering også åbnes for en bredere centrum-venstre-regering med mulighed for SF-deltagelse. Hos Enhedslisten er den selektive hørelse mindre udbredt. Grundig belært af tidligere erfaringer med et Socialdemokrati, der gør til højre og vender ryggen til venstrefløjsindflydelse, kan man godt høre, at der kan være alvor i Mette Frederiksens udmeldinger. Men alligevel har Enhedslisten lidt svært ved at høre Mette Frederiksens ret klare ambition om at sætte specielt Enhedslisten uden for politisk indflydelse på flere meget store politikområder.

På lange stræk lukker de blå partier og venstrefløjspartierne ørerne for det samme. Ingen af dem hører for alvor, at der er tale om et alvorligt ment og politisk forpligtigende nyt projekt, der på mange måder står og falder med det kommende folketingsvalg og de øvrige partiers efterfølgende reaktioner. Har de hørt det, venter de i hvert fald med at fortælle vælgerne om det til efter et folketingsvalg.

Derfor skal denne artikel læses som en slags whistlebloweradvarsel til både vælgere og centrum-venstre-partierne om, hvad der er det reelle underliggende indhold i Mette Frederiksens nye projekt: Interessér jer først og fremmest for det nye projekts reelle indhold, og lad al spinkritikken (som også sagtens kunne være berettiget) ligge. Hvor og hvor langt er I med på det nye projekt? Hvor vil I foreslå korrektioner og hvor vil I foreslå en helt anden vej? Lad os passe på fremtiden, som det nye socialdemokratiske valgslogan lyder. Og lad os så komme i gang med at diskutere, hvordan vi i fællesskab passer på fremtiden.

Kommuneaftale 2023 og budgetlov:

Af Henrik Herløv Lund, cand. Scient. Adm.

Kommuneaftalen for 2023 sikrer i sig selv IKKE den kommunale velfærd og S – regeringens stædige fastholden ved Budgetlovens kriterier vil yderligere udhule denne. Kun grundet støttepartiernes finanslovspenge holder velfærden skindet på næsen.

DEL I

Sikrer kommuneaftalen velfærden?

Den 8. juni 2022 indgik S regeringen aftale med KL om kommunernes økonomi i 2023 (ØA23). (1) Spørgsmålet er, om denne aftale i sig selv sikrer opretholdelse og opdatering af den kommunale velfærd?

Udgangspunkt for vurderingen af kommuneaftalen i denne analyse er ”Forståelsespapiret” (2) mellem S, RV, SF og EL, som banede vejen for dannelse af den socialdemokratiske mindretalsregering og er det nærmeste vi kommer til et regeringsgrundlag herfor? Vedrørende midler til velfærden udpeges det dels i ”Forståelsespapiret” som mål, at ” Pengene skal følge med, når der bliver flere børn og ældre” dvs. at det offentlige forbrug til velfærds-service skal følge det demografiske træk. Og dels tilføjes den yderligere målsætning, at” der skal sikres et reelt (yderligere – min tilføjelse, Hhl) løft af velfærdsniveauet i forhold til i dag” (3) Vi vil i denne analyse søge at konkludere, hvorvidt disse mål for det første er opfyldt med denne og de forudgående kommuneaftaler under S regeringen i sig selv og for det andet, om de opfyldes med de ekstra midler til kommunal velfærd, som støttepartierne har opnået i finanslovsaftalerne med S regeringen?

Det skal understreges, at disse mål i ”Forståelsespapiret” gælder for hele regeringsperioden og ikke for enkelte aftaler som sådan. Men på den anden side kan disse mål ikke på sigt opfyldes, hvis de ikke bliver det i væsentligere aftaler undervejs såsom økonomiaftaler med kommuner og regioner såvel som finanslovsaftaler.

Taget bogstaveligt handler målene i ”Forståelsespapiret” om, at det umiddelbare (demografiske – hhl.) træk skal opfyldes og at der med et løft herudover skal ske en reduktion af efterslæbet 2010 – 2019 i forhold til dette træk. Men opfyldelse af det fulde demografiske træk dvs. af efterslæbet i forhold til velstandsudviklingen er også vigtigt, for at velfærden opdateres og udvikles i samme takt som privat service. Derfor er det analysens næste tema at undersøge opfyldelsen af begge dele.

Som anført hedder ydermere det i ”Forståelsespapiret”, at velfærden skal sikres et yderligere løft - ud over, hvad befolkningsudviklingen kræver – så der sikres et reelt løft af niveauet i forhold til i dag. (4) I forhold hertil er problemet imidlertid – som det også korrekt slås fast i ”Forståelsespapiret” – at ”velfærden i en årrække har været underfinansieret”. Skal velfærdsniveauet

reelt forbedres i forhold til det nuværende, må der derfor først hentes ind på denne ”underfinansiering”. Derfor vil det være analysens næste tema i relation til dette andet mål i ”Forståelsespapiret” at undersøge, om økonomiaftalerne bidrager til, at dette ressourceefterslæb fra 2010 til 2019 reduceres?

I denne forbindelse er det væsentligt at være opmærksom på, at efterslæbet i forhold til demografiske træk har to dimensioner (ligesom de demografiske træk): Et efterslæb i forhold til det umiddelbare demografiske træk og et andet (og større) efterslæb i forhold til det fulde demografiske træk. Vi vil undersøge begge dele.

Udækkede udgiftsstigninger til det specialiserede socialområde indregnes.

Et gennemgående, væsentligt skisma i forbindelse med analysen af størrelse og betydning af løftet i kommuneaftalen for 2023 og forudgående kommune aftaler er, at kommunerne siden 2019 har oplevet betydelige udgiftsstigninger på det såkaldte ”specialiserede socialområde”.

Det er udgiftsstigninger, som S regeringen i kommuneaftalerne alt overvejende ikke har villet afsætte midler til at dække. Kommunerne har derfor været henvist til at spare på kernevelfærden for at finansiere disse merudgifter, hvorved det reelle årlige løft i kommuneaftalerne jo reduceres tilsvarende.

Tabel: Udgiftsstigninger i regnskab 2019 – 2021 (5) + forventet udgiftsstigning 2022 (6) og 2023 (7) på det specialiserede socialområde – mia. kr., løbende priser.

	2018 til 2019	2019 til 2020	2020 til 2021	2021 til 2022 *	2022 til 2023 *
Udgifts- stigning	0,8	0,3	1,6	0,8	0,9

Derfor har der siden 2019 været forskel på den i aftalerne angivne, aftalte ”realvækst” på den ene side og så det reelle løft, som aftalen indebærer, når der modregnes i løftet for udgiftsstigningerne på det specialiserede socialområde.

For hele tiden at kunne sammenholde disse to forskellige måder at opgøre løftet på – det aftalte løft og det reelle løft – vil vi igennem analysen først tage udgangspunkt i S regeringens og Finansministeriets måde at opgøre løftet som den i aftalerne angivne, aftalte ”realvækst”, men vil dernæst indregne udgiftsstigningerne på det specialiserede socialområde, således at det reelle løft opgøres som ”realvækst” minus udækkede udgiftsstigninger.

Opbygning af analysen.

Analysen vil være opbygget i 3 dele. I del I undersøges kommuneaftalen for 2023 og de forudgående økonomiaftaler under S regeringen i sig selv. Del II fokuserer på revisionen af Budgetloven og konsekvenserne heraf for den kommunale økonomi i 2023 og fremover. Og del III inddrager de ekstra finanslovspenge, som takket være finanslovsaftalerne mellem S – regeringen og støttepartierne, fra og med 2020 til i dag er gået til kommunal velfærd.

Kommuneaftalen i sig selv sikrer ikke velfærden. (7a)

Denne analyses følgende første del omhandler kommuneaftalen for 2023 og de forudgående økonomiaftaler med KL i sig selv dvs. eksklusive midler fra finanslovsaftalerne. Først præsenteres hovedindholdet i kommuneaftalen for 2023 ganske kort. Dernæst analyseres løftet i aftalen i forhold til kommunernes udgiftsbehov og i forhold til tidligere økonomiaftaler. Endelig diskuteres, hvorvidt aftalen opfylder målene i ”Forståelsespapiret” vedr. løft af velfærden, dels mht. til at opfylde de demografiske træk, dels mht. at hente ind på efterslæbet siden 2010?

Hovedindholdet af kommuneaftalen for 2023.

Essensen af aftalen om kommunernes økonomi for 2021 er følgende: (7b)

- Det angivne realløft af den kommunale serviceramme i 2023 udgør ifølge aftalen + 1,3 mia. kroner mere end sidste år. I alt i 2023 udgør rammen for kommunerne 287,4 mia. kroner.
- Anlægsloftet reduceres fra 19,9 mia. kr. i 2022 til 18,5 mia. kr. i 2023.
- Kommunerne kompenseres for 0,8 mia. kroner i 2022 for udgifter forbundet med håndtering af Corona - krisen.
- KL og regeringen er enige om, at kommunerne kan frigive midler til øget velfærd ved at reducere forbruget af eksterne konsulenter med 1,025 mia. i 2023. (7c)

ØA 23 i sig selv i forhold til udgiftsbehov og tidligere aftaler.

I det følgende analyseres løftet i aftalen, forstået som den i kommuneaftalen angivne ”aftalte realvækst”, i forhold til kommunernes udgiftsbehov i 2023 og sammenlignes med forudgående aftaler 2019 til 2022.

Aftalen modsvarer langt fra de kommunale udgiftsbehov.

Set i forhold til kommunernes udgiftsbehov i 2023 kan det uden videre slås fast, at aftalen i sig selv langt fra forslår.

Kommunernes udgiftsbehov omfatter for det første dækning af den demografiske udvikling, hvilket kræver en realvækst på 1,25 mia. kr. i de kommunale serviceudgifter i 2023. (7d)

For det andet har kommunerne derudover brug for dækning af udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde. (8) KL forventer i 2023 en udgiftsstigning her på 0,9 mia. kr. (8a) Men det har regeringen ikke villet anwise

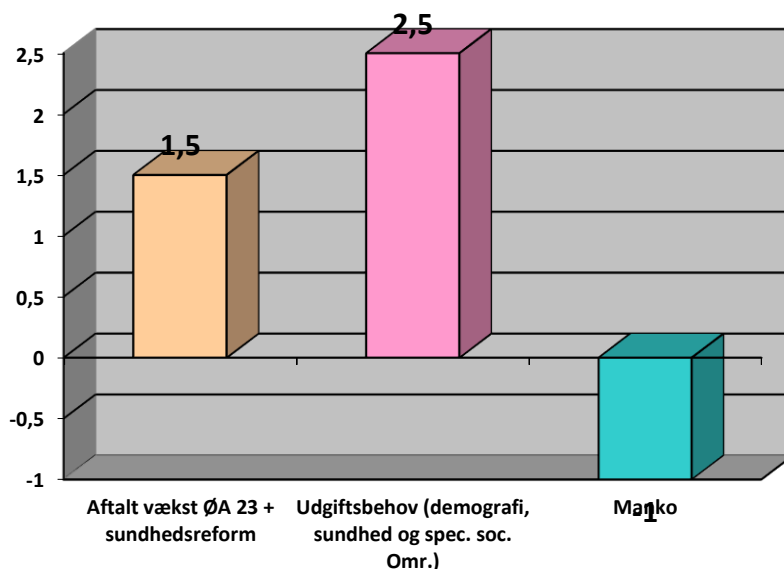
dækning for i kommuneaftalen dvs. man har ikke villet afsætte midler hertil i ØA 23.

For det tredje efterlyste KL et løft til det kommunale sundhedsområde (8b) på omkring 0,3 mia. kr. ØA 23 indeholdt intet til det nære sundhedsområde. Men der er efterfølgende – 3. juni 2022 - indgået aftale mellem S – regeringen, regionerne og kommunerne om udmøntning af sundhedsreformen. (8c) Denne aftale udmønter samlet 2,4 mia. kr. til kommuner og regioner i perioden 2022-2029 og herefter 340,4 mio. kr. årligt fra sundhedsreformen. Herunder tildeles kommunerne 35 mio. kr. i 2022 og 203 mio. kr. i 2023 stigende til 230 mio. kr. årligt fra 2029. (8d) Med lidt god vilje kan udgiftsbehovet på sundhedsområdet således siges at være tilnærmelsesvist indfriet i 2023.

MEN: Samlet set havde kommunerne behov for et løft af det kommunale serviceområde på mindst 2½ mia. kr. (9). Ifølge EL s repræsentant i KL' s bestyrelse udgjorde kommunernes samlede udgiftsbehov i 2023 et beløb på 2,8 mia. kr. (10) Med en ”aftalt realvækst” i ØA 23 på 1,3 + 0,2 mia. kr. i sundhedsreformen = i alt 1,5 mia. kr., mangler der således op til en milliard kroner i 2023, primært til forventede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde.

Kommuneaftalen for 2023 opfylder således i sig selv, selv inkl. løft fra sundhedsreformen, langtfra de kommunale udgiftsbehov i 2023.

Figur: Angiven ”realvækst i kommuneaftale” for 2023 (11) + ekstra løft til det kommunale sundhedsområde sammenlignet med udgiftsbehov (demografi + spec. socialområde + kom. sundhedsomr.). Manko = gab mellem samlet udgiftsbehov og i ØA angiven, ”aftalt realvækst”, inkl. sundhedsløft. 2023 – priser, mia. kr.

Kommuneaftalen for 2023 i sig selv betyder med andre ord, at kommunerne skal ud og spare på kernevelværdien for at finansiere de forventede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde.

Fraregnes de forventede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde på - 0,9 mia. kr. i den i ØA 23 angivne, ”aftalte realvækst” på + 1,3 mia. kr. reduceres det reelle løft i aftalen i sig selv til kun + 0,4 mia. kr.

Den ringeste aftale endnu indgået under S regeringen.

Kommuneaftalen for 2023 er da også den dårligste endnu indgået under S – regeringen og er i sig selv med en ”aftalt realvækst” på +1,3 mia. kr. kun et mulehår bedre end den aftalte realvækst på +1,2 mia. kr. i VLAK ´s sidste kommuneaftale (ØA 19). (11a)

Problemet med disse i økonomiaftalerne angivne ”aftalte realvækster” er ydermere, at det - som fremgået - ikke blot er i 2023, at kommunerne har været ramt af udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde. Disse udgiftsstigninger begyndte allerede under VLAK i 2019 og har siden – som vist – optrådt i alle årene frem til i dag. Gennemgående har S – regeringen ikke villet afsætte midler i kommuneaftalerne til at dække dem. Dermed er de reelle vækstrater (= ”aftalt realvækst” minus udgiftsstigning på det specialiserede socialområde) i kommuneaftalerne under S regeringen i de fleste af aftaleårene reduceret betragteligt.

Tabel: Aftalte realløft af kommunernes serviceramme ØA 20 – ØA 23, korrigeret for udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde.

	ØA19	ØA20	ØA21	ØA22	ØA23	Gns. ØA20 – ØA23
”Aftalt realvækst” i kommuneaftaler	1,2	1,7	1,5	1,4	1,3	1,5
Udækket udgiftsstigning på det spec. socialområde, jf. foran	-0,8	-0,3	-1,6	-0,8	-0,9	-0,9
Realløft efter merudgifter på spec. socialområde	+0,4	1,4	-0,1	0,6	0,4	0,6

For S – regeringens valgperiode fra 2020 til 2023 som helhed har der nærmere bestemt været tale om, at ”realvæksten” i kommuneaftalerne fra et årligt gennemsnit på +1,5 mia. kr. på grund af udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde reelt mere end halveres til i gennemsnit + 0,6 mia.

kr. Heri placerer aftalen for 2023 sig kun en anelse bedre, idet det reelle løft stadig er ringere end i 2020 og 2022, men dog bedre end 2021.

Men i alle årene – bortset fra 2020 – har kommunerne således skullet ud og spare på kernevelværdien for at finansiere de udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde, som S regeringen ikke har ville give dækning for i kommuneaftalerne. Det må som anført også forventes at blive tilfældet i 2023.

Summa summarum: Det er vedr. kommuneaftalen for 2023 i sig selv dermed samlet set evident, at den er en af de ringeste de seneste 5 år og reelt ikke bedre end VLAK' s aftale fra 2019.

Kommuneaftalen for 2023 opfylder i sig selv ikke målene for løft af velfærden i "Forståelsespapiret"?

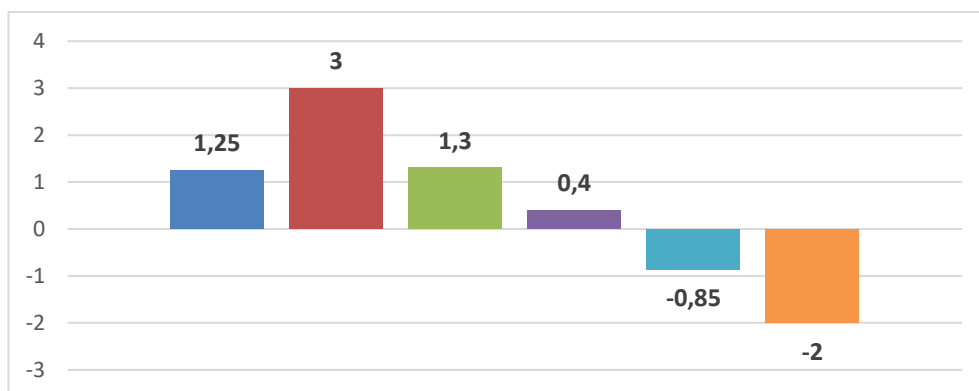
I det følgende søges vurderet, i hvilket omfang kommuneaftalen for 2023 så opfylder målene i "Forståelsespapiret, dels vedr. at opfylde demografiske træk, dels vedr. at hente ind på det ressourceefterslæb for den kommunale velfærd, som borgerlig økonomisk politik har affødt siden 2010, jf. længere frem?

Mål om demografiske træk opfyldes ikke.

Målet fra "Forståelsespapiret" om, at pengene følger med til stigende antal ældre og børn dvs. om at opfylde det umiddelbare demografiske træk, som i 2023 udgør 1,25 mia. kr., realiseres af ØA 23 i sig selv – med nød og næppe –, når vi alene ser på den angivne, "aftalte realvækst". men: Reelt sikrer kommuneaftalen for 2023 imidlertid i sig selv ikke opfyldelse af det (umiddelbare) demografiske træk pga. den manglende dækning af stigende udgifter til det specialiserede socialområde, hvorved den reelle vækst i 2023 på + 1,3 mia. kr. - jf. foran - forventes reduceret til + 0,4 mia. kr., hvilket er langt under det umiddelbare demografiske træk.

Hvad angår det fulde demografiske træk er opfyldelse heraf som tidligere beskrevet væsentlig for, om den kommunale velfærd opdateres og videreudvikling i takt med velstandsudviklingen og udviklingen i den private servicesektor. Dette træk udgør i 2023 i alt 3 mia. kr., hvilket ØA 23 i sig selv selvsagt er endnu længere fra at opfylde. Bare fra den i ØA 23 angivne "aftalte realvækst" og op til det fulde demografiske træk mangler der -1,7 mia. kr. Og der er endnu længere fra det reelle løft (fratrasket udgiftsstigning på det spec. soc. omr.) på + 0,4 mia. kr., i forhold til hvilket mankoen vokser til – 2,6 mia. kr.

Figur: Umiddelbart (16) og fuldt demografisk træk 2023 (17), "aftalt realvækst" og reelt løft (minus spec. soc. Omr.) i ØA 23 (jf. foran) og manko mellem reelt løft og umiddelbart respektive fuldt dem. træk.

Summa summarum: Kommuneaftalen for 2022 opfylder således klart ikke målet fra "Forståelsespapiret" om at dække demografien.

Der er heller ikke "yderligere midler" i ØA 23 i sig selv til at hente ind på efterslæbet siden 2010?

Grundet den borgerlige økonomiske politik i 10'erne, der for at skaffe rum til skattelettelser sparede på velfærden, har der 2010 til 2019 udviklet sig et betydeligt ressourceefterslæb for den kommunale velfærd i forhold til de demografiske træk. Efterslæbet i forhold til umiddelbart demografisk træk 2010 til 2019 udgjorde i 2019 i alt - 15 mia. kr. = der mangler 18 mia. kr. i at opfylde periodens umiddelbare demografiske træk (18).

De i aftalerne angivne, "aftalte realvækster" 2020 - 23 giver i første omgang ud over det umiddelbare demografiske træk en mindre reduktion i efterslæbet fra 2019, men når de udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde regnes ind og vi kommer ned til de reelle løft, så er der samlet set tværtimod tale om, at efterslæbet siden 2010 vokser til -17,2 mia. kr. pr. ØA 23.

Tabel. I: umiddelbart demografisk træk (18a), II: angivne "aftalte realvækster" i kommuneaftalerne 2020 – 2023 (18b) og III: difference herimellem. IV: Udækket udgiftsstigning på det specialiserede socialområde (18c), V: Overskud (+) /underskud (-) beregnet som III minus IV. Mia. kr., løbende priser.

Mia. kr.	2020	2021	2022	2023	Akk. 2020 - 2023
I. Umiddelbart dem træk	1	1	1,25	1,25	4,5
II. "Aftalt realvækst" i kommuneaftaler	1,7	1,5	1,4	1,3	5,9
III, Difference (II-I)	0,7	0,5	0,15	0,05	+1,4

IV. Udgiftsstigning spec. soc. område	-0,3	-1,6	-0,8 *	-0,9 *	-3,6
V. Overskud (+) /underskud (-) (III-IV)	+0,4	-1,1	-0,65	-0,85	-2,2

Note: * = skøn

Vedr. at hente ind på efterslæbet i forhold til fuldt demografisk træk er svaret endnu mere klart negativt. Efterslæbet 2010 -2019 i forhold til det fulde demografiske træk udgjorde i 2019 i alt - 30 mia. kr. (19)

De i kommuneaftalerne 2020 – 2023 angivne ”aftalte realvækster” modsvarer imidlertid i sig selv langt fra det løbende fulde demografiske træk, der årligt i gennemsnit i 20’erne har en størrelse af 3 mia. kr. Hertil kommer, at de reelle løft efter fraregning af udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde som fremgået er endnu lavere. Samlet øges herved efterslæbet 2010 til 2019 i forhold til fuldt demografisk træk fra -30 til -39,7 mia. kr.

Tabel. I: fuldt demografiske træk (19a), II: Angivne ”aftalte realvækster” i kommuneaftalerne 2020 – 2023 (19b) og III: Difference mellem II og I. IV: Udækket udgiftsstigning på det specialiserede socialområde (19c), V: ”Overskud” (+) /”underskud” beregnet som III minus IV. Mia. kr., løbende priser.

Mia. kr.	2020	2021	2022	2023	Akk. 2020 - 2023
I. Fuldt dem. træk	3	3	3	3	12
II. ”Aftalt realvækst” i kommuneaftaler	1,7	1,5	1,4	1,3	5,9
III, Difference (II-I)	-1,3	-1,5	-1,6	-1,7	-6,1
IV. Udgiftsstigning spec. soc. område	-0,3	-1,6	-0,8 *	-0,9 *	-3,6
V. Overskud (+) /underskud (-) (III-IV)	-1,6	-3,1	-2,4	-2,6	-9,7

Note: * = skøn

Summa summarum: Kommuneaftalen for 2023 og de foregående kommuneaftaler henter i sig selv ikke ind på efterslæbet siden 2010, hverken i f. t. umiddelbart demografisk træk og slet ikke i forhold til fuldt demografisk træk. Aftalerne i sig selv øger – navnlig på grund af manglende dækning af udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde – tværtimod

efterslæbene fra 10' erne. Kommuneaftalerne 2020 til 2023 i sig selv kan således langt fra siges at opfylde målene for løft af velfærden i ”Forståelsespapiret”.

DEL II

S- regeringens stædige fastholdelse af budgetloven vil medføre fortsatte merbesparelser i kommunerne i 2023 og kommende år. (20)

Efter flere års udskydelse og efter omfattende kritik fra fagbevægelse og kommuner af den hidtidige lov blev der i forsommeren 2022 gennemført en revision af Budgetloven (21), som imidlertid kun ændrede en eneste sætning i loven og hvor S regeringen navnlig stædigt fastholdt Budgetlovens rigide ramme – og sanktionsstyring i forhold til kommunerne.

I det følgende redegøres først kort for Budgetlovens hidtidige funktion og skadevirkninger. Dernæst analyseres kort revisionen og udsigterne til fortsatte merbesparelser i kommunerne diskuteres. Hvilket er relevant i denne sammenhæng, fordi sådanne fortsatte merbesparelser yderligere vil udhule løftet i kommuneaftalen for 2023 (i forhold til foran opgjort) og i fremtidige økonomiaftaler.

Budgetlovens hidtidige funktion.

Budgetloven kom ind i dansk lovgivning som følge af, at SRSF- regeringen i 2012 valgte at tilslutte Danmark til EU 's ”Finanspagt” (22), hvorved Danmark blev forpligtet til at gennemføre en national lovgivning med det mål for finanspolitikken ”at sikre balance eller overskud” (23). Hvilket i

Budgetloven indtil nu har været defineret ved, at det statslige ”strukturelle” underskud ikke må overskride en nedre grænse på - ½ pct. af BNP (24). Budgetloven er dog på dette punkt blevet overhalet af EU-kommissionen, som i 2017 hævede underskudsgrænsen til – 1 pct. (25) . Måden denne stramme finanspolitik er blevet gennemsat i den økonomiske politik i Danmark, har været gennem indførelsen af et stramt rammestyringssystem for henholdsvis den statslige, den regionale og den kommunale sektor med samt gennem vedtagelse af rigide sanktioner for overtrædelser heraf.

Tabel: Budgetlovens sanktionsmekanismer overfor kommunerne. (26)

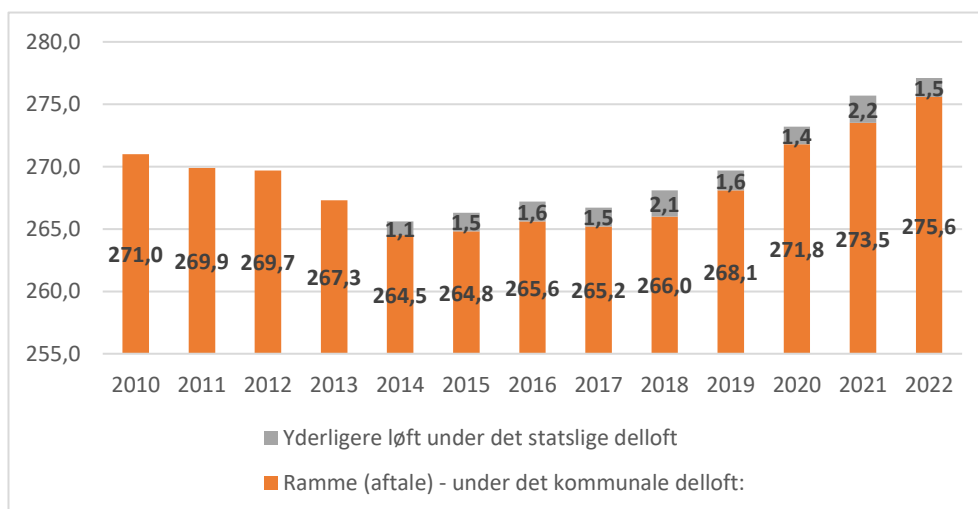
	Service	Anlæg
Budget	Op til 3 mia. kr. af det samlede bloktilskud kan gøres betinget af, at kommunerne overholder den aftalte ramme for serviceudgifterne i budgettet. En evt. sanktion er i udgangspunktet en kollektiv modregning i bloktilskuddet, men der er mulighed for, at sanktionen gøres helt eller delvis individuel.	Op til 1 mia. kr. af bloktilskuddet kan gøres betinget af, at kommunerne samlet set budgetterer inden for den aftalte anlægsramme. En evt. sanktion vil være en kollektiv modregning i kommunernes bloktilskud.
Regnskab	Hvis regnskabet for service overstiger budgettet, vil overskridelsen blive modregnet i bloktilskuddet ”krone-til-krone”. Modregningen vil være 40 pct. kollektiv og 60 pct. individuel.	I loven er der ikke fastlagt regler om anlæg i regnskabssituationen.

Budgetlovens skadevirkninger.

Dette stramme udgiftsstyringssystem har holdt både den samlede finanspolitik og – navnlig – kommunerne i en økonomisk spændetrøje. Det har dels overordnet set været til skade for den nationale økonomisk-politiske handlfrihed, hvor det har begrænset muligheder på kort sigt for at føre krisepolitik (27) og for at gennemføre langsigtede investeringer, fx i grøn omstilling. (28).

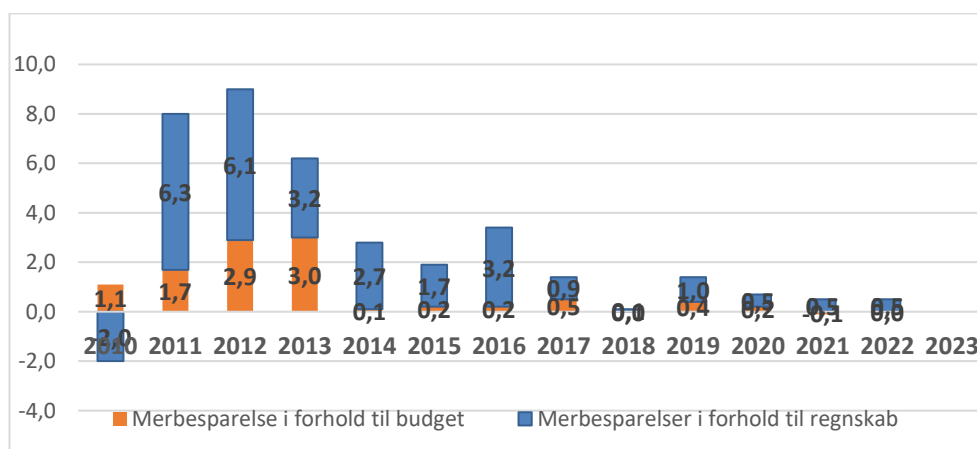
Men dels – og navnlig – har det stramme udgiftsstyringssystem været til skade for kommunernes økonomiske handlerum. For det første har det i gennem 10'erne har tvunget kommunernes økonomi ind i stadig strammere statslige rammer for de kommunale serviceudgifter. Rammer, der som følge af en borgerlig økonomisk sparepolitik, blev sænket mere og mere gennem det meste af 10'erne. Hermed udviklede der sig et voksende gab mellem rammerne og så voksende udgiftspres i kommunerne bl.a. på grund af den demografiske udvikling, hvilket har bidraget til at udhule serviceniveau og standard i kommunal velfærdsservice.

Figur: Udvikling i kommunernes serviceramme 2010 – 2022 (aftalte nettodriftsudgiftsramme) samt yderligere løft af kommunernes serviceudgifter under det statslige delloft (ikke under den kommunale ramme). Mia. kr., 2022 – priser. (29)

Denne gennem det meste af 10'erne stadige strammere spændetrøjes skadevirkninger på kommunernes økonomi er blevet forstærket af det rigide sanktionssystem, der har haft som konsekvens, at kommunerne for at undgå ”dummebøder” først ved budgetlægning i forhold til rammerne og dernæst i forbruget (regnskabet) i forhold til budgetterne har lagt sig på den sikre side med ”betydeligt luft” op til rammer respektive budgetter. Hvilket har været ensbetydende, at kommunerne i betydeligt omfang har sparet mere end påkrævet. Siden 2010 har dette medført samlede merbesparelser på mere end – 33 mia. kr.

Figur: Årlig merbesparelser på kommunernes serviceområde 2010 til 2022 – mia. kr., 2022 PL-niveau. (30)

Revision fastholder stædigt Budgetlovens økonomiske spændetrøje om kommunerne.

Denne selvvalgte spændetrøje om finanspolitik og udgiftsstyring har selvsagt mødt kraftig kritik. For det første fra fagbevægelsen, som har ønsket de snævre bindinger på arbejdsløshedsbekæmpelse og grøn omstilling væk - eller i det mindste udvidet ved at følge EU – kommissionen og hæve underskudsreglen fra $-\frac{1}{2}$ pct. til -1 pct. af BNP. (31) Og spændetrøjen er af kommunerne blevet ønsket lempet gennem indførelse af flerårige rammer, således at underskud/overskud kan udjævnes og merbesparelser dermed undgås eller i hvert tilfælde begrænses. (32)

I betragtning af den vedholdende kritik og de igen og igen fremførte krav om lempelser i Budgetloven er det uhyre sparsomt, hvad der så kom ud af revisionen. S – regeringen lempede ganske vist handlerummet for den overordnede finanspolitik ved at tilpasse underskudsgrænsen i Budgetloven til EU – kommissionens anbefaling dvs. ved at hæve den til -1 pct. af BNP. Hvilket kunne se ud som en imødekommelse af fagbevægelsen. Men reelt udvides det økonomiske råderum hermed alligevel ikke, fordi ændringen gennemføres som led i ”Det nationale kompromis om dansk sikkerhedspolitik”, hvori det samtidig blev besluttet at båndlægge det herigennem øgede råderum til frem til 2033 at hæve forsvarsudgifterne med 18 mia. kr. (33).

S regeringen forpassede derimod helt og aldeles den historiske chance for at give kommunerne mere selvstyre tilbage. Man holdt i forbindelse med revisionen stædigt fast ved Budgetlovens stramme rammestyring og rigide sanktionssystem, som der ikke blev ændret et komma i. Dermed må det påregnes, at Budgetlovens skadevirkninger i form af kommunale merbesparelser vil fortsatte. Det er ganske vist i de senere år lykkedes kommunerne gennem stærkere koordination af budgetlægning og økonomistyring at nedbringe niveauet for merbesparelser noget, men det har dog stadig i de seneste 3 år ligge på mellem $-0,4$ og $-0,7$ mia. kr. svarende til i årligt gennemsnit $-0,6$ mia. kr.

Og det er det niveau af merbesparelser, der må forventes i 2023 og kommende år. Herved vil kommuneaftalen for 2023 naturligvis i sig selv blive yderligere udhulet. Efter modregning af udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde, men inkl. løft i forbindelse med Sundhedsreformen, udgjorde det reelle løft i ØA 23 kun +0,6 mia. kr. Dette risikerer nu i løbet af 2023 at blive reduceret yderligere til ren nulvækst, hvis der – forventeligt - indtræffer kommunale merbesparelser i 2023 i samme størrelsesorden som de seneste år.

Summa summarum: S – regeringen har forpasset en historisk chance for at bløde op på den rigide udgiftsstyring af kommunerne og som følge af fastholdelsen af Budgetlovens kriterier for kommunerne kan merbesparelserne påregnes at fortsætte.

DEL III

Kun støttepartierne finanslovspenge skindet på næsen for den kommunale velfærd. (34)

Men tilførslen af økonomiske midler til kommunal velfærd har – heldigvis for velfærden – ikke begrænset sig til kommuneaftalerne. Der er herudover givet yderligere bevillinger til den kommunale velfærd i alle finanslovsaftalerne fra 2020 til 2022. Disse må derfor inddrages for at kunne opgøre de samlede løft for kommunal velfærd under S regeringen.

I det følgende redegøres først for omfanget af sådanne ”finanslovspenge” og betydningen heraf for de årlige løft for kommunal velfærd. Dernæst analyseres, hvordan det samlede løft for kommunale serviceudgifter, inkl. finanslovspenge, tegner sig i forhold til umiddelbart og fuldt demografisk træk. Og endelig opgøres, hvorvidt kommuneaftalerne så har hentet ind på efterslæbet siden 2010, når de yderligere finanslovspenge lægges oveni.

Omdrejningspunktet for vurderingen af de to sidste punkter vedr. ØA 23 og forudgående aftaler, men nu inkl. finanslovspenge, er igen Forståelsespapiret. Og vi vil – som i del I - igen først opgøre løftet som den i aftalerne angivne, ”aftalte realvækst”, dernæst som det reelle løft efter modregning af udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde.

Betydelige finanslovsloft til kommunal velfærd 2019 – 2023.

Der er samlet over finanslovsaftalernes givet betydelige beløb til kommunal velfærd. Samlet set hæver de aftalte ”realvækster” i kommuneaftalerne + ekstra finanslovspenge velfærden med + 16,8 mia. kr. fra 2019 til 2023 og alene i S – regeringens valgperiode med akkumuleret + 14,7 mia. kr.

Finanslovspenge udgør heri op mod 60 procent af de tilførte midler til kommunal velfærd i perioden og dermed vejer betydeligt tungere i de kommunale budgetter end de ”aftalte realløft” i kommuneaftalerne.

Tabel: I: ”Aftalte realvækster” i kommuneaftaler (38), II: Ekstra finanslovsbevillinger i perioden (39) og III: Sum (I+II). IV: Udækkede udgiftsstigninger

på det specialiserede socialområde (40) og V: Reelt løft, opgjort som III minus IV. Mia. kr., løbende priser.

Mia. kr.	2019	2020	2021	2022	2023	Akk. 2019-23	Akk. 2020-20
I. Aftalt realvækst i kommuneaftale	1,2	1,7	1,5	1,4	1,3	7,1	5,8
II. Finanslovspege	1,6	1,3	2,1	1,9	2,8*	9,7	8,1
III. I ALT (I+II)	2,8	3,0	3,6	3,3	4,1	16,8	13,9
IV. Udgiftsstigninger det spec. socialomr.	-0,8	-0,3	-1,6	-0,8 **	-0,9 **	-4,4	-3,5
V. Reelt løft (III-IV)	+2	+2,7	+2	+2,5	+3,2	12,4	10,4

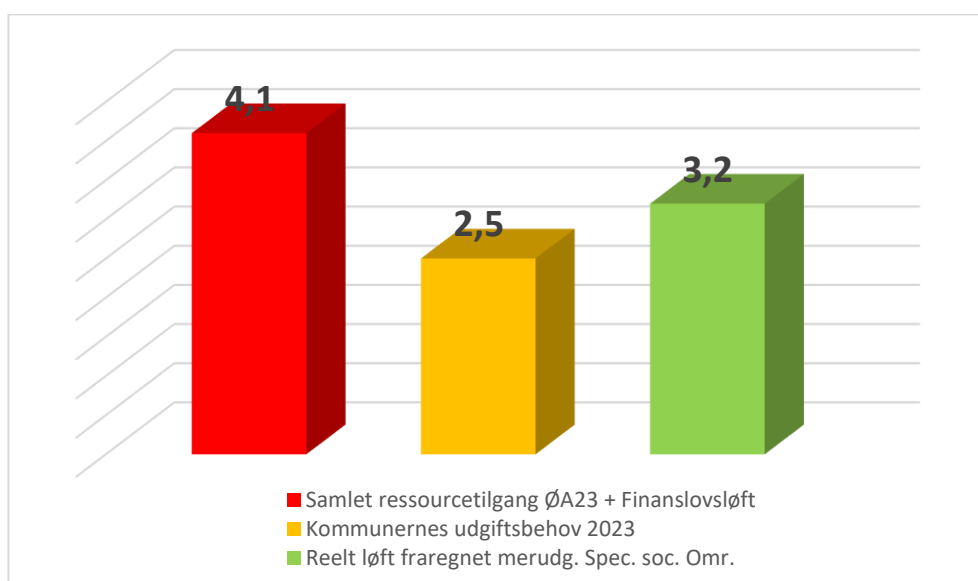
Note: * Foreløbig, idet FL 23 ikke foreligger

** forventet af KL

Finanslovspege skaber bedre balance i kommunerne mellem ressourcer og udgiftsbehov.

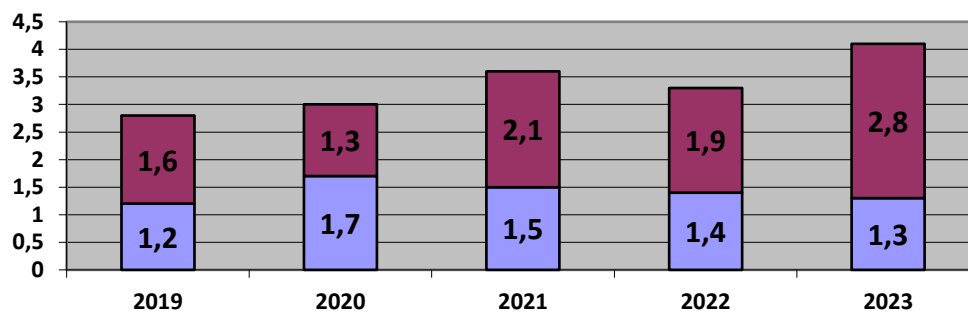
Som vist foran var ØA 23 i sig selv var i voldsomt underskud i forhold til kommunernes udgiftsbehov. Med de ekstra finanslovsmidler dækkes udgiftsbehov bedre, selv efter modregning af den forventede udgiftsstigning på det specialiserede socialområde.

Figur: Samlet ressourcetilgang til kommunal velfærd (ØA 23 + finanslovspege) kontra udgiftsbehov.

Og ØA 23 fremstår også bedre i sammenligning med de forudgående kommuneaftaler, når ekstra finanslovspenge lægges oveni.

Figur: Samlet løft af kommunal velfærd 2019 til 2023, beregnet som ”aftalt realvækst” + ekstra finanslovsbevillinger i årene,

Finanslovspenge sikrer bedre opfyldelse af ”Forståelsespapiret”.

Først ser vi på opfyldelsen af demografiske træk, dernæst på reduktion af efterslæbet siden 2010.

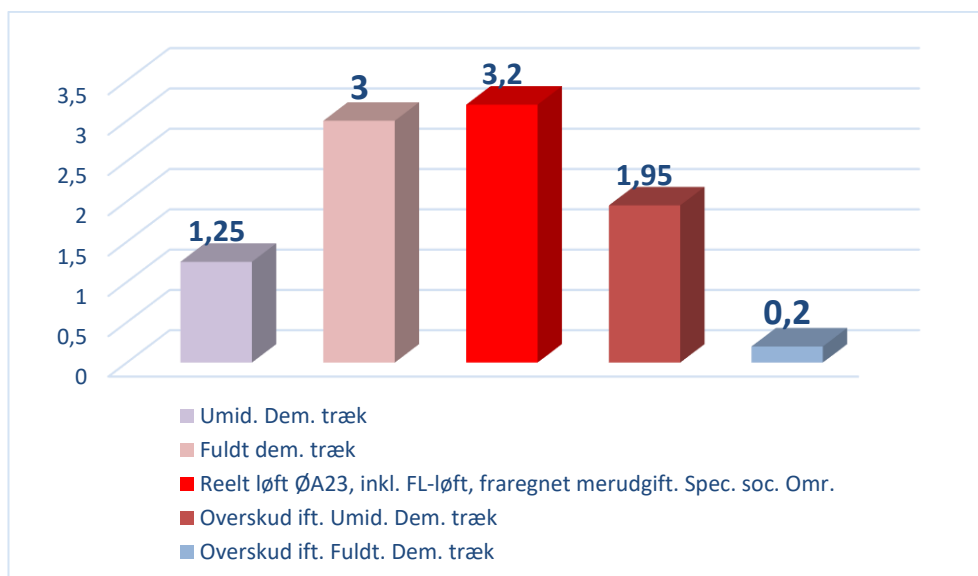
Mål om demografiske træk opfyldes med finanslovsmidler.

Når de udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde regnes ind, er de reelle løft i kommuneaftalerne i sig selv – jf. del I - gennemgående langt under de demografiske træk, som vi så i del I. Men de ekstra bevillinger til kommunal velfærd fra finanslovsaftalerne 2020 til 2023 gør at den kommunale velfærd bedre kan holde skindet på næsen.

Inkl. foreliggende finanslovsbevillinger i 2023 (vi kender i skrivende stund ikke FL23) udgør det samlede reelle løft i 2023 i alt + 3,2 mia. kr., hvilket overgår det umiddelbare/enkle demografiske træk på 1,25 mia. kr. Finanslovspenge sikrer altså opretholdelse af standard og serviceniveau i kommunal velfærd.

Også i forhold til det fulde demografiske træk på i 2023 3 mia. kr. gør finanslovspenge forskellen fra et stort ”underskud” i ØA 23 i sig selv, jf. foran, til et lille overskud på +0,2 mia. kr. Inkl. finanslovspenge er løftet til den kommunale velfærd i 2023 altså tilstrækkeligt stort til også at sikre opdatering og fornyelse af den kommunale velfærd.

Figur Reelt løft i ØA 23, inkl. finanslovspenge, minus udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde, i forhold til umiddelbart (40) og fuldt demografisk træk (41).

Her gælder dog, at med sandsynlige merbesparelser i 2023 som følge af Budgetlovens videreførelse, så reduceres overskuddet i forhold til umiddelbart demografisk træk formentlig i 2023 til +1,55 mia. kr. og overskuddet i forhold til det fulde demografiske træk elimineres til et lille underskud på -0,2 mia. kr.

Men summa summarum: Hvad angår at opfylde de demografiske træk, så sikrer støttepartierne finanslovspenge, at "Forståelsespapiret" opfyldes.

Finanslovspenge gør også en forskel, hvad angår at reducere efterslæbet siden 2010.

Det er som formuleret i "Forståelsespapiret" ikke blot vigtigt, at pengene følger de demografiske træk, men også at der afsættes yderligere midler, så der optimalt kan hentes ind på efterslæbet siden 2010.

Vi så i del I, hvordan de reelle løft i kommuneaftalerne i sig selv minus udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde ikke var tilstrækkeligt til at hente ind på efterslæbet siden 2010., som tværtimod voksede både i forhold til det umiddelbare/enkle demografiske træk og i forhold til det fulde/udvidede demografiske træk.

Finanslovspengene gør også her en forskel. Hvad angår efterslæbet i forhold til umiddelbart demografisk træk, så udgør det samlede, reelle velfærdsloft i kommuneaftaler + finanslovsloft i alt 14 mia. kr., hvilket i forhold til et for perioden som helhed samlet umiddelbart demografisk træk på i alt 4,75 mia. kr. overstiger det demografiske træk med +9,25 mia. kr.

MEN: Som vi har set forstyrrer de udækkede udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde billedet af et ellers betydeligt løft til den kommunale velfærd i perioden 2020 til 2023. Hvad der kunne have været en reduktion i efterslæbet siden 2010 på op mod 10 mia. kr. skrumper efter modregning af disse udgiftsstigninger til lidt over det halve: + 6 mia. kr. Hermed udgør den

reelle reduktion i efterslæbet siden 2010 i forhold til umiddelbart demografisk træk et fald fra -15 mia. kr. til -9 mia. kr.

Tabel. I: Umiddelbart dem. træk (42), II: "Aftalt realvækst" i kommuneaftaler (43), III: Yderligere finanslovsmidler (44), IV: Difference samlet løft minus dem. træk (II+III-I). V. Udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde (45) og VI: Reelt nettoløft (IV-V). Mia. kr., løbende priser.

	2020-2022	2023	I alt 2020 til 2023
I. Umiddelbart dem. træk -	3,25	1,25	4,5
II. "Aftalt realvækst" i kommuneaftale	4,6	1,3	5,9
III. Yderligere finanslovslovs- penge	5,3	2,8 (foreløbigt)	8,1
IV. Difference (II + III - I)	+6,7	+2,9	+9,6
V. Udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde	-2,7	-0,9	-3,6
VI. Reelt nettoløft (IV - V) (Overskud = +, underskud = -)	+4,0	+2,0	+6,0

Dette må stadig anerkendes for at være et pænt indhug i efterslæbet siden 2010.

Hvad angår at hente ind på efterslæbet i forhold til fuldt demografisk træk, som pr. 2019 udgjorde 30 mia. kr., så indebar kommuneaftalen i sig selv, at dette voksede stærkt, jf. del I.

Finanslovspenge kan dog her ikke vende underskud til overskud. Efter modregning af udgiftsstigningerne på det specialiserede socialområde er der ikke tale om nogen reel reduktion i efterslæbet siden 2010 i forhold til fuldt demografisk træk, men om en lille stigning i efterslæbet med -2 mia. kr. fra -30 mia. kr. ult. 2019 til -32 mia. kr. pr. ØA 23¹.

Tabel. I: fuldt dem. træk (46), II: "Aftalt realvækst" i kommuneaftaler (47), III: Yderligere finanslovsmidler (48), IV: Difference samlet løft

minus dem. træk (II+III-I). V. Udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde (49) og VI: Reelt nettoløft (IV-V). Mia, kr., løbende priser.

Mia. kr.	2020-2022	2023	I alt 2020 til 2023
I. Fuldt dem. træk -	9,0	3,0	12
II. "Aftalt realvækst" i kommuneaftale	4,6	1,3	5,9
III. Yderligere finanslovslovs- penge	5,3	2,8 (foreløbigt)	8,1
IV. Difference (II + III – I) (Overskud = +, underskud = -)	+0,9	+1,1	+2,0
V. Udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde	-2,7	-0,9	-3,6
VI. Reelt nettoløft (IV- V) (afrundet)	-1,8	+0,2	-1,6

Summa summarum: Takket være de ekstra bevillinger til kommunal velfærd fra finanslovsaftalerne opfyldes målene for løft af velfærden i "Forståelsespapiret" et godt stykke henad vejen.

Konklusion:

Kommuneaftalen for 23 har lige så lidt som de forudgående kommuneaftaler i sig selv, som S regeringen har indgået, sikret den kommunale velfærds opretholdelse og opdatering og har heller ikke bidraget til at hente ind på det store ressourceefterslæb for kommunal velfærd, som borgerlig økonomisk politik i 10'erne medførte.

Det skyldes primært, at S regeringen ret systematisk har afvist i økonomiaftalerne at dække kommunernes udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde. De huller i budgetterne, som dette har efterladt og stadig efterlader, har tvunget kommunerne til at finde finansiering af udgiftsstigningerne hos kernevelfærden.

Kommuneaftalerne i sig selv har således på ingen måde opfyldt målene for løft af velfærden i "Forståelsespapiret".

Det, som redder skindet på næsen for den kommunale velfærd, er de indrømmelser i form af merbevillinger hertil, som støttepartierne har opnået og S – regeringen har givet i finanslovsaftalerne. Finanslovspengene skaber bedre balance mellem udgiftsbehov og ressourcetilførsel i kommunerne i 2023 og sikrer opfyldelsen af de demografiske træk, ja bidrager et pænt stykke hen ad vejen til at hente ind på efterslæbet siden 2010.

Finanslovspenge sikrer altså på den ene side et godt stykke henad vejen opfyldelse af målene i ”Forståelsespapiret” for løft af velfærden. Men medaljen har en anden side. På grund af, at S regeringen har valgt IKKE at dække udgiftsstigningerne på det specialiserede socialområde, må kommunerne for at finde finansiering så spare på kernevelfærden. Samtidig med at støttepartierne har kæmpet for at udbygge og forny den kommunale velfærd, betyder S - regeringens underfinansiering af kommuneaftalerne, at kommunerne tvinges til besparelser på de eksisterende ordninger. Og frem og tilbage er som bekendt lige langt. Finanslovspengene løfter stadig velfærden, men det reelle løft reduceres mærkbart af de udækkede udgiftsstigninger.

Summa summarum: S regeringens nærighed med at finansiere udgiftsstigninger på det specialiserede socialområde betyder således, at vi får mindre velfærd end vi ellers ville have fået.

NOTER:

- 1) S- regeringen og Kommunernes Landsforening: Aftale om kommunernes økonomi for 2023. 08.06.22. <https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>
- 2) Politisk forståelse mellem Socialdemokratiet, Radikale Venstre, SF og Enhedslisten: ”Retfærdig retning for Danmark”. https://www.altinget.dk/misc/Retf%C3%A6rdig%20retning%20for%20Danmark_2019-06-25_ENDELIG.pdf
- 3) Politisk forståelse mellem Socialdemokratiet, Radikale Venstre, SF og Enhedslisten: ”Retfærdig retning for Danmark”, side 9, for oven og side 12 for neden https://www.altinget.dk/misc/Retf%C3%A6rdig%20retning%20for%20Danmark_2019-06-25_ENDELIG.pdf
- 4) Forståelsespapiret, s.12. for neden. https://www.altinget.dk/misc/Retf%C3%A6rdig%20retning%20for%20Danmark_2019-06-25_ENDELIG.pdf
- 5) Kilde: Andreasen, Kim: Flere med svære og komplekse psykiske problemer og handicap får udgifterne til at stige. Momentum, 30. Maj. 2022. <https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2022/2022-9/flere-med-svaere-og-komplekse-psykiske-problemer-og-handicap-faar-udgifterne-til-at-stige/>
- 6) Egen beregning: Tallet er beregnet som den regnskabsførte udgift i 2021 tillagt den af kommunerne budgetterede udgiftsstigning fra 2021 til 2022, jf. figuren: Udvikling i udgifter til det specialiserede socialområde”, s. 7 i Rosenkilde, Kim: Finanslovspenge har reddet bundlinjen for velfærden.

Altinget, 09.06.22.

<https://www.alinget.dk/artikel/finanslovspenge-har-reddet-bundlinjen-for-velfaerden-til-de-aeldste-men-ikke-til-de-yngste>

7) Jf. Yoon, Christina: Kommunerne får ikke flere penge til sundhed i økonomiaftalen. NB Økonomi, 09.06.22.

<https://www.nb-okonomi.dk/2022/06/09/kommunerne-faar-ikke-flere-penge-til-sundhed-i-oekonomiaftalen/>

7a) Denne del trækker på Lund, Henrik Herløv: Langsom nedsmeltning af velfærden – Udhulingen af velfærdsservice. <https://henrikherloev-lund.dk/wp-content/uploads/2020/01/Langsomnedsmeltning-1-velfaerdservice.pdf> og på Lund, Henrik Herløv: Kommuneaftalen for 2022. <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2021/09/Kommuneogregionsaftale2022.pdf>

7b) S- regeringen og Kommunernes Landsforening: Aftale om kommunernes økonomi for 2023, s. 3 - forneden. 08.06.22.

<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2022/juni/ansvarlig-oekonomiaftale-med-kommunerne-for-2023/>

7c) Dette betragtes her IKKE som en besparelse, da pengene jo bliver i kommunerne.

8) Jf. KL: Rammerne i 2022 skal afspejle forventningerne, for oven. 18-05-21

<https://www.kl.dk/forsidenyheder/2021/maj/okonomiforhandlinger-2022-rammerne-skal-afspejle-forventningerne/>

8a) Jf. KL: Flere med svære og komplekse psykiske problemer og handicap får udgifterne til at stige. 30.05.22

<https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2022/2022-9/flere-med-svaere-og-komplekse-psykiske-problemer-og-handicap-faar-udgifterne-til-at-stige/>

8a) Jf. Yoon, Christina: Kommunerne får ikke flere penge til sundhed i økonomiaftalen. NB Økonomi, 09.06.22.

<https://www.nb-okonomi.dk/2022/06/09/kommunerne-faar-ikke-flere-penge-til-sundhed-i-oekonomiaftalen/>

8b) KL: Vigtigt at fastholde et højt ambitionsniveau i sundhedsudspil.

15.03.22. <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/kl-om-sundhedsudspil-vigtigt-at-fastholde-et-hojt-ambitionsniveau?publisherId=13559771&releaseId=13645942>

8c) Jf. Regeringen, Danske Regioner og KL: Aftale om udmøntning og implementering af en sundhedsreform. 13.06.22.

<https://www.kl.dk/media/50404/aftale-mellem-regeringen-danske-regioner-og-kl-om-udmoentning-og-implementering-af-en-sundhedsreform.pdf>

8d) Jf. Bilag til aftale om udmøntning af sundhedsaftalen: Økonomioversigt.

https://www.kl.dk/media/50539/bilag-1_-oekonomioversigt-med-fordeling-paa-initiativer-og-hhv-kommuner-og-regioner.pdf

9) Jf. Ullum, Arne: KL accepterede spareaftale mod løfte om opbakning til besparelser. NB Økonomi, 09.06.22.

<https://www.nb-okonomi.dk/2022/06/09/kl-accepterer-spareaftale-mod-loefte-om-opbakning-til-besparelser/>

- 10) Jf. Socialistisk Information: Enhedslisten siger nej til økonomiaftale. 10.06.22.
<https://socinf.dk/enhedslisten-siger-nej-til-oekonomiaftale/>
- 11) S- regeringen og Kommunernes Landsforening: Aftale om kommunernes økonomi for 2023, s. 2 - øverst. 08.06.22.
<https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>
- 11a) Kommuneaftale 2019.
<https://im.dk/media/7289/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2019.pdf>
- 12) Jf. Aftale mellem VLAK – regeringen og KL om kommunernes økonomi i 2019. <https://www.regeringen.dk/aktuelt/publikationer-og-aftaletekster/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2019/> og
- 13) Aftale om S – regeringen og KL om kommunernes økonomi for 2020.
<https://www.regeringen.dk/media/7248/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2020.pdf>
- 14) Aftale om kommunernes økonomi 2021.
<https://fm.dk/media/18036/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2021.pdf>
- 15) Aftale om kommunernes økonomi for 2022.
<https://fm.dk/media/24833/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2022.pdf>
- 16) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr.60 af 15.10.20 stillet af Troels Lund Poulsen (V). tabel 1. Finansministeriet, 26.10.20
<https://www.ft.dk/samling/20201/lov-forslag/11/spm/60/svar/1704509/2268033.pdf>
- 17) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr. 4 (alm. Del) af 18. juni 2020, stillet efter ønske fra Rune Lund (EL)
<https://www.ft.dk/samling/20191/akt-stykke/Aktstk.233/spm/4/svar/1675042/2216482/index.htm>
- 18) Kilde: Opjustering i forhold til egen tidligere beregning i Lund, Henrik Herløv: Langsom nedsmeltning af velfærd (rapport I): Udhulingen af velfærdsservice 2010 – 2019.
<https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2020/01/Langsomnedsmeltning-1-velfaerdsservice.pdf>
Opjusteringen er indeholdt i Lund, Henrik Herløv: Udligningsreform og økonomiaftaler 2021.
<https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2020/08/Udligningsreformogoeconomiaftaler2021.pdf>
og Lund, Henrik Herløv: Økonomiaftaler 2022.
<https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2021/09/Kommuneogregionsaftale2022.pdf>
- 18a) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr.60 af 15.10.20 stillet af Troels Lund Poulsen. tabel 1. Finansministeriet, 26.10.20
<https://www.ft.dk/samling/20201/lov-forslag/11/spm/60/svar/1704509/2268033.pdf>
- 18b) Jf. kommuneaftale 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7248/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2020.pdf> og kommuneaftale 2021 <https://fm.dk/media/18036/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2021.pdf> og kommuneaftale 2022 <https://fm.dk/media/24833/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2022.pdf> og kommuneaftale 2023.
<https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>
- 18c) Jf. KL: Flere med svære og komplekse psykiske problemer og handicap får udgifterne til at stige. 30.05.22

<https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2022/2022-9/flere-med-svaere-og-komplekse-psykiske-problemer-og-handicap-faar-udgifterne-til-at-stige/>

19) Kilde: Opjustering i forhold til egen tidligere beregning i Lund, Henrik Herløv: Langsom nedsmeltning af velfærden (rapport I): Udhulingen af velfærdsservice 2010 – 2019. <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2020/01/Langsomnedsmeltning-1-velfaerdsservice.pdf> Opjusteringen er indeholdt i Lund, Henrik Herløv: Udligningsreform og økonomiaftaler 2021. <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2020/08/Udligningsreformogoeconomiaftaler2021.pdf> og Lund, Henrik Herløv: Økonomiaftaler 2022. <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2021/09/Kommu-neoregionsaftale2022.pdf>

19a) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr. 4 (alm. Del) af 18. juni 2020, stillet efter ønske fra Rune Lund (EL) <https://www.ft.dk/samling/20191/akt-stykke/Aktstk.233/spm/4/svar/1675042/2216482/index.htm>

19b) Jf. kommuneaftale 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7248/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2020.pdf> og kommuneaftale 2021 <https://fm.dk/media/18036/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2021.pdf> og kommuneaftale 2022 <https://fm.dk/media/24833/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2022.pdf> og kommuneaftale 2023. <https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>

19c) Kilde: KL: Flere med svære og komplekse psykiske problemer og handicap får udgifterne til at stige. 30.05.22 <https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2022/2022-9/flere-med-svaere-og-komplekse-psykiske-problemer-og-handicap-faar-udgifterne-til-at-stige/>

20) Denne del trækker på Lund, Henrik Herløv: Budgetloven – revideres eller afskaffes? Jan, 2020. <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2020/01/BudgetlovRevision.pdf>

21) Lovforslag nr. L 198: Forslag om revision af Budgetloven. 05.05.22 https://www.folketingstidende.dk/samling/20211/lovforslag/L198/20211_L198_som_fremsat.pdf

Vedtaget forslag om ændring af Budgetloven. 09.06.22. https://www.ft.dk/ripdf/samling/20211/lovforslag/l198/20211_l198_som_vedtaget.pdf

22) Jf, Bekendtgørelse af traktat af 2. marts 2012 om stabilitet, samordning og styring i Den Økonomiske og Monetære Union (Finanspagten). Retsinformation. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=144999&exp=1>

23) Jf. Retsinformation: Budgetlov, § 1. <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=142466>

24) Retsinformation: Budgetloven, §2, stk. 2. <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=142466>

25) Jf. Det Økonomiske Råd: Baggrundsnotat til Budgetloven og finanspolitiske rammer, s. 8. Dansk Økonomi, efterår 2019 https://dors.dk/files/media/rapporter/2019/e19/kapitel_3/e19_kap._iii_samlet_baggrundsnotat.pdf

26) Finansministeriet: Erfaringer med Budgetloven 2014 – 2020, s. 58, boks 3.3.

<https://fm.dk/udgivelser/2022/april/erfaringer-med-budgetlov-2014-2020/>

27) Jf. Madsen, Allan Lyngsø: Budgetlov hæmmer mulighed for god krisepolitik, s. 2 for oven. FH, 25.10.19.

<https://fho.dk/blog/2019/10/25/budgetlov-haemmer-mulighed-for-god-krise-politik/>

28) Jf. Lykketoft, Mogens: Budgetloven står i vejen for den grønne omstilling. Information, 25.11.19.

<https://www.information.dk/indland/2019/11/mogens-lykketoft-budgetloven-staar-vejen-groenne-omstilling>

29) Kilde: FIU 2020 - 2021 - Aktstykke 305 § 7 Bilag 1 Endeligt svar på spørgsmål 3, side 2, tabel 1. Finansministeriet 23.06.21. Spørgsmålet stillet af Rune Lund (EL).,

<https://www.ft.dk/samling/20201/akt-stykke/aktstk.305/spm/1/svar/1796210/2420486.pdf>

30) Kilde: FIU 2020 - 2021 - Aktstykke 305 § 7 Bilag 1 Endeligt svar på spørgsmål 3, side 2, tabel 1. Finansministeriet 23.06.21. Spørgsmålet stillet af Rune Lund (EL).,

<https://www.ft.dk/samling/20201/akt-stykke/aktstk.305/spm/1/svar/1796210/2420486.pdf>

Vedr. afvigelse regnskab – budget 2011 – 2019 er kilde: Finansministeriet: Erfaringer med Budgetloven, tabel 2.2., s. 59 øverst.

<https://fm.dk/udgivelser/2022/april/erfaringer-med-budgetlov-2014-2020/>

31) Jf. Namo, Lawand Hiwa: Juster Budgetloven og få gode ramme om finanspolitikken, s. 2 for oven. Interview med Lizette Risgaard. FH, 08.10.19.

<https://fho.dk/blog/2019/10/08/juster-budgetloven-og-faa-gode-rammer-om-finanspolitikken/>

32) Jf. Kristian Wendelboe, direktør i KL: ”Rigid budgetlov og presset økonomi sætter velfærden under pres”. Altinget, 05.11.19.

<https://www.alinget.dk/kommunal/artikel/kl-lukket-ministeriel-skrivebords-oevelse-maa-ikke-foere-til-budgetlovens-revision>

33) Jf. S, V, K, RV og SF: Nationalt kompromis om dansk sikkerhedspolitik.

<https://www.regeringen.dk/nyheder/2022/nationalt-kompromis-om-dansk-sikkerhedspolitik/>

34) Denne del trækker på Lund, Henrik Herløv: Langsom nedsmeltning af velfærden – Udhulingen af velfærdsservice. <https://henrikherloev-lund.dk/wp-content/uploads/2020/01/Langsomnedsmeltning-1-velfaerdsservice.pdf> og på Lund, Henrik Herløv: Kommuneaftalen for 2022. <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2021/09/Kommuneogregionsaftale2022.pdf>

35) Jf. Kommuneaftale 2019 <https://im.dk/media/7289/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2019.pdf> og kommuneaftale 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7248/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2020.pdf> og kommuneaftale 2021 <https://fm.dk/media/18036/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2021.pdf> og kommuneaftale 2022

<https://fm.dk/media/24833/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2022.pdf>
og kommuneaftale 2023. <https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>

36) Jf. aftale mellem VLAK – regeringen og DF om finansloven for 2019. <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2018/november/aftale-om-finansloven-for-2019-mellem-regeringen-og-dansk-folkeparti/> og Aftale om S – regeringen og KL om kommunernes økonomi for 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7705/aftale-om-finansloven-for-2020.pdf> og Aftale mellem S – regeringen og RV, SF og EL om finansloven for 2021.

<https://fm.dk/media/18311/aftale-om-finansloven-for-2021-og-aftale-om-stimuli-og-groen-genopretning.pdf> og finanslovsaftale 2022 <https://fm.dk/udgivelser/2022/februar/finansloven-for-2022/>

37) Jf. Kommuneaftale 2019 <https://im.dk/media/7289/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2019.pdf> og kommuneaftale 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7248/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2020.pdf> og kommuneaftale 2021 <https://fm.dk/media/18036/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2021.pdf> og kommuneaftale 2022 <https://fm.dk/media/24833/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2022.pdf> og kommuneaftale 2023. <https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>

38) Jf. aftale mellem VLAK – regeringen og DF om finansloven for 2019. <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2018/november/aftale-om-finansloven-for-2019-mellem-regeringen-og-dansk-folkeparti/> og Aftale om S – regeringen og KL om kommunernes økonomi for 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7705/aftale-om-finansloven-for-2020.pdf> og Aftale mellem S – regeringen og RV, SF og EL om finansloven for 2021.

<https://fm.dk/media/18311/aftale-om-finansloven-for-2021-og-aftale-om-stimuli-og-groen-genopretning.pdf> og finanslovsaftale 2022 <https://fm.dk/udgivelser/2022/februar/finansloven-for-2022/>

39) Jf. KL: Flere med svære og komplekse psykiske problemer og handicap får udgifterne til at stige. 30.05.22

<https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2022/2022-9/flere-med-svaere-og-komplekse-psykiske-problemer-og-handicap-faar-udgifterne-til-at-stige/>

40) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr.60 af 15.10.20 stillet af Troels Lund Poulsen (V). tabel 1. Finansministeriet, 26.10.20

<https://www.ft.dk/samling/20201/lov-forslag/11/spm/60/svar/1704509/2268033.pdf>

41) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr. 4 (alm. Del) af 18. juni 2020, stillet efter ønske fra Rune Lund (EL)

<https://www.ft.dk/samling/20191/akt-stykke/Aktstk.233/spm/4/svar/1675042/2216482/index.htm>

42) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr.60 af 15.10.20 stillet af Troels Lund Poulsen (V). tabel 1. Finansministeriet, 26.10.20

<https://www.ft.dk/samling/20201/lov-forslag/11/spm/60/svar/1704509/2268033.pdf>

43) Jf. Kommuneaftale 2019 <https://im.dk/media/7289/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2019.pdf> og kommuneaftale 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7248/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2020.pdf> og

kommuneaftale 2021 <https://fm.dk/media/18036/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2021.pdf> og kommuneaftale 2022 <https://fm.dk/media/24833/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2022.pdf> og kommuneaftale 2023. <https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>

44) Jf. aftale mellem VLAK – regeringen og DF om finansloven for 2019. <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2018/november/aftale-om-finansloven-for-2019-mellem-regeringen-og-dansk-folkeparti/> og Aftale om S – regeringen og KL om kommunernes økonomi for 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7705/aftale-om-finansloven-for-2020.pdf> og Aftale mellem S – regeringen og RV, SF og EL om finansloven for 2021. <https://fm.dk/media/18311/aftale-om-finansloven-for-2021-og-aftale-om-stimuli-og-groen-genopretning.pdf> og finanslovsaftale 2022 <https://fm.dk/udgivelser/2022/februar/finansloven-for-2022/>

45) Jf. KL: Flere med svære og komplekse psykiske problemer og handicap får udgifterne til at stige. 30.05.22

<https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2022/2022-9/flere-med-svaere-og-komplekse-psykiske-problemer-og-handicap-faar-udgifterne-til-at-stige/>

46) Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr. 4 (alm. Del) af 18. juni 2020, stillet efter ønske fra Rune Lund (EL)

<https://www.ft.dk/samling/20191/akt-stykke/Aktstk.233/spm/4/svar/1675042/2216482/index.htm>

47) Jf. Kommuneaftale 2019 <https://im.dk/media/7289/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2019.pdf> og kommuneaftale 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7248/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2020.pdf> og kommuneaftale 2021 <https://fm.dk/media/18036/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2021.pdf> og kommuneaftale 2022 <https://fm.dk/media/24833/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2022.pdf> og kommuneaftale 2023. <https://fm.dk/media/26002/aftale-om-kommunernes-oekonomi-for-2023.pdf>

48) Jf. aftale mellem VLAK – regeringen og DF om finansloven for 2019. <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2018/november/aftale-om-finansloven-for-2019-mellem-regeringen-og-dansk-folkeparti/> og Aftale om S – regeringen og KL om kommunernes økonomi for 2020 <https://www.regeringen.dk/media/7705/aftale-om-finansloven-for-2020.pdf> og Aftale mellem S – regeringen og RV, SF og EL om finansloven for 2021.

<https://fm.dk/media/18311/aftale-om-finansloven-for-2021-og-aftale-om-stimuli-og-groen-genopretning.pdf> og finanslovsaftale 2022 <https://fm.dk/udgivelser/2022/februar/finansloven-for-2022/>

49) Jf. KL: Flere med svære og komplekse psykiske problemer og handicap får udgifterne til at stige. 30.05.22

<https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2022/2022-9/flere-med-svaere-og-komplekse-psykiske-problemer-og-handicap-faar-udgifterne-til-at-stige/>

Borgerkrigen i Ukraine

Af Hans Aage, pens. professor i nationaløkonomi, RUC, ph.d., dr.polit.

Ukraine er en anerkendt, selvstændig stat med folkeretsligt ukrænkelige grænser. Putin bærer det fulde ansvar for krigen og kunne i sin ondskab lige så vel være gået løs på andre europæiske stater, fx Finland og Danmark, hvad han sandsynligvis også ville gøre, hvis man gav ham den mindste indrømmelse.

Derfor må det relevante modsvar bestå i våbenhjælp til Ukraine, sanktioner og oprustning samt vor statsministers løfte til Finland om militær bistand i tilfælde af en russisk invasion inden optagelsen i NATO.

Sådan lyder den enerådende opfattelse, der har fortrængt, at krigen i Ukraine også kan ses som en uafsluttet, ulykkelig skilsmisseproces efter Sovjetunionens opløsning i 1991, hvor man aldrig fik en ordning på grænsedragning, russiske mindretalsrettigheder og russiske sikkerhedsinteresser. Krigen kan anskues som en løsrivelses- og borgerkrig med historiske paralleller.

I revolutionsåret 1848 ønskede Slesvig-Holsten forening med Tyskland, hvor den senere kuldsejlede, demokratiske revolution havde sejret under sin trikolore, *Schwarz-Rot-Gold*, som Adenauer gjorde til nationalflag hundrede år senere. Paulskircheparlamentet i Frankfurt var i gang med at udarbejde en demokratisk forfatning, som var klar året efter, men da var revolutionen nedkæmpet. I hertugdømmerne opfattede man løsrivelse fra Danmark som en demokratisk ret. I Danmark blev det – helt frem til nutiden - opfattet som oprør og forræderi. Løsrivelsen blev forhindret militært efter tre års blodig borgerkrig 1848-1850. Den demokratiske tilslutning til løsrivelsen var størst i de tysksprogede dele, Holsten og Sydslesvig, mindre i det danske Nordslesvig. Men hertugen af Augustenborg og prinsen af Nør sluttede sig til slesvig-holstenerne og blev afbildet i bunden af de berømte natpotter med teksten:

I to! Forrædere ere tilvisse

Derfor alle Danske paa jer maa pisse!!

Og den ærøske delegerede i ständerforsamlingen i Slesvig stemte for optagelse i Det tyske Forbund, selv om, som han sagde, "vi har et udmærket forhold til vores naboland", dvs. Danmark. I hertugdømmerne og i Tyskland var der mere økonomisk dynamik end i kongeriget, og for ærøboerne har pekuniære hensyn overtrumpet de patriotiske. De er også kendt for at være nærige og pengegriske, men dog næppe meget mere end andre.

Det næste eksempel er Jugoslaviens opløsning. Det havde knaget længe, for de mere velhavende i Slovenien og Kroatien ønskede frigørelse fra de snærende økonomiske bånd til de fattigere, sydlige republikker. Men Tito, som var kroat, holdt det sammen med successive selvstyrereformer og en hård politisk hånd. I Slovenien og Kroatien blev løsrivelse opfattet som en demokratisk ret, i Serbien som oprør og forræderi. I

Kroatien stemte 90% for løsrivelse i 1991, deriblandt mange af Kroatiens serbiske indbyggere. Der var voldshandlinger, og Kroatien og Slovenien erklærede sig selvstændige og blev opmuntret med meget tidlig anerkendelse, i januar 1992, af EU med Tyskland i spidsen, lige som EU var lynhurtig til at anerkende bl.a. de baltiske stater med Danmark i front, dog kun som nr. 2, idet Island nåede at komme først.

Derpå fulgte fem års jugoslavisk borgerkrig med udløbere, som først sluttede i 1999, da England og USA med NATOs godkendelse bombede Serbien i strid med folkeretten (uden at nogen tænkte på sanktioner i den anledning) for at standse etnisk udrensning og folkedrab og støtte Kosovos løsrivelse fra Serbien. Kroatien fik indfriet alle sine territoriale krav, Slovenien og Kroatien blev optaget i EU, og Serbien blev tværet ud. Det tales der ikke meget om i EU og NATO, men hvis man spørger serberne, kan de godt huske det. Strategien lykkedes, selv om EU kunne have klaret det mere elegant, fx ved fra starten at stille Jugoslavien EU-medlemskab i udsigt, vel at mærke som samlet stat, og samtidig udbetale alle de penge, som siden er doneret til genopbygning af Serbien betinget af udleveringen af Milosevic til straffedomstolen i Haag, som USA og Rusland i øvrigt ikke har tilsluttet sig.

Et tredje eksempel er Cataloniens forsøg på løsrivelse med en folkeafstemning i 2017, af løsrivelsestilhængerne anset for en demokratisk ret, som resten af EU viede en larmende mangel på opmærksomhed, af Spanien opfattet som oprør og forræderi, der med held blev bekæmpet med magt. I afstemningen, der blev erklæret ulovlig af den spanske regering, deltog 42% af vælgerne, hvoraf 90% stemte for løsrivelse.

Andre eksempler er Irland og – mere civiliseret - Skotland og Grønland og så endelig Ukraine, hvor afskæring af de gamle bånd til Rusland og tilnærmelse til vesten, EU og NATO opfattes som en demokratisk ret af regeringen, mens russerne opfatter det som oprør og forræderi. Formålet med Putins invasion var at opnå kontrol med hele Ukraine. Putin er utvivlsomt en klam skurk (og ikke den eneste), men man kan også gøre skarn uret, og jeg kan ikke se rettere, end at de oprindelige, pure afviste russiske ønsker ved de diplomatiske henvendelser til NATO og EU i januar er mere beskedne og rimelige og nødvendigvis må tages alvorligt.

Angående sikkerhed ønskede Rusland garanti mod Ukraines indtræden i NATO, et rimeligt ønske, idet fx USA også med rimelighed kunne modsætte sig det, hvis Rusland påtænkte at opstille raketter på Cuba, eller hvis Mexico påtænkte en militæralliance med Kina. Det er også beskedent, mindre end lovet i 1990: "Vi står fast på, at NATO ikke må udvides mod øst" (Hans-Dietrich Genscher), "ikke en tomme mod øst" (James Baker). Men privat sagde George Bush til Helmut Kohl: "Vi kan ikke lade russerne snappe sejren fra nederlagets kæber". Og Dick Cheney: "Hvorfor opgive, hvad der ser ud som en vinderhånd?". NATO brød løftet og har forsøgt at benægte og bortforklare det og dermed bevare et skin af moralsk overlegenhed. "Historien om et løfte i 1990 er en skrøne" (Uffe Ellemann-Jensen, Jyllandsposten, 9.1.2022).

Angående nationalitetsgrænser og mindretalsrettigheder har Rusland ønsket grænserevisioner og garantier. Der er store russisk befolkede områder i det østlige og

sydlige Ukraine, som fra gammel tid har været splittet i en østlig, russisk og ortodoks del og en vestlig, ukrainsk-nationalistisk, vestorienteret og katolsk del. Ukraine er en nation, der lige som kurderne ikke har haft en nationalstat bortset fra korte perioder. Ukraine indgik i det jagiellonske litauisk-polske imperium, som i det 15. og 16. århundrede strakte sig fra Østersøen til Sortehavet, og har senere været delt mellem det østrig-ungarske og det russiske imperium.

Under revolutionen bekæmpede en større hær under anarkisten Nestor Makhno både hvide og røde hære, men endte med at blive slået af bolsjevikkerne. Under anden verdenskrig blev de tyske tropper hilst velkommen som befriere af dele af befolkningen, og de højreorienterede nationalister havde et, meget kortvarigt, samarbejde med tyskerne. Stepan Bandera, en af lederne, som i dag hylides som frihedshelt, blev arresteret, interneret i KZ-lejr og til sidst myrdet af sovjetiske agenter i München i 1959.

Historien har været omtumlet, jf. denne polske fy-fy-vittighed fra sovjettiden om to polakker, der har været i Kiev. Den første er begejstret, fest hver aften med blinier, kaviar og Krim-champagne i stride strømme. Den anden er lige det modsatte: Alt var trist og kedeligt, dårligt hotel, elendig mad: "Jeg rejste med Intourist. Var du også med Intourist?". Den første: "Nej, jeg var med Pilsudski". Det drejer sig om året 1920, hvor den polske hær under marskal Pilsudski, den senere diktator frem til 1935, erobrede Vestukraine og Kiev i maj, måske fordi man fandt tiden inde til at genskabe polsk storhed. Pilsudski blev slået på flugt af Den røde Hær, som i juni nåede frem til Warszawa og fandt tiden inde til at udbrede socialismen vestover, men hurtigt blev slået på flugt af den polske hær med hjælp fra et fransk ekspeditions-korps. –

Anneksionen i 2014 af Krim, som blev ukrainsk i 1954 som en symbolsk gestus, der ikke var tiltænkt synderlig reel betydning, var med Gorbatjovs ord et folkeønske. Gorbatjov udtalte også, at "det glæder mig, at Krim har sluttet sig til Rusland". Befolkningen på Krim er 60% russisk, 25% ukrainsk, og en række uafhængige meningsmålinger viser overvældende tilslutning til anneksionen i alle befolkningsgrupper. Anneksionen i 2014 opfattes i Rusland på samme måde, som genforeningen i 1920 blev opfattet i Danmark, og selv om man tænker over det, er det svært at øjne egentlige forskelle. Grænserevisionen i Slesvig i 1920 er et forbillede, enestående og lykkelig, men ikke uden sværds slag, to blodige krige og en påskekrise, og H.P. Hansen, sønderjydernes store frontkæmper, fik ikke lov at tale ved den store genforeningsfest under forsæde af Christian X, fordi han havde støttet zoneinddelingen med Flensborg i Zone 2, hvor der stemtes sogn for sogn, mens der som begunstigelse af de danske stemtes under ét i Zone 1, hvori det ligeledes tyske Tønder indgik.

Hvad befolkningsgrupperne i Ukraine mener, er ikke godt at vide, da prorussiske partier og organisationer er blevet forbudt. Der ville sikkert være et stort flertal for løsning også i de russiske områder, lige som blandt ærøboerne i Slesvig og blandt serberne i Kroatien. Hvem ville ikke vælge EU, hvis man fik valget mellem indlemmelse i EU og i Rusland? Lige som Milosevic og Frederik VII har Putin ikke så meget at byde på ud over patriotisme og militærmagt. Hvem der er russere og hvem der er ukrainere, er

heller ikke ligetil, for der er mange familiebånd på kryds og tværs, og mange taler begge sprog, som er nært beslægtede lige som dansk og svensk og har 60% af ordforrådet fælles. Men der bliver ingen afstemning, for russerne vil have hele Ukraine, og Ukraines regering, NATO og EU vil også have hele Ukraine inkl. de russiske områder og Krim.

Selv om Putin havde haft held til at besætte hele Ukraine, kan man ikke forestille sig, at han ville fortsætte mod vest, for det har Rusland hverken kræfter til eller interesse i. Putins bestræbelser gælder russisk befolkede områder i de tidligere sovjetrepublikker. Det er svært at se noget formål med vestlig oprustning og finsk og svensk NATO-medlemskab. Svenskerne kan selvfølgelig glæde sig over, at de omsider er med i et stort imperium, hvor Østersøen næsten er et indhav – drømmen fra storhedstiden, som brast med Karl XII:s nederlag til Peter den Store og hans tyske generaler ved Poltava 300 km sydøst for Kyiv i 1709, hvorefter Østersøimperiet gik tabt, dog ikke Skåne, Halland og Blekinge.

Derimod tjener NATO-medlemskab et formål for de baltiske lande, for i forhold til dem har Putin både kræfter og interesser. Narva i Estland (hvor Karl XII triumferede med en strålende sejr over Peter den Store i år 1700) ved den russiske grænse er inden for cykelafstand af Skt.Petersborg, og der er store russiske mindretal, med hvis rettigheder det er så som så. I Letland blev det forbudt russerne at højtideligholde sejrsdagen den 9. maj i år. Letland har som det foreløbig eneste land efterkommet den ukrainske regerings ønske om at forbyde indrejse for russiske turister. I Letland er knap halvdelen af befolkningen russisktalende; alligevel er kun lettisk blevet officielt sprog i EU. Riga er halvt russisk, befolkningerne er blandede, navnlig i byerne, og grænserevisioner kan ikke være en del af en løsning.

For NATO og EU er formålet med at vælge side i borgerkrigen at blive endnu større og endnu stærkere og at inddæmme Rusland endnu mere. Man har gjort Rusland uret og trængt Putin op i en krog, så det er svært at se, hvordan han med NATO stående på sin dørtærskel ellers kunne reagere, når han nu er utilbøjelig til at lægge sig fladt ned og rulle rundt. Man har gentaget fejlene fra 1919, men man burde have taget ved lære af USA i 1945 og handlet mere hensynsfuldt mod taberen i den kolde krig, som USA havde format til gøre mod taberne i anden verdenskrig.

Imperieopbygning og krig mod de onde iklædt ophøjede idealer må være lige så dybt genetisk forankret som kønsdriften. Et pudsigt eksempel er netop Finland, som blev selvstændigt efter oktoberrevolutionen. Og hvad var så det første, finnerne gjorde udover at føre borgerkrig? Det var at nægte det pæresvenske Åland samme ret. Der var løsrivelsespartisaner på Åland i flere år.

Men det konkrete formål med at sende våben til Ukraine er uklart. Militær fordrivelse af russerne forekommer usandsynlig. Mere realistisk er at forvente flere års borgerkrig lige som i Jugoslavien samt russisk annekstion af de nuværende besatte områder og måske mere til.

Man kan håbe, at der blandt stormagterne findes kloge og ansvarsbevidste politikere, der kan standse krigsbegejstring, død, ødelæggelse og had, lige som der var i Danmark

i 1920 og i USA i 1945. En nødvendig forudsætning er, at nogle af de rimelige russiske krav efterkommes, og at sanktionerne ophæves – for mig at se ligner de til forveksling lovløshed og røveri ved højlys dag; men det vil de bebudede retssager vise. Et nærliggende og lovligt russisk modtræk ville være at lukke for gassen, hvilket i fx *Politikens* saglige journalistik betegnes som russisk "pression", mens EU-NATOs midler i den økonomiske krig betegnes som "sanktioner". Der udspiller sig en stedfortræderkrig. Mens våbenhjælp til Kroatien under borgerkrigen kun foregik i det skjulte, idet man vedkendte sig princippet om ikke at sælge våben til krigsførende parter, så foregår våbenhjælpen til Ukraine i dag i meget stor skala og fuldkommen åbenlyst og skamløst.

Krigen er en ulykke. Udstødelsen af Rusland er også en ulykke, og man kan befrygte, at det er en større ulykke for Vesteuropa, politisk, økonomisk og kulturelt, end det er for Rusland.

Hadet til alt russisk er blevet ubændigt. Valerij Gergiev og Mariinskij-teatrets orkester kan ikke spille i Paris; Jacob Ellemann-Jensen har (forgæves) foreslået Christianiagade omdøbt til Ukrainegade; en buste af kejserinde Dagmar på Frederiksberg, en gave fra en tidligere russisk ambassadør, foreslås returneret til Rusland, og Pelle Dragsted er "ikke afvisende". Folketinget har frataget danske studerende i Rusland (syv personer) deres SU; kun Marie Krarup stemte imod. Nu er hadet så opflammet mod alt russisk og mod Putin, at Puskjin-busten (måske har man forvekslet navnene?) på universitetsbiblioteket på Amager med universitetets accept er blevet til-dækket med et smædeskrift.

Det er opløftende at lade sig rive med i fælles had til det onde, bekæmpe det med våben i (Ukraines) hånd, føle os selv tilsvarende gode og for en stund lade krigsbegejstring få os til at glemme de egentlige problemer, der som bekendt udgøres af den globale fordeling og det globale miljø, hvor der ikke er nogen anden skurk end os selv. Hvis man skulle føle trang til at gøre noget ved det, er der ingen vej uden om samarbejde med Ukraine og med Rusland og med mange andre regimer, som det er lige så svært at sige noget pænt om.

Halvårsstatus på Ukraine krigen

Jens Jørgen Nielsen

Mange filosoffer har gennem tiderne sagt mange kloge ord om krigen. En af de første var Sun Tsu, der ca. 4-500 år før Kristi fødsel skrev bogen Krigskunsten. Heri skriver han bl.a. at hvis du hverken kender dig selv eller din modpart, så vil du tabe alle slag. Hvis du kender dig selv men ikke din modpart, vil du vinde halvdelen af alle slag. Det samme gælder hvis du kender din modpart men ikke dig selv. Men kender du dig selv og din modpart, vil du vinde alle slag. Måske kan Sun Tzu gøre os lidt klogere på krigen i Ukraine.

Det militære aspekt

Sun Tzu's visdom vil det være relevant at tage frem, hvis vi skal foretage en evaluering af krigen i Ukraine her et halvt år efter, at den begyndte. Den første konklusion er nok den, som de fleste analyser af krige ender med, nemlig, at krige aldrig følger de planer, som man havde da man indledte dem. Der viser sig altid nogle uforudsigelige dynamikker i krigene. Kort sagt ingen kan kontrollere krigene. Russerne havde næppe kalkuleret med, at den ukrainske hær var så effektiv, som den viste sig at være, godt hjulpet af flere års træning af NATO-landene og forsynet med NATO våben. Rusland havde fejlkalkuleret situationerne især omkring Kharkiv og Kiev. Formentlig havde de næppe heller kalkuleret med NATO-landenes villighed til at levere så store mængder af våben og penge, som det viste sig at være tilfældet. Men lad os se på forventninger og resultater af den vestlige politik over for Rusland og Ukraine både de militære og de politiske.

Militært har Vesten klart satset på en ukrainsk sejr, fordi ukrainerne angiveligt skulle være mere motiverede end russerne. Derfor hælder Vesten milliarder efter milliarder i Ukraine, fordi alt andet end en sejr vil fremstå som et nederlag for Vesten. Men en ukrainsk sejr ser ikke umiddelbar sandsynlig ud. Alt tyder på en udmattelseskrig med titusindvis af dræbte soldater og civile, inden man kommer til det nødvendige forhandlingsbord. Russerne har begrænset deres indsats, det betyder, at de kan skrue op for den på et tidspunkt. Det er vanskeligt at forestille sig, at russerne vil overgive sig som Tyskland i foråret 1945. Rusland har langt flere våben, de kan skrue op for i krigen. Ultimativ har de ca. 45% af verdens atomare våben, nogle taktiske nogle strategiske, som kan komme i anvendelse, hvis landet bliver trængt i defensiven. I 2018 præsenterede Putin en række temmelig skræmmende våben, der for det første med stor sandsynlighed ville kunne trænge igennem NATOs forsvars missiler og anrette enorm skade i vestlige lande. For det andet kan flere af disse nye våben flyve med en hidtil uset hastighed op mod 20 gange lydets hastighed.

Men indtil videre tegner alt til en udmattelseskrig. Perspektivet om forhandlinger synes meget fjernt. Rusland vil ikke give sig, den ukrainske præsident Volodymyr Zelenski udvider sine krav, ønsker nu også Krim tilbage. USA synes ikke at ville kunne acceptere en russisk vej, tværtimod har bl.a. USA's forsvarsminister, Lloyd Austin, givet udtryk for, at Rusland skal svækkes,

gerne opløses i mindre håndterbare stater. Så krigen fortsætter, og dermed også de toksiske effekter på både økonomi og sikkerhed, som vi allerede nu er vidne til. Det indebærer også en fare for en eskalering af krigen. Det er et springende punkt, hvornår NATO egentlig er deltager i krigen. Indtil videre har NATO leveret enorme mængder af våben, træning af ukrainske soldater og efterretningstjenester til Ukraine. Risikoen for at glide ind i en atomkrig stiger selvfølgelig dag for dag, så meget desto mere, som der reelt ikke er nogen som helst kontakt og dialog mellem Rusland og USA eller EU for den sags skyld.

Det er med andre vanskelig at se, at militæret kan levere en løsning på de temmelig komplekse situation i Ukraine. Politik og diplomati er nøgleordene, men de er reelt ikke til stede i dag.

Sanktionerne

Flere vestlige politikere brugte udtrykket den sanktionsmæssige atombombe, som var Ruslands udelukkelse fra SWIFT-systemet og i det hele taget fra kreditmuligheder i det vestlige banker. Den blev taget i anvendelse efter den russiske invasion. Hertil kom en næsten total isolering af Rusland på finansielle, kulturelle, sportslige m.m. områder. På mange vestlige universiteter blev russiske emner fjernet, bl.a. Dostojevskij, russisk klassisk musik blev taget af repertoiret, russiske musikere fyret fra vestlige symfoniorkestre m.m. Russisk fly blev forbudt at flyve til vestlige lande m.m. Formålet med sanktionerne var artikulert og klart. De skulle få de russiske oligarker og den russiske befolkning især den middelklasse, man nærrede så store forhåbninger til, til at vælte Putin og etablere en ny ledelse, der ville anerkende Ukraines medlemskab af NATO og i det hele taget også anerkende den vestlige samfundsmodel og Ruslands underordnede rolle i den. Sanktionerne ville nemlig angiveligt smadre den russiske økonomi, som mange sagde var en tankstation maskeret som en stat, underforstået et land, som var helt afhængig af salg af olie og gas, og som ikke kunne producere noget selv, og som altså angiveligt var helt afhængig af vestlig teknologi og salg af gas og olie. Holdt det stik?

Effekterne af sanktionerne i Rusland

Modsat forventningerne klarede Rusland sig overraskende godt efter indførelsen af sanktionsregimet. Rublens værdig steg markant, det havde ikke mindst noget at gøre med, at prisen på olie og gas steg markant, Rusland kunne i vidt omfang stille betingelserne for salg af olie og gas. Vestens sanktionspolitik viste sig modsat hensigten langt hen ad vejen at styrke Putin. Det overraskede mange. Men Putin har faktisk gennem flere år søgt at finde en måde at få de russiske oligarker hjem og under en vis kontrol. Med sanktionspolitikken gjorde vesten det svære arbejde for Putin. Oligarkerne er i dag endnu mere afhængige af Putin end før. Den russiske middelklasse beskylder nu i vidt omfang Vesten for at have udelukket dem fra Europa. Nettoresultatet er, at en meget stor del af den russiske befolkning bakker om Putin. Diskrimineringen af russisk kultur, fyring af kulturpersonligheder i Vesten har måske mere end noget andet i den brede befolkning øget de anti-vestlige strømninger i Rusland. Midt i august var jeg i Rusland, og havde lejlighed til at tale

med ganske mange russere. Begejstringen for krigen i Ukraine var til at overse. Men holdningen til vesten var mere negativ, end jeg nogensinde har oplevet i de snart 40 år, jeg regelmæssigt har kommet/boet i landet.

Noget kunne tyde på, at de vestlige politikere ikke havde nærstuderet Sun Tsu's idéer om at kende sig selv og fjenden. De vestlige sanktioner var kontraproduktive, fordi de med Sun Tzu's ord ikke kendte hverken sig selv eller modparten. For det første var Rusland ikke blot en tankstation. Rusland havde faktisk gjort sig selv mere usårlig for den slags situationer siden især 2014 efter Krims tilslutning til Rusland. Rusland viste sig at være betydeligt mindre afhængig af vestlige teknologi og import, end mange vestlige analytikere og politikere havde antaget. Hertil kommer det ganske væsentlige aspekt, at Rusland i Asien, Mellemøsten og Afrika havde mange partnere, som ønskede at samarbejde med dem. Rusland var langt fra isoleret på den internationale scene. Det økonomisk muskulære Kina var Ruslands hovedallierede. Meget tyder på, at mange vestlige politikere levede i en liberal ideologisk drømmeverden, hvor de troede, at de realiserede historiens indbyggede mening, som var at virkeliggøre den liberale globaliserede verdensorden. Havde vestlige politikere fejlkalkuleret Ruslands muligheder, så syntes de endvidere heller ikke at kende sig selv og sine begrænsninger.

Effekterne af sanktionerne på Vesten

Mens det indtil videre er gået nogenlunde godt for Rusland, kan der spores en vis panik især i EU. De voldsomme prisstigninger på energi, især gas har udløst chokbølger i europæisk økonomi og politik. De høje priser på energi og ikke mindst usikkerhed om selve energiforsyningen har skabt usikkerhed og dermed usikre investeringer. Tyskland afskaffede sin a-kraftværker for godt ti år siden i kølvandet på en ulykke på et atomkraftværk i Japan. Som erstatning satsede Tyskland på gas fra Rusland hentet gennem gasledninger fra Rusland gennem Østersøen, så man ganske belejligt kunne omgå de hidsige slagsmål om gaspriser mellem Rusland og Ukraine. Ukraine havde flere gange lukket for hannerne på gasledningerne, som gik videre til Tyskland. Politisk var gasledningerne omstridte. USA var imod, fordi de selv ønskede at sælge LNG gas til Tyskland og gøre deres fracking gas områder rentable, og politisk for at svække forbindelserne imellem ikke mindst Tyskland og Rusland.

Rusland sætter nu betingelserne, bl.a. nemlig at EU-landene skal betale i rubler. I løbet af sommeren skulle nogle af Nord Stream's gasturbiner til eftersyn, så der blev leveret betydeligt mindre gas gennem sommeren. Det kunne se ud, som om Putin legede med Tyskland. Den tyske økonomi- og klimaminister Robert Habeck søgte desperat at finde andre sælgere af gas, han tog bl.a. til Qatar og andre mellemøstlige lande, som dog ikke havde meget gas, de kunne undvære. USA havde heller ikke så forfærdelig meget, i hvert fald ikke nok til at dække Tysklands behov, hvis landet skulle forblive det konkurrencedygtige industrilokomotiv, som landet havde bygget sin identitet på gennem flere årtier. Hertil kommer, at Tyskland har levet af det åbne globaliserede internationale marked. En meget stor del af Tysklands eksport går til

Kina. Om det vil fortsætte som hidtil er næppe sikkert, så meget desto mere som Tyskland har valgt at støtte NATO's udbygning i Asien.

Der er grund til bange anelser for den kommende vinter især i EU-landene, men også andre steder. En ikke ufarlig cocktail med giftige ingredienser synes at være på vej. 1) Arbejdsløshed som følge af manglende investeringer og produktion i de tyske virksomheder samt i et vist omfang måske selskabsflugt af de store klassiske tyske virksomheder. 2) Nedskæringer i den offentlige sektor på uddannelse, sundhed, omsorg m.m. Det bliver en følge af lavere skatter samt markant voksende udgifter til militæret. 3) Udskydelse af klimakampen og den grønne omstilling. Tyskland har sammen med flere andre EU-lande for nylig slået ind på en betydelig forøgelse af kulkraftværker, som udleder markant mere Co2 end f.eks. naturgas. 4) Der er en vis sandsynlighed for, at der vil komme et voksende antal flygtninge, noget som vi af erfaring kan skabe politisk uro og desuden i hvert fald for en tid belaste statsbudgettet. Mange flygtninge vil komme fra Ukraine, men måske endnu flere fra Mellemøsten og Afrika, hvor høje priser på hvede og brød traditionelt udløser politisk uro med borgerkrigs-lignende tilstande, måske endda flere islamistiske terrorgrupper. 5) Politisk uro, flere europæiske regeringer er allerede faldet til dels som følge af sanktionspolitikken mod Rusland. Andre kan følge. 6) Potentiel ustabilitet i EU. Ungarn har allerede erklæret, at de ikke vil gå længere med sanktioner mod Rusland. Man kan forestille sig at flere lande vil føle sig fristet til at indgå separate aftaler med Rusland.

Modsvar: kontrol med medier

Hvad stiller regeringerne især i EU, men også i Nordamerika, op med de enorme udfordringer? Flere regeringer har forberedt deres befolkninger på, at der i de kommende ca. 10 år vil komme smalhans, men enorme prisstigninger på energi og måske rationering af den. Flere lande har desuden indført forsvar mod russisk disinformation. Der findes et hav af især amerikanske institutter, som angiveligt arbejder på at afsløre russisk disinformation. Der er flere problemer knyttet til disse institutter. For det første skelnes der ofte ikke mellem på den ene side konstruerede løgne og så andre vinkler på en given situation. For det andet er det ofte uklart, hvordan disinformation defineres, ligesom der ofte savnes klare kriterier på hvilke kilder, der er troværdige. Man kunne få den fornemmelse, at disse løgnedetektorer på sigt vil få den funktion at mistænkeliggøre f.eks. krigsindsatsen og det vestlige engagement. Den ukrainske regering har også med finansiell støtte fra det amerikanske udenrigsministerium oprettet en komite til at modgå russisk disinformation i de vestlige lande. Der var sat 72 ikke-ukrainske og ikke-russiske personer på listen, heriblandt undertegnede. Ikke nok med det, formanden for komitéen, Andrey Shapovalov, mente, at disse personer skulle sættes for en international krigsforbryderdomstol. Vi var tre fra Danmark, ud over mig var det fredsforskeren Jan Øberg og professor ved Aalborg Universitet, Li Xing. Ingen af os har i øvrigt forsvaret den russiske invasion. Ud for hver af os var der på listen angivet, hvad vi havde gjort os skyldige i. Jeg havde f.eks. citeret OSCE observatører, der bl.a. dokumenterede, at den ukrainske hær allerede d. 16. februar 2022 havde intensiveret deres bombardementer i Donbass mangefold. Så må man

forstå, at også OSCE driver russisk misinformation. Li Xing havde sagt, at sanktionerne mod Rusland ikke virkede efter hensigten. Skulle det virkelig kvalificere til at blive sat for en krigsforbryderdomstol? Denne liste er vel at mærke ikke blevet fordømt af vestlige regeringer. Den danske udenrigsminister Jeppe Kofod afviste i et samråd at fordømme listen, tværtimod mente han, at det var vigtigt at imødegå Putins disinformation. Det henstår dog i det uvisse, hvad russisk misinformation er og ikke er.

Tendenserne er ubehagelige, vi ved ikke, hvor det ender. Frem for alt er der ikke nogen klar definition på, hvad der falder ind under begrebet russisk disinformation eller misinformation. I takt med, at krigen fortsætter lang tid endnu, og det er der meget, der tyder på, at den vil, så vil utilfredsheden i befolkningen efter al sandsynlighed vokse. Og dermed regeringernes behov for kontrol med medierne. Det er en alvorlig sag, selvom der for så vidt ikke er noget nyt i, at krig ikke fremmer demokratisk dialog.

Slut med det unipolære moment

Det var den politiske kommentator Charles Krauthammer, der i 1990'erne lancerede begrebet '*the unipolar moment*'. Efter Sovjetunionens dramatiske sammenbrud i 1991 var der kun én supermagt, én global politibetjent med et selverklæret magtmonopol og en vision og en ideologi for en liberal verdensorden. Kina havde ikke foretaget sit industrielle '*take off*', og Rusland lå i ruiner. Hvad man ofte overser, er, at Krauthammer talte om '*the moment*', altså øjeblikket, underforstået, det ville ikke vare evigt. En del tyder på, at disse 1990'ere med de optimistiske liberale universelle drømme nu uigenkaldeligt er slut. Det har været på vej længe især med Kinas iøjnefaldende optur og indflydelse i især Asien, Mellemøsten, Afrika og nu også Rusland. Også Ruslands voksende styrke og meget prægnante udfordring til Vestens selvforståelse har bidraget til det. Som et tydeligt symbolsk udtryk for det må man nok regne afstemningen i FN's Generalforsamling om sanktionerne mod Rusland. For sanktionerne mod Rusland efter invasionen d. 26. februar stemte lande, der repræsenterede ca. 13 % af planetens befolkning for sanktionerne. Det var ud over EU/NATO landene plus Australien, New Zealand, Japan, Syd Korea, Singapore og et par enkelte andre mindre lande. En meget stor gruppe undlod at stemme, nogle ganske få stemte imod. Gruppen, der ikke stemte for sanktionerne, udgjorde i alt 87 % af verdens befolkning.

USA oplevede, at det ikke længere på samme måde var muligt at presse lande i Afrika og Mellemøsten til at følge USA politik. Joe Biden rejste f.eks. til Saudi Arabien, hvor han nærmest tryglede landets de facto leder, Mohammed Bin Salman, om at øge produktionen af olie, så prisen kunne falde, og dermed svække Rusland finansielt. Joe Biden havde i øvrigt tidligere fordømt Salman for delagtighed i det makabre mord på journalisten Jamal Khashoggi. Biden blev nærmest ydmyget, Salman sagde, at den beslutning ville blive truffet af OPEC Plus, og Plus står i denne sammenhæng for Rusland. Amerikanske politikere og diplomater arbejdede ihærdigt for at få disse afrikanske, mellemøstlige og afrikanske lande over på deres side og støtte sanktionerne mod Rusland. Men med meget ringe succes. Det russiske forsvarsministerium afholder

hvert år en sikkerhedskonference i Moskva med deltagelse af ganske mange lande, heriblandt også repræsentanter fra Vesten. I år var hovedvægten tydeligvis lagt på Sydøstasien og Afrika. Europa spillede ingen rolle på konference. Der var mere end en snært af den velkendte situation fra den gamle kolde krig, hvor de afrikanske, latinamerikanske og asiatiske lande spillede på modsætningsforholdet mellem Moskva og Washington. At fastholde det *'unipolære moment'* synes at ville koste stadig mere for amerikanerne og på sigt vise sig at være umulig.

Det bliver stadig mere tydeligt, at krigen i Ukraine er et udtryk for bevægelser i de geopolitiske tektoniske plader. USA kan ikke længere, som det kunne engang styre verden, presse regeringer i Asien og Afrika. Stadig flere indflydelsesrige internationale organisationer arbejder uden om Vesten, BRIKS, Shanghai Cooperation Organization m.fl. De seneste amerikanske præsidenter (med undtagelse af Donald Trump) har gået ud fra, at det var USA's rolle at forsvare demokrati, menneskerettigheder og åbne liberale økonomier. De synes at have glemt den realistiske geopolitik, som præsident Richard Nixon og Henry Kissinger stod for. De forstod, at man f.eks. ikke kunne ligge i strid med Rusland og Kina på én gang. De amerikanske slagord vækker i dag kun ringe genklang i det, vi engang kaldte den tredje verden.

Europa i den nye multipolære verden

Et skred er også på vej i europæisk selvforståelse. Men foreløbig kan de fleste europæiske politikere ikke tænke på andet end at vise solidaritet i NATO og EU. I praksis betyder det at administrere amerikansk udenrigspolitik, følelsesmæssigt bakket op om tilslutningen til liberale værdier. Symbolsk kom det til udtryk januar 2022, da den tyske kansler Olaf Scholz var på besøg i Det Hvide Hus. Under et pressemøde med Joe Biden og Olaf Scholz spurgte en journalist, om Tyskland i tilfælde af russisk invasion i Ukraine ville lukke for gasledningen Nord Stream 2. Inden Olaf Scholz nåede at svare, tog Biden ordet ud af munden på Scholz og sagde, at ja det ville Tyskland selvfølgelig. Intet mindre end en ydmygelse, men også udtryk for herskende relationer. EU har vist, at de ikke kan føre en konsistent udenrigspolitik, og at de store lande som f.eks. Tyskland og Frankrig er hæmmet i bestræbelserne på at føre en selvstændig udenrigspolitik. EU har overraskende lidt indflydelse i Ukraine krisen, ligesom EU heller ikke sætter de store aftryk f.eks. i forhandlingerne om en form for fred i Syrien. Det bliver stadig mere klart, at den transatlantiske solidaritet er en illusion. USA dyrker sine egne interesser, som især handler om et opgør med Kina. Minsandten om ikke flere europæiske NATO-lande har vist støtte til den helt nye NATO Asien politik. Europas interesser falder ikke sammen med USA. Det er en illusion. Trumps America First Politik var ikke en enlig svale, den deles af langt de fleste amerikanske politikere.

Bolden ligger så at sige for fødderne af europæerne. Hvordan slipper vi ud af den Ukraine krig, der truer med at smadre ikke bare Ukraine, men også langt hen ad vejen Europa? Hvordan opbygger vi en ny relation til Rusland? Skal europæisk politik i forhold til Kina defineres af USA eller af EU? Jeg er

udmærket klar over, at det ikke bliver inden jul, at det sker. Det er også uklart, om det eksisterende EU med meget divergerende meninger om disse spørgsmål kan udgøre platform for den politikudvikling. Men på længere sigt er der ikke nogen vej udenom, medmindre Europa skal ende på den tabende side i den nye verdensorden.

Den borgerlige blok

Serge Halimi

Artiklen er venligst stillet til rådighed af Sidecar/New Left Review. Artiklen er bragt i Sidecar 30. juni i 2022.

For blot et par måneder siden så den franske politiske situation ud til at smile til Emmanuel Macron. Siden hans valg som præsident i 2017 havde der ikke været mangel på kriser: sociale (De gule veste), sundhed (covid-pandemien), diplomatisk (krigen i Ukraine). De fleste franskmænd mente også, at hans stillings i meningsmålingerne var dårlig (56%), at landet var blevet forværret i løbet af de sidste fem år (69 %), at hans program var farligt (51%), og at han overvejende havde tjent de privilegeredes interesser (72%). Men i en konkurrence mod Marine Le Pen, som han havde knust fem år tidligere, virkede Macrons tilbagevenden til Élysée som det mest sandsynlige resultat – faktisk næsten sikkert. Det blev generelt antaget, at efter at have besejret den yderste højrefløj, der var delt mellem Le Pen og Éric Zemmour, og en venstreopdeling mellem de 'radikale' *La France insoumise* (LFI) og det mere 'moderate', mere liberale, mere atlantiske socialistiske parti (PS) og De grønne (EELV), ville Macron gøre kort proces med sine modstandere ved det efterfølgende parlamentsvalg.

I sidste ende var det dog kun den første del af dette scenarie, der skete. Præsident Macron blev faktisk genvalgt, og venstrefløjen udelukket - dog kun lige - fra anden valgrunde. Dette er ikke uvæsentligt: Hverken Nicolas Sarkozy i 2012 eller François Hollande i 2017 formåede at vinde en anden periode. Men de var ikke så heldige at befinde sig i et run-off mod den yderste højrefløj. Macrons genvalg tydede ikke desto mindre på en bekymrende tendens. Da Den Nationale Front først nåede frem til anden runde i 2002, efter uventet at have slået den socialistiske premierminister Lionel Jospin, erobrede Jean-Marie Le Pen kun 18 % af vælgerne. I 2017 fordoblede Marine Le Pen næsten sin fars score. Og i år vandt hun 41 % – 2,6 millioner mere end i 2017 – mens Macrons andel faldt med 2 millioner.

De færreste syntes at være bekymrede over dette, da resultaterne blev offentliggjort den 24. april. Da den etablerede magt havde sikret sig en anden periode, antog de fleste kommentatorer, at *Rassemblement National* (RN) – der var blevet straffet af anden rundes simple flertal og som afviste enhver alliance med Zemmour – ville vinde et latterligt antal parlamentariske pladser. Den eneste konkurrence, der så ud til at have betydning, var mellem Macrons koalition, *Ensemble*, og den, som Jean-Luc Mélenchon havde haft held til at danne omkring LFI, som bragte PS og EELV under dets kontrol. Mélenchon havde endda proklameret, at hvis hans koalition, *Nouvelle unité populaire écologiste et sociale* (NUPES), vandt, ville han blive premierminister, ansvarlig for landets økonomiske og sociale politik. Le Pen virkede i mellemtiden så opgivende i forhold til et nederlag, at hun begrænsede sine ambitioner til tredive sæder ud af de i alt 577. Det er tilstrækkeligt at

sige, at ingen var interesseret i hendes kampagne, som stort set var koncentreret om hendes eget distrikt i Pas-de-Calais.

Resultatet af nationalforsamlingsvalget kom derfor som et chok. Hvor RN tidligere havde otte deputerede, ville det nu have 89, hvilket gør det til den tredjestørste parlamentariske gruppe efter Macrons 245-sæders koalition og Mélenchons 151-sæders opposition. Uden støtte fra franske eliter, uden et seriøst program eller overbevisende valgkampagner og med ringe militant aktivitet eller græsrodsorganisering mellem valgcykluserne, fortsatte den yderste højrefløj ikke desto mindre med at rykke frem. Da det virkede utænkeligt, at Le Pen kunne blive præsident eller premierminister, indebar det en begrænset risiko at støtte hende, og det gav vælgerne mulighed for at udtrykke deres frustration over prisstigninger på benzin eller volden udenfor Stade de France.

RN havde allerede højborge i den nordlige og østlige del af landet, hvor sårene efter *industriel outsourcing* forbliver åbne. Men partiet spreder nu sit net over hele landet, med undtagelse af Bretagne, de fleste storbyer (Paris, Lyon, Grenoble, Bordeaux, Rennes) og forstæder med store immigrantbefolkninger, såsom i Seine-Saint-Denis. I Aude, en tidligere forpost for venstrefløjens nær den spanske grænse, besidder RN nu alle tre sæder, inklusive den, der engang var besat af Léon Blum, leder af Folkefrontens regering (1936-38). Le Pen er netop blevet genvalgt med et stort mandat i Pas-de-Calais, et af det franske kommunistpartis (PCF) gamle hertugdømmer, hvis berømte deputerede var Maurice Thorez, en tidligere minearbejder, der ledede partiet i mere end tredive år.

Denne konsolidering af den yderste højrefløj afspejler både Macrons og venstrefløjens fiaskoer. Macron har ikke mere et parlamentarisk flertal, og venstrefløjens er stadig en minoritet uden for de store byer og forstæder. Da han trådte ind i Élysée i 2017, hævdede Macron, at hans valg ville dæmme op for den yderste højrefløjs fremgang. *The Economist* bragte et forsidebillede af den unge nye præsident – 'Europas frelser?' – der gik på vandet. Under hans ledelse antog man, at Frankrig ville blive en lykkelig ø i det plagede Veste. For et globalt bourgeoisie, der var skræmt af Brexit og Trump, var hans ankomst på den internationale scene den sødeste hævn, der varslede højrepopulismens tilbagetog og det liberale centrumts tilbagevenden. Og for en gangs skyld kom den gode nyhed fra Frankrig!

Men illusionen varede ikke længe. Atten måneder senere eksploderede De gule vestes bevægelse. Den 15. december 2018 læste tre af dets aktivister en tale til præsident Macron op fra Place de l'Opéra. 'Denne bevægelse tilhører ingen og alle', erklærede de. 'Det er udtryk for et folk, der i fyrré år har set sig frataget alt, der ville få det at tro på dets fremtid og dets storhed.' Intet politisk parti eller fagforening havde organiseret opstandene, hvis deltagere for det meste kom fra isolerede områder, langt fra offentlige tjenester eller mediernes opmærksomhed: en slags gallisk udkant, der omtales som *la France périphérique*.

De revolutionære og patriotiske nye *sans-culottes* havde identificeret deres Louis XVI, og nogle drømte om en lignende ende for ham. I Macron så de en arrogant ung bankmand, der var i lommen på de multinationale selskaber, som havde revet deres fabrikker ned og revet deres samfund fra hinanden. Det var vanskeligt at forestille sig en skarpere kontrast mellem, hvad De gule veste repræsenterede, hvor de kom fra, og hvad de troede på, og den sociale og politiske koalition, som præsidenten legemliggjorde. Omfanget af den undertrykkelse, der blev tildelt bevægelsen, var forbløffende (2.500 blev såret, 24 mistede et øje, fire en arm). Til sidst aftog bevægelsen, men i landdistrikter, hvor den havde været magtfuld, udnyttede Le Pen og RN utilfredsheden mere effektivt end Mélenchon og NUPES.

Macrons 'borgerlige blok', som Bruno Amable og Stefano Palombarini har udtrykt det, er ikke præsidentens egen opfindelse. Det er en politisk konfiguration, der er født ud af den liberale venstredrejning, eller hvad der gik forud for den, efter at den brød med de folkelige sektorer og fagforeningerne. Macron repræsenterer en markant fransk gentagelse af den strategi, som Gary Hart udviklede i sin præsidentkampagne i 1983 mod Walter Mondale, og som derefter blev fulgt af Clinton, Blair, Schröder, d'Alema og Obama i de efterfølgende årtier. I Frankrig var det spørgsmålet om europæisk integration, der lettede denne fusion mellem en moderat reaktionær neoliberal højrefløj og en 'moderniserende' venstrefløj, der var forelsket i frie markeder og globalisering.

Fra 1983 var socialisterne François Mitterrand og Jacques Delors arkitekterne bag Europas indre marked og kapitalliberaliseringslove. I 1992, i en blændende forprøve for det, der blev den borgerlige blok, gik Mitterrand og Chirac, som havde stødt sammen under præsidentvalget fire år tidligere, sammen i Maastricht-traktatens folkeafstemning for at slå til lyd for et ja. De samlede en ny koalition af højre- og venstreorienterede borgerlige bag sig: ledere, professionelle, såvel som lærere, kunstnere, intellektuelle. På den anden side, var dem, der var imod traktaten, en uensartet gruppe af folkelige aktører inklusive PCF, nogle gaullister, den yderste højrefløj og jakobinske socialister som Jean-Pierre Chevènement. Trods en skæv mediekampagne vandt Ja-kampagnen med kun en snæver margin, 51% til 49%.

Tretten år senere blev nogenlunde de samme koalitioner gendannet under endnu en folkeafstemning om den foreslåede europæiske forfatning. Hollande og Sarkozy optrådte sammen på forsiden af *Paris Match* for at støtte Ja-kampagnen. Men denne gang blev en tættere europæisk integration resolut afvist, 55 % til 45 %. I mellemtiden var globaliseringen gået frem, og en betydelig del af det usikre småborgerskab var kommet til at afsky den neoliberale politik, der er forbundet med EU. For dem, der stadig havde brug for det, var Hollande og Sarkozys foto bevis på, at den traditionelle venstre-højrespaltning skjulte en grundlæggende konvergens. Så da Macron, der var økonomiminister under Hollande, trak sig ud af regeringen i 2016 for at indgå en alliance med den liberale højrefløj, der havde til hensigt at tilsidesætte disse forældede spaltninger, var det meste af arbejdet allerede blevet gjort for ham.

Mange i Macrons inderkreds var engang tæt på Dominique Strauss-Kahn, den socialistiske stormand, der blev udnævnt til økonomiminister under Jospin, før han blev administrerende direktør for IMF. Strauss-Kahn havde allerede i 2002 lagt en plan for, at socialisterne skulle beholde magten uden at opgive det neoliberale program, der afskærer dem fra deres folkelige grundlag. Hans anbefaling var enkel: partiet skulle ikke kun resignere med hensyn til at undvære arbejderklassens vælgere; det bør lære at aktivt mistro dem, der tidligere dannede dets sociale grundlag. PS, skrev han i sin bog *Flammen og asken*, må ignorere de proletariske lag, der 'ikke stemmer på partiet, af den simple grund, at de som oftest slet ikke stemmer', og i stedet sigte på et 'forsigtigt, informeret og uddannet' lag. I stedet for at beklage socialisternes borgerliggørelse, beskrev Strauss-Kahn dette som et politisk og moralsk imperativ: 'Vi kan desværre ikke altid forvente en behersket deltagelse i et parlamentarisk demokrati fra den dårligst stillede gruppe. Ikke at den er uinteressert i historien, men dens bidrag til den viser sig nogle gange i vold.' Femten år senere ville De gule veste demonstrere netop dette over for Macron, som svejsede de to fraktioner af bourgeoisiet sammen til én hegemonisk kraft, der var defineret mod 'de overflødige', der protesterede i gaderne.

Ved dette års valg lykkedes det for Macron at bevare støtten fra Hollandes vælgere i første afstemningsrunde på trods af den regressive politik, som hans administration førte: afskaffelse af formueskatter, reduktion af social beskyttelse for arbejdere, afvikling af de arbejdsløses rettigheder og forberedelsen af jernbaneprivatisering. Lige siden Den Femte Republik indførte almindelig valgret ved præsidentvalg – det vil sige fra 1965 og frem – har hver anden valgrunde inkluderet en kandidat fra det traditionelle højre eller det traditionelle venstre (og ofte den ene mod den anden). Denne præcedens er blevet knust på den mest spektakulære måde. Mens socialisterne og centrum-højre i 2012 samlede næsten 56 % af stemmerne imellem sig, var det tal i 2022 faldet til 6,5 %.

Macron kan lide at præsentere sig selv som ophavsmanden til denne koalition, selvom den går langt forud for hans præsidentperiode. Som han forklarede to dage før afstemningen, hviler 'Det radikale centrum-projekt' på 'omgruppering af flere politiske familier, fra socialdemokrati til økologi, midten og højrefløjen, der er delvist bonapartistisk og delvist orleanistisk og pro-europæisk'. Sociologisk er den borgerlige blok defineret af denne mærkelige syntese. *Ensemble* er 'ordenens parti' for ejendomsjere og forretningsfolk. Det er en koalition af alle dem, der var bange for De gule veste og som bliver beroliget af dens voldsomme undertrykkelse. I velhavende områder som Neuilly eller Versailles er Macrons score fordoblet i de sidste fem år, hvilket har givet ham mulighed for at marginalisere kandidaten fra det officielle højre, Valérie Pécresse, som kun kunne udmærke sig ved at overbyde ham med hensyn til sikkerhed og fremmedhad (og derved bidrog til at legitimere Le Pen, der næsten så moderat ud i sammenligning). Da 'triangleringen' af Pécresse var lykkedes, vendte Macron sig derefter til venstrefløjens vælgere for at slå Le Pen. Og da dette var opnået, sidestillede han Mélenchon med Le Pen – *les extrêmes* – for at afholde sine vælgere fra at støtte NUPES-

kandidater (som kunne have dannet et parlamentarisk flertal) mod RN (som ikke havde nogen chance for at gøre det). Med en sådan kynisk manøvrering har Macron stort set miskrediteret den gamle idé om en 'republikansk front' mod den yderste højrefløj.

Bag Macrons centristiske projekt er der altså samlet en konservativ vælgerskare af velbeslåede pensionister og ledere, i proportioner, der stiger med alder og indkomst. En usædvanlig deltagelsesrate (88 % af de 60-69-årige viste sig at stemme ved præsidentvalget) forstærker dens valgvirkning, mens tilhængere af Mélenchon og Le Pen er mindre tilbøjelige til at bruge stemmeurnen (kun 54 % af 25-34-årige deltog i første runde, et fald fra 72 % i 2017). For Mélenchon var det at vinde et parlamentarisk flertal betinget af mobilisering af et stort antal vælgere under 35 år. Dette skulle ikke blive tilfældet. Alligevel nåede hans kampagne flere af sine vigtigste mål. Mest imponerende var det, at den ødelagde de dele af venstrefløjen, der havde omfavnet højrefløjens økonomiske ortodoksi. I betragtning af Podemos' faldende popularitet i Spanien, Die Linke i Tyskland, og kommunisterne og venstreblokken i Portugal, for slet ikke at tale om Syrizas kapitulation i Grækenland, var dette et bemærkelsesværdigt resultat – en slags fransk undtagelse.

Mélenchon vandt 21,95 % af de afgivne stemmer den 10. april mod blot 4,63 % til EELV og 1,74 % til PS. Det satte ham i stand til at danne en valgalliance omkring krav på hans vilkår: hævelse af mindstelønnen, udvidelse af den statslige sektor, sænkelse af pensionsalderen, miljøplanlægning, huslejekontrol, højere skatter på højtlojnedede og genindførelse af den formueskat, som blev afskaffet af Macron. Desuden indebar Mélenchons platform at trodse de europæiske traktater i det omfang, de ville hæmme hans politik – en holdning, som LFI pålagde de tilbageholdende socialister og grønne. NUPES har måske ikke vundet flertal, men det tillod socialisterne og kommunisterne at bevare deres plandsandel, EELV at danne en parlamentarisk gruppe og LFI at stige fra sytten til 75 deputerede.

LFI triumferede i oversøiske territorier og gik frem i de større byer – og øgede sin popularitet blandt de unge, uddannede middelklasser, hvoraf nogle stemte på Macron i 2017. Partiet fik også et gennembrud i forstæderne. Dens nye parlamentariske gruppe indeholder militante som Rachel Keke, en tidligere husholderske fra Elfenbenskysten, der blev berømt for at lede en vellykket strejke af prekære ansatte på Ibis-hotellet i Batignolles, Paris. Men på trods af disse opmuntrende tegn gjorde venstrefløjen kun få fremskridt med hensyn til stemmer i landet som helhed. Det gik dårligt i landdistrikterne og i de tidligere mine-, bil- og stålsamfund i det afindustrialiserede nord og øst, hvor den yderste højrefløj udvidede sin tilstedeværelse.

Selvfølgelig er denne retning mod højre ikke unik for Frankrig. Lorraine og Pas-de-Calais har deres ækvivalenter i Tysklands Sachsen, Amerikas midt-vestlige rustbælte og Englands Røde Mur. På tværs af Vesten kæmper venstrefløjen for at forene tre forskellige grupper, der er uundværlige for dens valgsejr: det uddannede borgerskab, proletarerne i de indre byer og de

folkelige klasser i yderområder og på landet. Ofte, i mangel af magtfulde organisationer, der kan knytte bånd mellem disse grupper, dannes og styrkes særskilte politiske identiteter omkring spørgsmål så forskellige som immigration, religion, bilisme og jagt. En "mur af værdier" er blevet rejst mellem forskellige dele af denne potentielle progressive koalition, og den har muliggjort fremkomsten af den ekstreme højrefløj. En venstreorienteret valgkamp hvert femte år er ikke nok til at hele sådanne splittelser, som ubønhørligt forværres af medierne og online-netværkene. Den borgerlige blok har derimod en klarere fornemmelse af sine fælles interesser og kan mere effektivt indeholde interne konflikter.

Men selv i mangel af en samlet opposition, kan nationalforsamlingens nye sammensætning forhindre Macron i at gennemføre sine reformer – især den, der er vigtigst for ham og for Europa-Kommissionen: at hæve pensionsalderen fra 62 til 65. LFI og RN er imod foranstaltningen, ligesom et flertal af befolkningen. Og De gule veste har demonstreret, at selv en autoritær præsident nogle gange kan blive tvunget til at trække sig tilbage i lyset af folkelig vrede. Nu, hvor hans flertal fra forrige valgperiode er væk og utilfredsheden ulmer, vil Macron kæmpe for at gennemtvunge sin vilje.

Oversat af Carsten Jensen medl. af Kritisk Debats redaktion.

En march mod Rom 2.0.?

Gert Sørensen, seniorforsker, Københavns Universitet

“Fascismen er navnet på den dybe opløsning af det italienske samfund ... Fascismen har ført sig frem som et anti-parti, fascismen har åbnet portene for alle typer kandidater og har med løftet om straffrihed tilladt en løst sammenhængende folkemængde at overdække en vild strøm af lidenskaber og af had med en tynd fernis af vage og tågede politiske idealer. Fascismen er på denne måde blevet en vane, en adfærd...” (Gramsci, 1921).

Det er i år hundrede år siden Mussolini gennemførte sin ‘March mod Rom’. Den 28. oktober 1922 besatte fascisternes paramilitære tæskehold i stort tal hovedstaden efter allerede at have elimineret al politisk modstand i resten af Italien. Mussolini blev efterfølgende udpeget til leder af en samlingsregering. Tankegangen blandt de etablerede politikere var den, at gav man fascismens Fører ansvar, ville hans bevægelse snart ebbe ud og blive normaliseret. Den gamle elite havde tydeligvis ikke forstået, at fascismen som organisation og mentalitet indeholdt et ideologisk og handlingsorienteret potentiale, der fuldstændig ændrede styreform og banede vejen for et autoritært for ikke at sige et totalitært regime fra 1925-26 og frem til 1943-45.

Når disse begivenheder i dag af mange bringes frem igen, har det sin baggrund i, at Italien skal til valg den 25. september. Følger man meningsmålingerne står Fratelli d’Italia (Fd’I, Italiens Brødre), en udløber af det nyfascistiske Movimento Sociale Italiano (MSI), til at vinde sammen med de to øvrige højrepartier Berlusconi Forza Italia (FI, Fremad Italien) og Matteo Salvini Lega. Mens de to sidste partier har været kendt siden slutningen af 1980’erne og begyndelsen af 1990’erne som magtpartier, er Fd’I et forholdsvist ubeskrevet blad i den henseende. Men det er ganske langsomt vokset fra lidt over 4% ved sidste valg i 2018 til nu at ville kunne få 22-24%. Med disse udsigter står partiets leder, Giorgia Meloni, til at blive ny ministerpræsident i en regering sammen med de to andre partier. Det er første gang, at et parti med stærke rødder tilbage i den historiske fascisme og efterkrigstidens nyfascisme er helt fremme i allerførreste linje. Partiet har dog vundet posten som lokal præsident i den mellemitalienske region Le Marche, der allerede mærker restriktioner i abortlovgivningen og kønspolitikken.

Det er naturligvis ikke sådan, at historien gentager sig i målestokken 1:1. Det gør historien aldrig. Men alligevel giver det god mening at have denne erfaring med i baghovedet i den videre analyse, dels fordi efterkrigstidens europæiske projekt bygger på opgøret med totalitarismen, og dels fordi fascismen især i den italienske politiske kultur har efterladt nogle dybe spor, der hele tiden dukker op og fortsat udøver en tiltrækningskraft, der tilmed de seneste årtier er blevet styrket.

Valget er udskrevet i utide og er et resultat af, at Mario Draghis regering ikke længere havde et flertal bag sig. Det var også en umage sammensat regering, som Draghi var blevet stillet i spidsen for tilbage i februar 2021 af præsidenten Sergio Mattarella. Fra den ene fløj var der centrum-venstre partiet, Partito Democratico (PD), ledet af Enrico Letta, Movimento5Stelle (M5S, Femstjernebevægelsen) med den tidligere

ministerpræsident Giuseppe Conte som leder, og på den anden fløj højrepartierne med Forza Italia og Lega. Fratelli d'Italia valgte at stå i opposition og har lukreret på det. Samarbejdet brød sammen, da M5S undlod at stemme for en stor hjælpepakke, som regeringen havde fremsat for at lette inflationspresset på pensionisterne og de udsatte familier i kølvandet på pandemien og krigen i Ukraine. Det var dog først efter en egentlig mistillidsafstemning ugen efter, at Mattarella accepterede Draghis afgang og måtte udskrive nyvalg. Ved denne lejlighed var det ikke bare M5S, der sagde fra. Også Forza Italia og Lega undsagde regeringen.

Baggrunden for Draghis regering

Da teknokraten Draghi trådte til, skete det oven på en periode med to dysfunktionelle regeringer. Efter det sidste valg i 2018 kom der en regering under Conte på benene, bestående af Lega og M5S, den første populistiske regering i et af EU's kernelande. Et år senere bukkede den under. Salvini havde på det tidspunkt over 35% i meningsmålingerne og valgte hen over sommeren at trække stikket til partneren, der ellers havde haft en kanonvalg og var blevet landets største. Opbakningen til M5S var dog begyndt at smuldre, hvorfor Salvini vejrede morgenluft og lagde i sin retorik ikke skjul på, at han ville have 'fulde magtbeføjelser' (*pieni poteri*). Så vidt kom det ikke, da der viste sig at være et andet parlamentarisk flertal, der leverede mandater til en regering, hvori M5S nu indgik et samarbejde til den modsatte side med PD. Det repræsentative demokrati stod fortsat sin prøve over for populismens forestillinger om almenviljens direkte og uformidlede kroning af et lands ledere.

Det var dog lidt af en pyrrhussejr, da heller ikke denne konstellation holdt i mere end lidt over et år. Disse turbulente forløb tydeliggjorde imidlertid nogle dybereliggende tendenser i de moderne parlamentariske demokratier, når de som i dette tilfælde to gange måtte opgive at tage fat på samfundenes problemer. For det første havde pandemien udstillet, hvor dårligt rustet myndighederne var til at håndtere en sundhedskrise, der snart blev en økonomisk og en social krise af nærmest bibelske dimensioner. Årtiers nedskæringer havde slækket institutionernes beredskab. For det andet viste denne siksakkurs, hvor vanskeligt det var for de populistiske partier, at rykke ind i regeringskontorerne efter at have vundet deres opbakning ved at råbe følelsesladede slogans ude på pladserne og på de sociale medier. Med Max Weber kan man hævde, at de havde svært ved at udskifte overbevisningens etik med ansvarlighedens etik. For det tredje var det også historien om, hvor hurtigt et populistisk parti kunne få tag i vælgerne, men også hvor hurtigt det kunne miste det igen, når det var det flygtige ressentiment og mistillidens aldrig mættede krav om den politiske klasses afsættelse, der var den politiske motor. Og for det fjerde blev man vidner til, at parlamentet ikke længere var i stand til af sin midte at forme et solidt flertal og derfor heller ikke en bæredygtig regering. Frygten for vælgernes dom skabte handlingslamelse.

Italien befandt sig samtidig i den situation at skulle implementere EU's store *Recovery Plan*, der havde tilgodeset landet med den nette sum af 200 mia. euro til grøn omstilling, digitalisering, forskning og uddannelse. Det krævede i sagens natur en handlekraftig regering. Det var i dette klima af stor usikkerhed, at Mattarella i sin

egenskab af det konstitutionelle systems øverste garant så Mario Draghi som den eneste udvej her og nu, der ikke bare kunne genskabe udlandets tillid til Italien men også indfri befolkningens forventninger. Draghi nød stor opbakning i befolkningen, og han fik da også et flertal af partierne bag sig, fordi der ganske enkelt ikke var noget indlysende alternativ. Et valg lå ikke i kortene.

Draghis autoritet var så stærk, at selv Salvini for en stund måtte dæmpe sine populistiske excesser og rette ind. Det første Draghi gjorde, var at sætte en general til at fremskynde udrulningen af vaccinen, således at de mange restriktioner lidt efter lidt kunne ophæves og bane vejen for en slags normalisering. Det tog brodden lidt ud af antivaccine-bevægelserne, der var det seneste påhit fra populismens udtømmelige repertoire af strategier for at uddybe mistilliden til myndighederne og polarisere befolkningen. De indbyrdes forskelle mellem Lega, FI, M5S og PD blev for en stund suspenderet men ikke elimineret. Dertil havde populismen allerede forvandlet den demokratiske orden til en ramme mere om en permanent valgkamp end om udformningen af en egentlig regeringskultur.

Valget af Draghi var på de givne præmisser næppe tilfældigt. Han var på mange måder kørt i stilling som tidligere direktør for Banca d'Italia og siden for den europæiske centralbank, ECB, frem til 2019. Den italienske nationalbank havde før i Italiens nyere historie leveret teknokratiske kandidater til regeringslederposten, f.eks. Carlo Azeglio Ciampi. Mario Monti, der afløste Berlusconi i 2011, tilhørte den samme kategori med sin baggrund i den internationale bankverden og fra Kommissionen i Bruxelles. Som chef i Frankfurt havde Draghi imidlertid et gear mere, der udsprang af, at han faktisk ændrede den europæiske centralbanks rolle. ECB var sat i verden for at holde inflationen nede i eurozonen. Især fra tysk side var man af den mening, at det bedst kunne gøres ved, at medlemsstaterne holdt deres budgetter inden for de snævre rammer, som EU's stabilitetspagt tilsagde. Tyskerne kunne ikke helt komme fri af, at de havde det samme ord for økonomisk gæld og moralsk skyld, nemlig *Schuld*. Det katolske Italien var ikke tynget af denne semantik.

Finanskrisen i årene efter 2008 bragte flere af landene i Sydeuropa på fallittens rand. Værst gik det ud over Grækenland, der blev underlagt strenge finanspolitiske restriktioner fra EU og IMF's side. Italien stod næst i rækken. I 2011 tvang det Berlusconi til at gå af. Det var så også året, hvori Draghi overtog chefposten i ECB og begyndte at anfægte den genuine nyliberalistiske dagsorden, som EU's sparekrav var afrundet af. Draghi lagde hårdt ud med at lancere et støtteprogram, der skulle redde euroen og styrke de europæiske økonomier ved bl.a. at opkøbe statspapirer og pumpe milliarder ud i det finansielle system. "Whatever it takes" lød de berømte ord i juli 2012. Det var ikke fordi Italien havde underskud på det primære budget. Det var rentebyrden på den igennem årtier akkumulerede gæld, der tvang den i vejret. Bekymrende var det også, at Italien var blandt de EU-lande, der havde den absolut laveste vækst og kunne fremvise en mere permanent tendens til reallønsnedgang.

Under alle omstændigheder var det en linje, som ikke havde opbakning fra den tyske Bundesbanks Jens Weidmann, der dog kom i mindretal. Der er næppe tvivl om, at Draghi med sit konsekvente udspil fik ECB placeret langt mere centralt som en af EU-samarbejdets bærende institutioner, der ikke bare holdt sig til en ren økonomisk drevet inflations- og gældsbejæmpelse, men som også holdt hånden under en hårdt presset socialstat. Da pandemien satte ind, fortsatte Draghi den udstukne kurs. I et interview i *Financial Times* slog han til lyd for en 'tankegangsændring' i det europæiske lederlag. Dermed drog han de fulde konsekvenser af det skift, der allerede var begyndt og havde bragt den rigide sparepolitik på tilbagesporet. Pandemien krævede indlysende en offentlig indsats, som nyliberalismen ellers i almindelighed havde afskrevet som markedsindskrænkende. Draghi blev derfor en af de centrale figurer, der inspirerede til den store genopretningsplan, der afgørende brød med de rene nyliberalistiske principper i den hidtidige stabilitetspagt og skulle forandre styrkeforholdet mellem den løbske globaliserede markedsøkonomi og de politiske niveauer på såvel det nationale som på det europæiske plan.

Det parlamentariske partidemokratis inert

Det rejste flere spørgsmål, at Draghis initiativ ikke umiddelbart fulgte en folkevalgt forsamlings beslutninger. De opgaver, som Genopretningsplanen stillede, kaldte imidlertid på en politisk prioritering. Var en teknokratisk model, som Draghi repræsenterede, udtryk for en mere permanent tendens, eller var det blot en parentes i parlamentarismens nyere historie? Draghis indsættelse som en anden *deus ex machina* havde en begrundelse i, at partierne havde svigtet deres funktion som forbindelsesled mellem folkestemning, lovgivning, beslutning. Regeres skulle der. Hvad man har kunnet konstatere, er, at partierne har mistet kontakten til det civile samfund og ikke længere er faste pejlemærker for store dele befolkningen, hvoraf et voksende antal helt har afstået fra at deltage i det politiske liv. Deres ændrede karakter fra brede folkelige organisationer til persondrevne kampagnemaskiner har gjort sit til at øge befolkningens desorientering. I stedet forsvinder vælgerne nu ind i deres skuffede forventninger og farer vild i en hidtil uset ustruktureret informationsmængde for til sidst at finde tryghed i en fobisk værdipolitik, der blot forstærker mistilliden mellem befolkning og institutioner.

Til forskel fra Danmark er der i Italien ingen gamle partier tilbage. Væk er Democrazia Cristiana (fra 1942), Partito Comunista Italiano (fra 1921) og Partito Socialista Italiano (fra 1892). Ingen af disse overlevede Murens Fald og globaliseringens nye dagsordener. Det ældste af de nuværende partier er faktisk Lega Nord (som det oprindeligt hed), der blev stiftet i 1989 som en koalition af forskellige regionale norditalienske ligaer. Først i 1991 blev de til et forenet politisk parti med visse separatistiske tilbøjeligheder. Under Matteo Salvinis ledelse har det fået en mere landsdækkende som Lega uden specifik geografisk reference.

Berlusconis Forza Italia blev dannet i 1994 og førte parti- og medieejeren frem til sejr ved parlamentsvalget samme år sammen med Lega Nord og det nyfascistiske MSI. Dette sidste parti blev grundlagt i 1946 efter nedsættelsen af den grundlovgivende forsamling. Med dens forankring i den antifascistiske modstandskamp var den

social-liberale forfatning da heller ikke en integreret del af nyfascisternes politiske kultur. MSI skiftede dog navn i 1995 til Alleanza Nazionale (AN) for ad den vej at sløre oprindelsen i en ubekvem fortid. I dag er partiet muteret til Giorgia Melonis Fratelli d'Italia (Fd'I, Italiens Brødre), uden at denne navneforandring helt har slettet sporene. Partiet har eksempelvis bevaret flammen med flagets tre farver i sit logo, der igen associerer til Mussolinis gravsted i Predappio. PCI forsvandt som partibetegnelse, da noget med kommunismen ikke længere var opportunt, og er siden genopstået under forskellige forkortelser for i 2007 at blive til Partito Democratico. Det giver PD en vis kontinuitet og har da også sikret partiet en nogenlunde konstant vælgeropbakning på lidt over 22%.

Partiernes flydende karakter satte for alvor ind med Berlusconi's entré på den politiske scene og er foreløbigt toppet med opkomsten af Beppe Grillos M5S, i 2009, der gjorde stand-up komediens repertoire af grovheder til ny standard for det politiske ræsonnement. Partiet stormede frem ved valget i 2013 og fik omkring 25% af stemmerne. Fem år senere ved valget i 2018 opnåede det næsten en tredjedel. Det efterfølgende regeringssamarbejde med Salvini's Lega sled på tilslutningen, der siden er faldet dramatisk for i dag at ligge på lidt over 10%. Med Salvini oplevede Lega stor succes med at trække stemmer til, i hvert fald i meningsmålingerne, der nåede helt op på over 35%. I dag er det dog nede på ca. 15%. Salvini har måttet sande, hvor risikabelt det er hele tiden at føre valgkamp og galvanisere tilhængerne og så samtidig vise foragt for det slidsomme arbejde, som man forventede, han tog på sig som indenrigsminister i den første regering Conte lige efter valget i 2018. Salvini er blevet fanget i populismens dilemma. Det har Fd'I så draget nytte af som det seneste skud i bøss'en og må så se, om det kan undgå de skuffede forventningers onde cirkel, som synes at være en væsentlig del af populismens indbyggede trang til hele tiden at afsætte også egne ledere, så snart andre har meldt sig på banen.

Efter regeringsårene fra 1994 til 2011 har Berlusconi og hans parti oplevet samme bratte rutsjetur, således at både Lega og Forza Italia i dag står i skyggen af Melonis Fd'I. PD har gennemløbet lidt af den samme turbulens, da partiet fra 2013 til 2017 var ledet af Matteo Renzi. Ved valget til Europa-Parlamentet i 2014 fik PD 40% for dog at falde til lidt over halvdelen ved næste Europavalg i 2019. Renzi måtte trække sig efter et hasarderet forslag til ændringer i forfatningen ved reelt at ville afskaffe senatet, parlamentets ene kammer. Det var et ikke særligt gennemtænkt forsøg på at lette parlamentets beslutningsprocesser og blev afvist ved en folkeafstemning. Renzi forlod derefter PD for at danne sit eget lille parti, Italia Viva, der nu ligger på spærregrænsen.

Det er imidlertid ikke kun vælgerne, der løbende udskifter deres loyalitet til partierne. Det gælder også de, der er blevet valgt på de forskellige partilister. Afskallinger er blevet meget hyppige og tog et drastisk opsving i kølvandet på regeringen Draghis fald. Fremtrædende medlemmer og typisk de, der har siddet som ministre i regeringen og havde svært ved at acceptere deres respektive partiers motiver for at vælte regeringen i en så delikat periode som den aktuelle med tre samtidige kriser (en økonomisk krise og en sundhedskrise og senest krigen i Ukraine). En større gruppe forlod M5S, mens de mere moderate kræfter i Forza Italia brød med Berlusconi og

tilsluttede sig det lille midterparti Azione, som Carlo Calenda, i øvrigt minister i en tidligere regering under PD, forvaltede. Det har skabt tvivl om partiernes identitet, når der hele tiden opstår nye partier og de folkevalgte svigter deres vælgere og skifter parti for at redde en politisk karriere.

Den nyliberalistiske globaliserings krise

Udskrivelsen af valget og den eksplosive dynamik bag har igen fanget PD og centrum-venstre på det forkerte ben. Som det parti, der vel nok mest helhjertet har støttet Draghi, deponerede PD megen af sin troværdighed i dennes succes. Det har da også vist sig vanskeligt for partiets leder Enrico Letta at opbygge en centrum-venstre koalition, der kan matche højrefløjen, der i hvert fald på overfladen fremstår mere kompakt. PD's Enrico Letta havde satset meget på et samarbejde med Giuseppe Conte og M5S, som der var blevet taget hul på med den anden regering Conte, og som siden har været fortsat ved en række lokalvalg. Men Contes manglende støtte til Draghi har dog forpurret dette som en farbar vej. Der blev derpå indgået en aftale mellem PD og Azione, som Calenda dog trak sig ud af igen, efter at Letta havde lavet en supplerende aftale med venstrefløjen i La Sinistra Italiana (Det Italienske Venstre) og I Verdi (De Grønne). Letta fremstod her som en lidt dårlig politisk håndværker.

Italien har en valglov, der fordeler to tredjedele af stemmerne efter proportionalitetsprincippet og den resterende tredjedel i enkeltmandskredse, hvori vinderen tager det hele. Et splittet centrum-venstre vil uvilkårligt komme til kort i denne situation. Det viser atter de betydelige vanskeligheder, som centrum-venstre har haft med at tackle de sidste mange årtiers forandrede politisk-kulturelle klima og hele den paradoksale samtidighed mellem globalisering og nationalpopulisme. Disse er ikke blevet mindre af, at globaliseringen nu er inde i en opbremsningsperiode, mens populismen er på vej over i en ny fase.

Når højrefløjen tilsyneladende fremstår mere enig, har det givet noget at gøre med, at den bedre opsamler nogle konvergerende træk i en tid, der ellers har det med at udsende diffuse signaler. Det kom som en overraskelse, at Forza Italia valgte at undlade at stemme for Draghi sammen med de to andre højrepartier. Men så alligevel ikke. Berlusconi har ellers brystet sig af at være den moderate, og hans parti er da også medlem af PPE-gruppen i Europa-Parlamentet. Selv om det kostede et frafald af netop de mere moderate parlamentarikere, betænkte Berlusconi sig ikke på at vælge side til fordel for en ren højrefløj, som han havde flere fællestræk med end uoverensstemmelser. Med Forza Italia som det mindste af partierne, er tyngdepunktet i dag rykket klart til højre. Man skal naturligvis ikke undervurdere den 85-årige Berlusconi med de økonomiske og mediemæssige ressourcer, han råder over. Med den erfaring, han vitterlig har som politisk kommunikator, lagde han ud med en valgvideo i lighed med, hvad han gjorde i 1994, da han fik sit helt store politiske gennembrud. Om det flytter hans relativt lave meningsmålinger, et stykke under 10%, må tiden vise. Meget taler dog imod, da den historiske kontekst og vælgernes forventninger er ændret i forhold til dengang, da han høstede stor tilslutning, og globaliseringens løfter endnu var nogenlunde intakte.

I sin tid var Berlusconi hurtigst til at fange nyliberalismens tidsånd med dens prioriteringer af global deregulering, skattelettelser til de rige, nedskæringer og salg af statsvirksomheder. Med sit private reklamefinansierede Tv var han selv med til at give den indhold og udstikke præmisserne for en markedsdrevet individualisme, der satte den personlige gevinst og komfort højere end de fælles goder og anså hensynet til disse sidste som en direkte hæmsko for jegets frie udfoldelse. Det lå i Berlusconis oprindelige strategi at slække på kontrakten omkring socialstaten. Men han vidste også godt, at hans parti næppe ville få absolut flertal ved valget i 1994, hvorfor han måtte alliere sig med Lega Nord og MSI. Trods deres forskellige historie og identitet gjorde de tre partier alligevel deres til at miskreditere det politiske system, som de gamle partier havde efterladt. Det lagde pres på socialstatens inderste væsen: at afbalancere den rendyrkede markedsøkonomi med retten til et offentligt sundheds-, uddannelses- og forsorgssystem.

Berlusconi gjorde op med en lang liberal tradition i Italien, der tidligere i det 20. århundrede blev defineret af typer som Piero Gobetti, Carlo Rosselli og Norberto Bobbio. Fremfor at se til venstre så Berlusconi mod højre for ad den vej at frigøre liberalismen fra det sociale ansvar og skabe bedre rammer om en genuin markedsliberalisme. Men Berlusconi og ligesindede nyliberalister gjorde regning uden vært, da hverken Lega Nord og især MSI havde en dagsorden, der uden videre kunne opsummeres i en nyliberalistisk doktrin. Som Ernesto Laclau ville hævde, havde formulerede de en anden ækvivalensskæde, der fokuserede på national for ikke at sige regional suverænitet, xenofobi, traditionelle familieværdier og EU-skepsis. Berlusconi bidrog dermed til at frisætte nogle politiske kræfter med stadig stærkere populistiske slogans om 'italienerne først', der formentlig gik videre end Berlusconi selv oprindeligt havde forestillet sig og mente at kunne inddæmme og overbyde.

Populismens følelsesdrevne retorik om 'os og dem', der udefra og indefra truer vor identitet, og om 'det uplettede folk', der forrådes af en korrump og kosmopolitisk elite i storbyerne, var, når det kom til stykket, direkte kontraproduktivt for et nyliberalistisk lederlag. I denne henseende var den hæmmende for mantraet om kapitalens og arbejdskraftens frie bevægelighed. Der lå heller ikke en indlysende accept af de privilegier, som erhvervslivets og finansverdenens top tildelte sig selv, mens de begrundede den sociale uligheds nødvendighed ved at henvise til den lidet funderede *trickle-down* teori om, at alle før eller siden ville få deres del af rigdommen. I stedet udviklede der sig en snæver elite, der refererede til sig selv og den dominerende diskurs. Samtidig gled stadig flere ned i fattigdom og magtesløshed, efterhånden som arbejdspladserne blev flyttet ud og socialstatens tilskud forsvandt og blev mere og mere modtagelige for nationalpopulistiske bevægelser. Mange måtte se til, at den sociale mobilitet blev indsnævret. I stedet blev store grupper af befolkningen henvist til et stadig mere fragmenteret arbejdsmarked og overladt til et stadig mere fragmenteret verdensbillede, der fremfor overblik gav næring til de sociale mediers inddeklemte og selvsupplerende ekkokamre af ofte fordomsfulde meningstilkendegivelser. Berlusconi tilhørte selv den ene procent af superrige og holdt sig ikke tilbage fra at vise sin opulente rigdom frem. For nogle tilfredsstillende det den nyfigenhed,

som den kulørte presse altid har dyrket, for andre afslørede det også en anløben og korrupt livsstil.

Det lykkedes faktisk aldrig Berlusconi og hans koalition af partier, som han trods alt med en vis politisk behændighed havde samlet, at trimme staten. Tværtimod gled Italien ind i en periode både med økonomisk stagnation og et handlingslammet og gældsplaget statsapparat. Finanskrisen i årene efter 2008 demonstrerede med al tydelighed, at globaliseringens nyliberalistiske budskaber ikke kunne indfri egne løfter. For dem, der endnu ikke havde forstået det, blev pandemien i 2020 og Ukraine-krigen i 2022 en endegyldig påmindelse om, at globaliseringens dereguleringer ud over alle juridiske og moralske grænser var forbi. Nedlukninger, social afstand, maskepåbud betød pludselig, at det ellers ukrænkelige erhvervsliv og det ellers ukrænkelige individ måtte rette ind efter regeringernes strikse lovgivning. De sanktioner, der blev vedtaget mod Rusland, tvang de store koncerner til at trække sig ud af et ellers lukrativt russisk marked, hvad få givet havde set komme.

I forhold til denne bratte kovending, der bragte de politiske beslutningstagere tilbage i førersædet, havde den rudimentære politiske kultur, som nyliberalismens tilhængere havde at byde, intet svar. Men nyliberalismen havde allerede sat en social og politisk dynamik i gang, der med Lega Nord og MSI fik nogle uforudsete konsekvenser, der peger langt ud over efterkrigstidens socialt-liberale demokrati. Men har man bare et minimum af indsigt i historiens skæve gang, burde det næppe overraske nogen. Forventningen om, at det vestlige demokrati og den vestlige markedsøkonomi havde sejret efter Sovjetunionens sammenbrud, kom ikke til at holde stik. Tværtimod boostede globaliseringen især Kina og det kinesiske regime, der uden vestlige investeringer og overførelse af teknologi og arbejdspladser næppe ville have gjort så store fremskridt så hurtigt. Ruslands øgede samhandel med Vesten og ikke mindst med Europa på olie- og gasområdet har ligeledes styrket det illiberale regime omkring Putin og gjort ham i stand til at føre en aggressiv udenrigspolitik på Krim og i Ukraine og andre steder i verden (Syrien og Afrika), som Europa stod uforberedt overfor.

Kampen om demokratiet og Europa. Tykke og tynde ideologier

I en række interviews på engelsk, fransk og spansk har Fd'I's Giorgia Meloni lagt afstand til den historiske fascisme og racelovene i 1938. Det er ment som et forsøg på først og fremmest at berolige udlandet over for udsigterne til, at Fd'I bliver det største parti og sætter sig på ministerpræsidentposten. Lederen af Alleanza Nazionale, forløberen for Fd'I, Gianfranco Fini, var ude i samme ærinde, selv om han tidligere, ligesom i øvrigt også Meloni, ikke havde holdt sig tilbage fra at benævne Mussolini som den største statsmand i det 20. århundrede.

Men er sådanne afsværgelser af en tyngende fortid, der har det med hele tiden ubejlejligt at vende tilbage, nok til også at slette de mere grundlæggende træk i en italiensk højrekultur, der aldrig har gjort op med fascismen og fuldt ud accepteret den demokratiske forfatning. Sagen er, at der aldrig har været vandtætte skotter til den mere subversive del af nyfascismen, der fandt udtryk i grupper som *Ordine Nuovo*

og *Avanguardia Nazionale* og senest er blevet fulgt op af *Casa Pound* og *Forza Nuova*. Denne sidste gruppe organiserede fornylig en storm på fagforbundet CGIL's hovedkontor i Rom og raserede lokalerne i lighed med, hvad Mussolinis tæskehold foretog sig op og efter 'Marchen mod Rom'.

Det er først og fremmest den gradvise svækkelse af antifascismen og af traditionen fra modstandskampen 1943-45, der har favoriseret Fd'I's fremmarch. Allerede i 1980'erne anlagde førende historikere som Renzo De Felice et nyt revideret syn på Mussolini. Berlusconi legitimerede MSI ved at give partiet ministerposter allerede i sin første regering i 1994. I 2004 indstiftede regeringen ved lov en mindededag den 10. februar for de tusinder af italienere, der hensynsløst blev kastet ned i de dybe slugter i karstlandskabet i grænselandet mellem Italien og Jugoslavien, efterhånden som Titos partisaner rykkede frem i krigens sidste blodige år. Initiativet til loven kom fra medlemmer af *Alleanza Nazionale*, men det fik en bred opbakning. Uden at gå nærmere ind i den dybere historiske kontekst med italienske krigsforbrydelser på Balkan var det klart formålet at fremstille italienerne først og fremmest som ofre. Dagen var tænkt som en modvægt til den internationale mindededag over Holocaust og over de mange millioner af dødsopfre i de nazifascistiske dødslejre, den 27. januar. I byen Affile, i regionen Lazio omkring Rom, blev der så sent som i 2012 opført et monument til ære for Rodolfo Graziani, en af den fascistiske epokes største krigsforbrydere.

Ser vi nærmere på de punkter, som de tre højrepartier har lagt frem her op til valget, finder man forventeligt skattelettelser og stramninger på migrationsområdet, amnesti til skattesnydere, fordelagtige pensionsreformer og en bro over Messina-strædet i et af de mest jordskælvsprægede områder i Europa. Imidlertid har Fd'I også fået tilføjet et punkt om præsidentialisme, der altid har været en af det yderste højres mærkesager. Indførelsen af det direkte valg af præsidenten vil imidlertid kræve en forfatningsændring, da præsidenten i dag vælges indirekte, af parlamentets to kamre.

Da udspillene afslører de kompromisser, der er blevet indgået mellem de tre partier, vil det være relevant at se lidt på styrkeholdet mellem de tre partier. *Forza Italia* og *Lega* står ikke bare til numerisk tilbagegang; de står også ideologisk mindre skarpt. *Berlusconi*'s nyliberalisme virker noget vingeskudt og har ikke længere den samme appel som i 1990'erne. Det kan forklare, at han har kastet sig i armene på *Meloni*. Tilmed er ekstremismen løbet af med ham, da han bramfrit erklærede, at når præsidentialismen var gennemført, kunne den nuværende præsident *Mattarella*, der i øvrigt har stor opbakning i befolkningen, godt flytte ud. *Lega* har en betydelig regeringserfaring på lokalt og regionalt plan i Norditalien, men det var *Salvinis* mere højrepopulistiske profil, der senest skaffede partiet ind i regeringskontorerne med en opbakning, som partiet aldrig før har haft på landsplan. Det skubbede partiet længere frem i det politiske system end det var tilfældet, da partiet, endnu som et lokalt forankret parti, sad i *Berlusconi*'s forskellige regeringer. Det har så også åbnet en breche mellem en regeringsfløj og en bevægelsesfløj men også en åben konflikt om partiets identitet som et regionalt eller et nationalt parti.

Forza Italia og Lega kan defineres ved deres 'tynde' og mindre sammenhængende ideologi. I denne henseende afspejler det deres afmagt over for den økonomiske, politiske og kulturelle inerti, som Italien er havnet i, og som de selv har været med til at skabe. Når Fd'I har fået så meget vind i sejlene, skyldes det givet, at det stod i opposition til Draghi og har fået næring fra den mistillid til den politiske klasse, der altid har motiveret krav om at afsætte hele banden. Berlusconi vandt i sin tid på et lignende grundlag. Det blev ikke nogen indlysende succes. Matteo Renzi nåede til tops i PD på et budskab om at skrotte det gamle lederskab i partiet. Det holdt to år. Der er dog ingen tvivl om, at Fd'I har en ganske anden historie og en mere robust politisk kultur, og altså tegner, hvad man så kunne kalde en 'tyk' ideologi, hvor ikke mindst præsidentialismen vil kunne ændre de grundlæggende spilleregler.

Som politologen Carlo Galli antyder, er det mest sandsynlige udfald af valget, at det politiske system skruer sig endnu mere ned i dysfunktionalitetens dynd og fortsætter de tendenser, man allerede har set de sidste mange år. Et fingerpeg fik man måske, da antallet af parlamentarikere på et forslag fra M5S blev reduceret med en tredjedel og nu tæller 400 sæder i deputeretkammeret og 300 i senatet. Forslaget blev også støttet af PD og betyder alt andet lige en yderligere desavouering af parlamentet. Det styrker til gengæld de teknokratiske strukturer og svækker de intermedierende institutioner for at bane vejen for et mere uformidlet forhold mellem folk og leder og dermed fjerne de filtre og modvægte, der efter populisternes mening fordrejer almenviljen.

Det springende punkt er dog, som mange forfatningskyndige (f.eks. Gustavo Zagrebelsky) har udtrykt en vis bekymring for, hvad der vil ske, hvis præsidentialismen kommer igennem. Skulle højrefløjen vinde, hvad alt tyder på, og tilmed opnå 2/3 af sæderne i parlamentet, vil man kunne foretage ændringer i forfatningen uden om en folkeafstemning. Mens præsidenten i dag har en rolle som garant sammen med forfatningsdomstolen, vil en præsident, der er valgt direkte af folket, skulle have et parti eller flere bag sig og vil derfor være mindre hævet over det politiske spil. Da Salvini i 2019 trak stikket til den første regering Conte, gjorde han det i forventning til at han med de meget gunstige meningsmålinger i ryggen på daværende tidspunkt ville vinde et valg. I stedet blev der med Mattarellas indsats dannet et nyt parlamentarisk flertal mellem PD og M5S og stadig under Contes ledelse, fordi Italien formelt er et parlamentarisk demokrati og ikke et præsidentielt demokrati.

Centrum-venstre i et europæisk valg

I tilfældet af en sejr til højrepartierne vil Italiens rolle i EU blive ændret. En kommende regering vil givet finde andre partnere, der allerede har vist vejen for et illiberalt demokrati, såsom Viktor Orbán i Ungarn og Putin. Det vil bringe Italien tilbage i en isoleret position, som Draghi havde fået landet ud af også ved at skabe forudsætningerne for en implementering af EU's store genopretningsplan. De kan nu hurtigt smuldre igen, hvis Italien igen slår ind på en hasarderet kurs, som landet hverken har kræfter og overskud til.

Over for disse perspektiver må centrum-venstre kunne levere et alternativ, der rækker videre end fremmaningen af det fascistiske spøgelse. Om mindre følelseladede temaer som grøn energi, styrkelse af sundhedssektoren, reformer på retsområdet, der afkorter de lange procesgange, mere Europa, mindsteløn, flere penge til lærerne, integration af indvandrere bl.a. ved at give borgerret til de generationer, der er født i Italien og har gået i italiensk skole er nok til at vende tendensen, må tiden vise. For at få budskabet igennem har PD sendt en mindre hær af unge ud for at stemme dørklokker. Det bliver givet en valgkamp fra hus til hus. Men tilbage står også et selvopgør med en politisk-kultur på centrum-venstre fløjen, der selv har været med til at svække den antifascistiske tradition og givet alt for meget efter over for den nyliberalistiske dagsorden, der har skabt den dybe sociale misere, som nationalpopulisterne har monopoliseret som en reaktion og ikke som et indlysende svar. Opgaven er ellers klar nok, skulle man mene: at mindske uligheden, der siden 1980'erne har taget til, mens den ifølge statistikkerne i det meste det 20. århundrede havde været faldende. Kun derved fremmes den sociale og intellektuelle mobilitet, der er en forudsætning for en større udveksling af erfaringer og idéer på langs og på tværs af samfundet, af samfundene. Kun ad den vej vil man kunne bryde de klaustrofobiske paralleluniverser, som populismen lukker store dele af befolkningerne ind i, og finde løsninger på de store spørgsmål.

Anvendt litteratur:

Banti, Alberto Mario, *La democrazia dei followers. Neoliberalismo e cultura di massa*, Rom-Bari: Laterza, 2020.

Galli, Carlo, *Il disagio della democrazia*, Torino: Einaudi, 2011.

Gobetti, Eric, "La Marcia sull'Italia" (interview ved Daniele Nalbone). I *MicroMega*, 26. juli 2022.

Gramsci, Antonio, "Forze elementari". I *L'Ordine Nuovo*, 26. april, 1921; genoptrykt i Id., *Socialismo e fascismo*, Torino: Einaudi, 1972.

Rosanvallon, Pierre, *Populismens århundrede*, København: Informations Forlag, 2020.

Urbinati, Nadia, *Me the People. How Populism Transforms Democracy*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2019.

Zagrebelsky, Gustavo, "Presidentialismo, un pericolo per questa Italia" (interview ved Simonetta Fiori). I *la Repubblica*, 7. august 2022.

Imperialismens økonomiske krise, oligarkisk kapitalisme og den autoritære stat.

Af Gorm Winther, professor og projektleder

Pressesekretæren for Det Hvide Hus Karine Jean-Pierre insisterede i begyndelsen af juni på, at den amerikanske økonomi angiveligt skulle befinde sig på et bedre sted end, den har været det på noget tidspunkt i USA's økonomiske historie.

Et er naturligvis, at den politisk korrekte udnævnelse af denne sorte LGBTQ+ talsperson efter den tidligere pressesekretær Jen Psakis bortgang er i smuk overensstemmelse med det identitetspolitiske hysteri omkring minoriteter i USA. Noget andet er det, at pressesekretærens udtalelse er et rystende eksempel på inkompetence, når det kommer til den amerikanske økonomi. Race eller sexuel orientering til trods er det ikke i en verden kendetegnet ved sult, fattigdom, klimakrise, recessioner, massedød og en øget udbytning af det menneskelige arbejde ligegyldigt, hvad man står og siger om den førende imperialistiske økonomi i Vesten. Den amerikanske økonomi er på trods af sin globale nedtur fortsat en kæmpe i den globale imperialistiske verdensorden. Når kæmpen nyser, vil det uvægerligt påvirke hele den globale økonomi. Dette hedder blandt fagøkonomer international transmission af konjunkturer. Ultimativt i tilfælde af krise og depression er det et tegn på, at profitraten viser en fortsat faldende trend siden 1945; nogle har endda hævdet at man kan gå endnu længere tilbage i tid uden at trenden vaskes væk. Dette gælder for USA og flere toneangivende OECD-økonomier. Med Jean-Pierres tiltræden som pressesekretær ser det tilsyneladende ud som om politisk korrekthed og et mindretals privilegier er vigtigere end basale faglige økonomiske spørgsmål. Det Hvide Hus identitetspolitiske fokus er et desperat forsøg på at tilsløre basale samfundsøkonomiske problemer, øget udbytning, økonomisk krise, undertrykkelse og eroderingen af den amerikanske "middelklasse", der i virkeligheden har været rygraden i den amerikanske økonomis udviklingsevne siden den anden verdenskrig.

Jean-Pierre sagde til en undrende forsamling af journalister, at: "Det, jeg prøver at sige, er, at økonomien er et bedre sted, end den har været historisk. Vi føler her hos denne administration og blandt andre eksperter, at vi er i en god position til at tage fat på inflationen. Vi er i en god position til virkelig at begynde at arbejde på at sænke priserne."

Overfor dette vrøvl står uafhængige økonomer og marxistiske økonomer som [Richard Wolff](#), der påpeger, at lønningerne i USA ikke har fulgt prisudviklingen; købekraften blev forringet allerede før den vestlige fejlslagne

sanktionspolitik vendt mod den russiske økonomi satte ind og forringede levilkårene for både den europæiske og nordamerikanske lønarbejderklasse, pensionister, uddannelsessøgende og andre på overførselsindkomst. I samtlige vestlige økonomier bliver det lønarbejderklassen og mindre bemidlede, der kommer til at bære den byrde, som den vestlige herskende klasse og dens økonomiske imperialisme har væltet over på samfundenes svageste skuldre. Den amerikanske og europæiske økonomi befinder sig i en fortsat krise, der ikke har med overfladefænomener som en COVID-epidemi og USA's stedfortræderkrig med Rusland at gøre.

Måske nyser kæmpen ikke?

En række samfundsøkonomiske data fortæller os, at den internationale transmission af konjunkturer fra amerikansk økonomi reelt set hviler på en negativ udviklingstendens, der har stået på en række år. Et er konjunkturudsvingene, noget andet og endnu vigtigere er den langsigtede trend omkring kortsigtede svingninger. Hvordan den internationale transmission af konjunkturer vil udvikle sig, når den samlede efterspørgsel falder, er her et yderligere punkt til debat.

Det er et faktum, at kapitalkoncentration ikke øger den samlede efterspørgsel så meget, som hvis der omfordeles til lønarbejderklassen og mindrebemidlede. Den herskende klasse er i forvejen så rig – staklerne skal jo leve – at den omvendte Robin Hood politik ikke bliver til forbrug. I stedet bliver det til formueophobning (kapitalakkumulation) og investeringer i finansielle produkter, der er alt andet end produktive. En omfordeling vil formindske de negative følger af den internationale overførsel af den amerikanske økonomis krise, fordi de lavere indkomstgrupper kan forøge forbruget relativt mere end dette er tilfældet når formue- og indkomstfordelingen er mere ulige end nogensinde før i den amerikanske økonomi

Blot et 1% fald i den samlede efterspørgsel som følge af den øgede ulighed vil kunne mærkes i samtlige vestlige økonomier, mens den russiske økonomi vil være relativt upåvirket, dels fordi sanktionerne øger kravet om etablering af importerstattende produktion og en øget indenlandsk investeringsrate, dels også fordi Rusland, som man har gjort det i vesten, kan ekspropriere vestlige aktiver og få en ”gratis teknologioverførsel, der kan kopieres eller forbedres. At vestlige strateger tror, at de kan kvæle Rusland, som man i øvrigt uden held har forsøgt det i årevis med Cuba og nu Venezuela, er latterlig ønsketænkning.

Renten og inflationsraten

Centralt i en kriseforklaring og de negative følger af den amerikanske økonomis nedtur står en række makroøkonomiske variabelers udvikling, der har en afsmittende negativ effekt på verdensøkonomien og her især den nordamerikanske og den europæiske økonomi. At Imperialismen er i krise, ses ved profittens tendens til fald udtrykt ved en negativt hældende trendlinje, der har stået på de sidste 25 år.

I juni hævede den amerikanske centralbank (The Federal Reserve eller The FED) renten med 0.75%, hvilket er den højeste rentestigning siden 1994, og det sket ovenikøbet på samme tid med en købekraftsforringelse pga. inflationen. Yderligere kan dette kun belaste husholdningernes og virksomhedernes økonomi og den samlede efterspørgsel. De fleste varige forbrugsgoder, køb med kreditkort, investering i jord og fast ejendom, investeringer der øger beskæftigelsen samt reparationer og vedligeholdelse fordrer lånefinansiering. Når The Fed hæver diskontoen er målsætningen at øge kreditomkostningerne i hele økonomien for at nedbringe inflationen på bekostning af arbejdsløsheden, der stiger. De høje renter gør imidlertid lån dyrere for både virksomheder og forbrugere, der ender med at bruge flere penge på rentebetalinger. Dette skulle så på samme tid tilskynde en øget opsparing for at tjene på højere renter. Som bekendt er det sådan, at centralbanken er bankernes bank.

The FED (i Danmark Nationalbanken) bestemmer hvad bankerne skal betale for at kunne låne penge hos hinanden, eller man bestemmer, hvad det skal koste at gennemføre et træk på centralbanken. Pengepolitisk skulle dette kunne dæmpe inflationen, *hvilket ikke synes at ske*. Mht. international transmission af konjunkturer kan den stigende rente lede til et incitament for udenlandske investorer, der vil øge sine investeringer i USA, hvis rentespændet mellem den amerikanske og de udenlandske renter øger mulighederne for øgede profitter for investorerne. Til gengæld vil faldet i den samlede efterspørgsel pga. den høje rente og en stigende inflationsrate der udhuler husholdningernes købekraft medføre at andre økonomier oplever en faldende eksportefterspørgsel og en lavere kapitalimport. Dette, fordi indenlandske investorer eksporterer kapital til USA. I krisetider er det en forfejlet økonomisk politik at slå ind på pengepolitiske stramninger; der er i stedet behov for finans- og pengepolitiske lempelser, der ville kunne forplante sig til hele det verdenskaptalistiske system.

Ifølge data fra det amerikanske arbejdsministerium offentliggjort den 10. august lå [den årlige inflationsrates udvikling for USA](#) på 8,5 % for de 12 måneder, der sluttede med juli 2022 efter at være steget med 7 % året tidligere – det højeste siden november 1981. For kalenderårene sætter inflationsraten ind

med en stigning på over 160% for årene 2016 – 2019. De årlige rater lå på ca. 2% siden de næsten stagnerende 0.8% og 0.7% i 2014 og 2015. Allerede i 2021 steg inflationsraten til 7% (kalenderåret) og 8.5% i 2022 (juli 2022 i.f.h.t. juli 2021) på trods af en COVID-epidemi, hvor man kunne forvente et fald i inflationsraten på grund af et faldende økonomisk aktivitetsniveau. I stedet fik man stagflation, som vi så den første gang tilbage i 70'erne. Når den senile Joe Biden stiller sig op og beskylder russerne for at være årsagen til husholdningernes forringede købekraft, er det grov demagogi at give den specielle militære operation i Ukraine 4 måneder før den seneste opgørelses sluttidspunkt skylden for den inflationære udvikling. Faktum er at inflationsraten siden 2016 har vist en stigende tendens, uden at lønninger og priser fulgtes ad.

Som [forbrugerprisindekset viser](#) kan det måske se ud som om, at hvis man piller fødevarer og energi ud af indekset, vil der ikke være en nær så kraftig inflation. Dette skyldes, at fødevarer og energi vejer tungt og er en primær drivkraft i inflationsscenarioet, som det fremstilles af borgerlige kilder. Når indekset stiger mere end indekset uden disse to, skulle det angiveligt betyde, at fødevarer og energi er en væsentlig del af problemet. Man gætter her på, at krigen i Ukraine forårsager både fødevarer- og energimangel, og at dette øger prisniveauet. Inflationstakten vil derfor falde med et par procentpoint uden denne krig. Og om end en 6% inflationsrate er unormal høj i forhold til årene med lave rater, er det da bedre end en 9% inflationsrate (!). Hvad man ”glemmer” her er, at de eksisterende olie- og gaslagre før Ukrainekrigen satte ind er indkøbt til gamle priser (gouging by the Pump), ligesom monopolismen i den amerikanske og europæiske økonomi åbner op for, at man kan realisere ekstraprofitter ved at udnytte en situation som den specielle militære operation. I begge tilfælde skyldes prisstigninger ”profit push” og monopolprofitter uden at det alene er selve knapheds-situationen, der udløser inflationen. Et fald i efterspørgslen p.g.a af arbejdsløshed og en udhulet købekraft (demand pull) peger på, at der burde finde et fald i inflationsraterne sted på længere sigt. Imidlertid vil omkostningsinflation kunne hente sin forklaring i både knaphed og udnyttelsen af denne knaphed til at score ekstraprofitter.

Den høje inflation i USA er på sin side befordret af pengepolitiske tiltag, fordi The FED hævede renten og nedtrappede opkøbet af obligationer. Biden administrationens oprindelige finanspolitik led en krank skæbne, fordi i hovedsagen 50 republikanske senatorer og en Demokrat Joe Manchin stemte imod planen ud fra filosofien om, at et balanceret offentligt budget er muligt, hvilket det sjældent om nogensinde er. Behovet for en finanspolitisk lempelse, der kunne have en ekspansionistisk effekt, svandt ind, fordi den oprindelige ”Build Back Better Plan” med et budget på 2 billioner \$ til en forøget velfærd og en forbedring af miljøet gennem ”New Green Deal” samt til oprettelse af

den forældede infrastruktur skrumpede ind til små 500 milliarder. Den ekspansive effekt, der kunne have haft en positiv afsmittende effekt på transmissionen af internationale konjunkturer, skrumpede ind til næsten ingenting. Tilbage står man med en benhård klassepolitik vendt mod lønarbejderklassen, der skal bære krisens byrder i USA og andre vestlige økonomier.

Malkning af forbrugerne

I juli i år rapporteredes otte olieselskabers rekordoverskud for andet kvartal på ca. 52 milliarder dollars i løbet de seneste tre måneder før offentliggørelsen af regnskaberne. Gennemgangen af opgørelserne var gennemført af en gruppe af vagthunde fra Accountable.US, hvor man kunne afsløre, at Chevron, Equinor, ExxonMobil, Hess Corp, Phillips 66, Shell og TechnipFMC havde realiseret rekordprofitter i forhold til samme periode året forinden; profitterne steg med hele 235 %. Man fremhævede endvidere, at ledere hos Equinor, Halliburton, Hess Corp og TechnipFMC havde pralet med "fremragende kvartalsregnskaber, mens de afviser, at der skulle være tale om høje priser for forbrugerne." En Jordan Schreiber fra Accountable.US fandt at selskabernes profit-push var usædvanligt, når man påtænker, at der med energiprisstigningerne er sket en stor overførsel af rigdom fra arbejder- og middelklassefolk til selskaberne og til velhavende oliechefer og selskabernes aktionærer. De amerikanske energigiganters Chevron og Exxons profitter lå i andet kvartal på henholdsvis 11,62 milliarder dollar og 17,85 milliarder dollar sammen med Europas største olieselskab, Shell på 11,47 milliarder dollar. At dette vakte en udbredt kritik sammen med opfordringer til handling fra kongressens lovgivere og Biden administrationen kan næppe komme som en overraskelse; imidlertid har selvsamme Biden administration ikke gjort noget som helst for via beskatning at hente i det mindste nogle af profitterne tilbage til forbrugerne.

Ulighed og den anden løsrivelse i USA

Formue og indkomstulighed bekræfter på det meget lange sigt fra 80'ernes "Reaganomics" og frem til ca. 2010 det velkendte faktum, at indkomstuligheden og formueuligheden til stadighed er blevet forøget. Thomas Piketty, er ifølge Paul Krugman måske den førende ekspert i statistisk analyse af indkomst- og velstandsulighed, fordi han netop fokuserer på den stigende koncentration af indtægt i hænderne på en lille økonomisk elite. Piketti har i sit værk "*Kapitalen – i det 21. århundrede*" bekræftet, at 1% af indkomstgrupperne i det verdenskapitalistiske system sidder på en så betragtelig del af indkomsterne og formuerne, at der til stadighed er sket en koncentration af kapital. Dette skyldes med andre ord, at tilegnelsen af den merværdi lønarbejderklassen skaber øges og bliver til kapitalakkumulation, uden at der er

synderligt meget ”trickle down økonomi” på spil. Det kan med andre ord godt være, at det har regnet på præsten, men dette har ikke dryppet særligt meget af på degnen. Ifølge Piketti er indkomstfordelingen i USA nu lige så ekstremt skæv, som den var i Europa umiddelbart før Første Verdenskrig. Med de nuværende tendenser i amerikansk økonomi, vil en fremskrivning alt andet lige vise, at de øverste 10% af indkomsterne i 2030 vil modtage 60% af nationalindkomsten, mens andelen af de nederste 50% af indkomsterne vil være skrumpet til 15%. Dette rejser uvægerligt spørgsmålet om den amerikanske kapitalisme overhovedet vil kunne overleve den omsiggribende forarmelse af den største del af befolkningen – herunder proletariseringen af middelklassen – uden, at dette leder til en social revolution. Der er intet i den nuværende situation, der blot tilnærmelsesvist antyder, at der er sat noget i gang, der ville kunne modvirke uligheden og potentialet for en social revolution og Borgerkrig i USA. Et svækket USA med en indre konflikt, produktionsstop og ødelæggelser af sammenhængen i amerikansk økonomi vil kun yderligere forstærke de negative konsekvenser i forbindelse med en international transmission af konjunkturer.

[En meningsmåling offentliggjort i 2022](#) i januar viser nemlig allerede nu - for nogle det overraskende - at støtten til løsrivelse fra forbundsstaten var stigende i månederne efter den 6. januar. Det var denne dag, at en gruppe uromagere på trods af Trumps forsøg på at opfordre demonstranterne til at ende det offentlige møde fredeligt, stormede Capitol. Især blandt republikanerne i sydstatene, viser meningsmålingen et stigende ønske om løsrivelse blandt stater, hvor Republikanerne vandt præsidentvalget. De adspurgte borgere, der ønsker at løsrive sig fra USA, udgjorde for begge partiers vælgere hele 37% blandt respondenterne i Syd. Støtten blandt republikanerne alene i syd voksede fra meningsmålinger foretaget i januar, som viste, at 50 procent gik ind for løsrivelse. Tallet i juni var oppe på hele 66 procent. En social revolution eller borgerkrig er med andre ord et emne i den offentlige debat i USA, som hverken DR's eller TV2's mikrofonholdere har gjort synderligt meget ud af at fortælle til den danske befolkning.

[Barbara F. Walter](#), professor i statskundskab ved University of California i San Diego, er citeret i The Washington Post for at mene, at det såkaldte amerikanske demokrati befinder sig i en farefuld tilstand. [Barbara F. Walter](#), er forfatter til bogen "How Civil Wars Start: And How to Stop Them". Hun har anvendt en del år på at studere borgerkrige, og undersøge risikofaktorer, samt vanskelighederne omkring løsningsstrategier, der sigter mod at forebygge og afslutte konflikter. Walthers hovedpointe er den, at ekstremisme kan føre til en moderne borgerkrig, som tidligere set i Jugoslavien i 90'erne, og som set i dag i forbindelse med den ukrainske fascismes terrorkrig vendt mod den det russiske mindretal i Donbass. Det moderne oprør har en tendens til at være

mere decentraliseret, og det udkæmpes med deltagelse af flere, nogle gange konkurrerende, nogle gange koordinerende grupper. Den bagvedliggende ekstremisme er historisk målrettet mod infrastruktur og civile, og den anvender indenlandsk terror og guerillakrig som sine instrumenter.

Den amerikanske profitrate siden 1945

Forskellige beregninger og estimater af [profitraten i amerikansk økonomi](#) og [de toneangivende OECD-økonomier](#) peger samstemmende på, [at profitratens tendentielle fald siden 1945](#) finder sine empiriske bekræftelse i de data vi kan få adgang til. Nogle af analyserne går endda så langt tilbage som 1869 uden at det påvirker trenden. De mange beregninger viser samstemmende at profitraten har været faldende. Som bekendt hviler profitrateformlen på tesen på, at akkumulationen af kapital til stadighed hviler på, at forøgelsen af den konstante kapital (produktionsmidler) øges hurtigere end værdien til den variable kapital (lønninger, arbejdskraftens reproduktionsomkostninger). Dette førte til at profitraten falder, fordi den lønarbejderklasse der på samme tid er forbrugere samlet set efterspørger færre konsumvarer, mens kapitalejerne fortsat producerer og efterspørger kapital – man skaber en overakkumulation af kapital, der må ligge brak, hvis ikke man kan finde nye investeringsmuligheder. Den stigende investeringstilbøjelighed i finansielle ”produkter” kan til en vis grad puste økonomierne op indtil boblen brister. Det langsigtede behov er imidlertid rettet mod nye produktive investeringsmuligheder og markeder, og derfor kastede vesten sine kærlige øjne på den russiske økonomi fra 90’erne, hvor de vilde privatiseringer og overgangen fra plan til det indenlandske kompradorbourgeois overtage af de statslige aktiver blev skudt i gang. Derfor vil man sikkert også fremover forsøge at ødelægge Kina og Rusland samt venligtsindede lande overfor Rusland som f.eks. Serbien og Ungarn.

Den stigende organiske sammensætning (c/v) og bestræbelserne på at nedbringe arbejdsomkostningerne ved at erstatte arbejde med kapital er den vigtigste determinant for profitratens tendens til fald. Modforanstaltninger, som kapitalejerne kunne iværksætte, er på lang sigt ikke tilstrækkelige til at modvirke profitratens tendentielle fald. Der er fysiske grænser for, hvor meget man kan øge udbytningsgraden, selv om arbejdsdagen forlænges, og arbejdets produktivitet øges. Og det at billiggøre elementerne i den konstante kapital, er heller ikke nok, selvom enkelte elementer i kapitaludstyret generelt kan blive billigere. Den teknologiske udvikling fører til stadighed til, at det der i første omgang billiggør kapitalen gennem indarbejdelse i de nye produktionssystemer, indeholder større værdi som innovationsprocesserne skrider frem. På lang sigt er det f.eks. sådan, at computerstyring er billigere end for et par årtier siden. Men når konkurrencekampen fortsat fører til behovet for at introducere arbejdskraftbesparende teknologi gennem indarbejdelse af robotter

og computerstyrede produktionssystemer, ser vi på trods af billiggørelsen af elementer i den konstant kapital, at der er tale om en forøget organiske sammensætning c/v. Den samlede efterspørgsel vil så falde, og den faldende profitabilitet og den virksomme konkurrence mellem kapitalerne vil medføre en konstant tvang til, at kapitalakkumulationen må fortsætte.

Den ideologiske oprustning

Den oligarkiske kapitalisme vil øge undertrykkelsen, forarmelsen, uligheden og den økonomiske krise. Muligheden for en alternativ udvikling er sikkert til stede, hvis den internationale venstrefløj, og ikke mindst den danske kender sin besøgstid, når den autoritære stat og den oligarkiske kapitalisme øger den revolutionære tilbøjelighed hos den ikke besiddende klasse. Problemet er imidlertid det, at man opportunistisk hos venstrefløjen retter ind efter kapitalens offensiv og ikke mindst kapitalens ideologiske oprustning gennem undertrykkelsen af systemkritikere, identitetspolitikken, dæmoniseringen af russeren og en kognitiv hjernevask gennem Big tech giganternes informationsmonopol. Når venstrefløjen og de progressive kræfters modoffensiv er så svag, som den er i USA, har den amerikanske lønarbejderklasse og den mere eller mindre proletariserede middelklasse kun Donald Trumps fascistoide protestbevægelse at hente sin støtte hos. Det Demokratiske parti er på sin side den udfarende politiske kraft for den subtile fascisme udtrykt ved den autoritære stat og den oligarkiske kapitalisme.

På den ene side ser vi internt i vestens såkaldte demokratier en ophævelse af de liberale rettigheder omkring politisk demokrati, ytringsfrihed, bekæmpelse af censur og den private ejendomsret. Liberalismen må vige for den illiberale og identitetspolitiske vækkelse, hvor vi ties ihjel på sociale medier, og hvor vi forsvinder og diskrimineres gennem en bevidst gennemført spærring af vore synspunkter – på engelsk bliver man som det hedder ”Cancler”. De, der vover at sætte spørgsmål ved både det Demokratiske Partis og Republikanernes oligarkiske misregiment samt den herskende kapitalistklasse, der har købt og korrumperet den herskende klasses politiske lag, udsættes for en forfølgelse. Undertrykkelsen af systemkritikere, lønarbejderklassen og andre proletariserede grupper som unge og ældre, kræver den autoritære stat, der fortsat agerer i den herskende klasses interesse.

Nyhedsformidlingen foregår [under censur](#) udøvet af Big Tech. De fire apokalyptiske ryttere i Johannes åbenbaringen genfødtes med Apple, Amazon, Google og Facebook og en underskov af sociale portaler, der alle puster til det hysteriske identitetspolitiske præk, krigshysteriet, hadet mod Rusland og oprustningsspiralen ved brug af sofistikerede psykologiske metoder. Den kognitive hjernevask er umenneskelig, fordi den tjener til at få mennesker,

der er fysisk og psykisk svage til at føle sig skyldige. Hvis man uforvarende træder op mod de gældende dagsordener i den linde strøm af nyheder, vi dagligt bombarderes med, bliver man straks spærret af mediegiganternes og CIA's censur. Når det man ser, ikke svarer til et tilsyneladende flertals ufejlbarlige meninger på diverse "folkelige portaler" som Facebook, Twitter og andre, er man udsat for et gruppepres, som de færreste kan stå imod. Vi er alle sårbare, når vi udsættes for sofistikerede efterretningstjenester og magthaveres brug af manipulatoriske teknikker.

At CIA faktisk har et hemmeligt CIA-program med den målsætning, at man vil hjernevaske offentligheden, burde være noget, der ville interessere en kritisk journalist. Kritiske journalister er imidlertid så sjældne i dag, at man burde overveje at lade dem udstoppe og udstille på et museum for en for længst svunden tid i pressehistorien. Den autoritære stat og den oligarkiske kapitalisme er en subtil form for fascisme. Den oprindelige primitive fascisme opstod før anden verdenskrig i kølvandet på kapitalismens økonomiske krise. I Tyskland var det agrare og urbane småborgere, der udgjorde nazismens klassebasis, i dag er det byernes småborgerskab, der agerer pladshund for den herskende klasses undertrykkelsesapparat.

På den anden side er de interimperialistiske modsætninger mellem Vestens monopolkapitalisme og den kinesiske etatisme (statskapitalisme) et udtryk for kapitalismens langsigtede krise og behovet for at få adgang til Ruslands og Kinas ressourcebase og den billige højtuddannede arbejdskraft. Kapitalak-kumulationens grænser i Vesten åbner op for jagten på profitter på de oversøiske markeder, primært de tidligere kolonier, Arktis, Rusland og på sigt Kina. Det er i det lys, man skal se NATOs, EU's og USA imperialismens aggression i Øst- og Centraleuropa, på Balkan, i Ukraine og i det russiske commonwealth CIS landene samt Taiwan og Hong Kong.

Transmission af konjunkturer eller imperialism?

Transmissionsteorien ser kun på varehandel og kapitalbevægelser mellem de vestlige økonomier og indtil for nyligt den øvrige del af verdensøkonomien. Hvad teorien reelt dækker over er, at indre økonomiske kriser i USA og recessioner også er et udtryk for en imperialism, der med Sovjetunionens opløsning i hovedsagen var domineret af amerikanske og europæiske kapitalinteresser. Den vigtigste pointe i relation til den økonomiske imperialism er, at jagten på profitter, nye markeder og investeringsmuligheder skyldes, at imperialismen og udbredelsen af klassesamfundets magtstrukturer dels kunne forklares ved vigende profitrater i de kapitalistiske centerøkonomier, dels også ved kapitalernes forsøg på at kontrollere dels de tidligere kolonier og dels de to rivaliserende supermagter Kina og Rusland. Når kapitalen "ligger

brak” i de økonomiske centres økonomi - der akkumuleredes mere kapital, end der kunne investeres - og når kapitalejerne ikke kunne realisere overnormale profitter i centrene, måtte man søge nye ikke-kapitalistiske markeder i de tidligere kolonier, og i Kina og Rusland. De multinationale selskaber spiller her en aktiv rolle, fordi man dels har ovennævnte interesse i ekspansionsmuligheder at iagttage, dels også på sigt ønsker sig adgang til billige råstoffer, fødevarer og arbejdskraft, som man kan udbytte med henblik på senere at iværksætte en eksport af den akkumulerede kapital tilbage til de økonomiske centre.

Hver gang er den samme strategi. Man er parat til at dæmonisere statsledere - i virkeligheden måske et helt folk, der sætter sig op mod US-imperialismen, EU's og NATO's imperialisme; man støtter undergravende virksomhed vendt mod en stats indre sikkerhed, iværksætter sanktioner, forøver attentater, tilrettelægger statskup og indsætter ”venligtsindede regeringer”, hvor det principielt er ligegyldigt, om man derved allierer sig med islamistiske, fascistiske, nynazistiske eller andre autoritære kræfter. Det væsentlige er altid, om dette tilgodeser USA's og vestens interesser i at fremme en økonomisk imperialism, hvor det er USA og USA gennem NATO, der mener sig berettiget til at være ”verdens politibetjent”. Bag disse overfladefænomener skimter man klassesamfundets strukturer, hvor de virkelige magthavere ikke er politikere og overnationale bureaukratier. I stedet er det multinationale selskaber, der kontrollerer de centrale politiske og administrative beslutningstagere økonomisk og gennem lobbyerende krav- og interessevaretagelse. Siden den anden verdenskrig har USA været involveret i 19 krige, og hvis man tæller op lige fra de blodigste konflikter i Korea, og Vietnam til Irak, Afghanistan og Ukraine, får man det makabre resultat, at USA er ansvarlig for millioner af døde, herunder mange civile. Man fabulerede en del om folkemord i det tidligere Jugoslavien, men det er for ingenting at regne mod de uhyrlige tabstal vi nævner her. På trods af dette ser vi kun i mindre grad den samme fordømmelse og de samme krav om sanktioner vendt mod USA, som man nu ser selv den danske venstrefløj kræve effektueret i forhold til Rusland.

Og vi taler med dette tal kun om USA's direkte engagement i krige. USA har flere liv på samvittigheden end de mange millioner, vi nævner her. Den uafhængige Journalist Patrick Henningsen, som den vestlige censur forsøger at knægte, beskriver meget rammende de gentagne amerikanske interventioner som angreb og i nogle tilfælde attentater, hvor man altid skjuler sig bag en forbundsfælle, man selv har fremelsket og indsat. Det engelske ord er ”war by proxy” eller på dansk ”krig ved stedfortræder”.

Hermed er det også sagt, at det var den vestlige militarisme og USA's økonomiske imperialism, der er ansvarlige for, at der opstod en krigsfare og en

efterfølgende russisk invasion i Ukraine. NATO og USA har siden 90'erne forsøgt at omringe Rusland, så man ville kunne vinde en krig og tilegne sig Ruslands enorme reservoir af ressourcer, ligesom man ville kunne forcere udbytningsraten. USA selv ville aldrig have accepteret en inddæmning, som den Rusland har været udsat for siden 90'erne. Monroedoktrinen legitimerer USA's direkte krige eller krige per stedfortræder gennem NATO og bevægelser, hvis undergravende virksomhed USA har finansieret og støttet gennem CIA's muldvarpeoperationer. Således også i Ukraine og i forbindelse med Nancy Pelosis utidige provokation af Kina, hvor man via besøget på Taiwan med et pennestrøg løb fra aftalen om, at der kun eksisterer et Kina. Ganske som med James Bakers løgnagtige løfte i 90erne om, at man ikke intenderede at udvide NATO længere end med det tidligere DDR, viser det blot, at USA og Europa er upålidelige forhandlingspartnere.

Konklusioner

Det essentielle mht. den globale verdensorden er, at den amerikanske økonomi befinder sig i en krise, der overføres til andre toneangivende økonomier indenfor den vestlige økonomiske imperialism. Et paradigmeskift fra Nyliberalismens ankomst 70'erne sker nu for øjnene af os. Den oligarkiske kapitalisme med dens autoritære Stat repræsenterer en ny subtil fascisme, der økonomisk set overføres til vestlige økonomier alene, fordi verden ikke mere er kendetegnet ved USA's imperialistiske hegemoni. Med de etatistiske (statskapitalistiske) kinesiske og russiske systemer er verdensordenen igen multilateral fremfor unilateral. Den økonomiske krise i de vestlige centre på grund af makroøkonomisk ustabilitet, en stigende indkomst- og formueulighed, faldende profitter, overakkumulation og transnationale monopolders overnormale profitter skaber behovet for nye markeder og investeringsmuligheder for Kapitalen. Ruslands enorme ressourcebase og den billige højtuddannede arbejdskraft kunne skabe nye muligheder for imperialismens behov for at rette op på de vigende profitter og den manglende værdiforøgelse af kapitalen gennem udplyndring og en intensiveret kapitaleksport tilbage til centrene. Af samme grund ekspanderede man NATO østpå over til den russiske grænser, og det er i den sammenhæng man skal forstå krige i Ukraine. Det er ikke en krig mellem Ukraine under ledelse af et fascistisk kompradorbourgeois og Rusland. Ruslands specielle militære operation til forsvar for det russiske mindretal og kampen mod fascismen i den forskellige fremtrædelsesformer gående fra rå oprindelig fascisme i Ukraine til subtil fascisme i Vesten er reelt set en krig mellem USA /NATO og Rusland, hvor målsætningen er at "kolonisere" den russiske økonomi og bringe den under de multinationale selskabers kontrol. På samme tid repræsenterer den autoritære stat og den oligarkiske imperialism en ideologisk oprustning, der tjener til at tilsløre forståelsen af de basale økonomiske krisetegn gennem identitetspolitisk hysteri,

atomiseringen af kapitalismeforståelsen, undertrykkelsen af systemkritikere og en kognitiv hjernevask af befolkningerne.

Populisme er et udtryk for Sydens politiske autonomi.

Af Carsten Jensen. Medlem af *Kritisk Debats* redaktion.

Paula Biglieris og Luciana Cadahias bog Seven Essays on Populism er både en analyse af og et bidrag til kampen for en progressiv populisme og kampen for 'sydens politiske og kulturelle autonomi' i forhold til den nordlige halvkugles dominerende tilgange til politik.

Den ligger i forlængelse af diskussionen om den nye lyserøde bølge i Latinamerika, men har også bæring i forhold til spørgsmålet om alternativer til den globale nyliberalismes vakkende hegemoni. Man behøver ikke at være enig i alle forfatterens positioner og løsninger på de udfordringer, som populismen stiller verden overfor, for at anerkende, at dens forfattere får stillet nogle væsentlige synspunkter meget klart op over for hinanden. A pro pos Paula Biglieri og Luciana Cadahia (2021) *Seven Essays on Populism*. Oxford, Polity Press.

De to argentinske professorer Paula Biglieri og Luciana Cadahia har skrevet en bog, eller rettere et kampskrift, *Seven Essays on Populism*, der angriber det, de kalder en eurocentristisk tilgang til populisme-spørgsmålet (1). De ser en stor del af de politiske og akademiske angreb på populisternes i det globale Syd som et forsøg på fra europæeres og nordamerikaneres side at fastholde et monopol på at definere, hvad der skal opfattes som normal, og hvad der skal ses som 'patologisk'/sygelig politik.

Biglieris og Cadahias bog er en del af den nyere debat om populisme. Og helt tydeligt skrevet på et grundlag, der ser populismens fremmarch i Latinamerika i det 21. århundrede som et positivt, demokratiserende træk. Set under et har udviklingen i det nye årtusinde været sådan, at den latinamerikanske venstrepopulisme var i fremgang i nullerne, mens der kom et højreorienteret tilbageslag i tierne, og der nu igen er tur i den for venstresiden. I det seneste års tid har Chile, Peru og Columbia således valgt venstreorienterede præsidenter, mens højrekandidaterne har tabt. For tiden er der med andre ord gang i en ny 'lyserød bølge'. Så i udgangspunktet starter Biglieri og Cadahia på den gode fod.

Mellem Nord og Syd: populisme som politisk realitet og faglig slagmark

Globalt set har der i snart mange år været talt om forskellen på Nord og Syd, hvor Nord er de gamle 'udviklede', imperialistiske regioner, mens Syd forstås som de lande, der tidligere har været kolonier, underlagt centrene i USA og Europa. Biglieri og Cadahia viderefører denne opdeling i deres analyse af, hvordan man i dag skal forstå de store skel i debatten om, hvad populisme er. Deres vigtigste pointe er, at det længe har et problem, at politisk forskning i Nord har anset populisme i Syd for at være en sygelig, eller afvigende, form for politik. Det har også

betydet, at når de har undersøgt populisme i Nord, har de i udgangspunktet set den som en afvigelse fra normal politik inden for demokratiske rammer, fordi de har set den som en politisk variant, der egentlig ikke hører hjemme i udviklede lande, men i det uudviklede, perifere område.

--De to forfattere ser altså to problemer i den aktuelle situation. For det første at 'populisme' anses for en 'mindre fin' politikform, der helst skal overstås. For det andet, at forskerne i Nord set under ét tilsvarende undervurderer eller ligefrem søger at fastholde marginaliseringen af forskerne i syd. De to problemer er af forskellig orden, et ontologisk henholdsvis et epistemologisk udtrykt i formalsprog, men de er i praksis selvfølgelig sammenhængende: forskere i Syd forsvare 'deres' populisme, mens forskere i Nord angriber den. For forskerne i Syd som Biglieri og Cadahia vil en udjævning af magtforholdene i denne del af kulturkampen være en sejr for Syden i det hele taget, men i deres optik også en sejr for demokratiet set på globalt plan. Det vil nemlig give en mulighed for at folkelige politiske bevægelser kan komme til at stå styrkede over de teknokratiske eliter, der pynter en del af deres argumenter med fjer fra den nordlige populismeforskning, når de hævder, at de folkelige bevægelseres krav blot udtrykker øjeblikkelige stemninger eller særinteresser, mens de selv kæmper for mål, der er i overensstemmelse med 'den bedste viden' om en rationel, langsigtet tilgang.

I dag er der dog allerede sket en vis udjævning eller forbedring ifølge *Seven Essays* forfattere. Der er dels kommet nye redaktionelle strategier i tidsskrifter og bogforlag verden over, så Syden kommer bedre til orde på egne præmisser og USA's og Europas status som 'ubestridelige centre for produktion af viden' er blevet udfordret. I takt med den generelle svækkelse af det amerikanske hegemoni kunne man tilføje.

Populismeforskningens patologi

Populismediskussionen har stået centralt i denne udvikling. Forskere læser i højere grad i dag hinanden på tværs af de gamle skel og det giver mulighed for dialog. Men der er stadig et langt stykke vej endnu, før der er opnået muligheder for en balanceret debat ifølge Biglieri og Cadahia.

Historien om, hvordan populismeforskningen i Europa har forsøgt at marginalisere populisme som sygelig – i stedet for at se den som en politikform på linje med andre – kunne med rette betegnes som en patologi (en sygehistorie). Den egentlig sygdom i fejlbedømmelse af populisme ligger i den forstand ikke i populismen, der set under ét lever i bedste velgående, men i de bagvedliggende fordomme, som er videreført i den politiske forskning, der har forsøgt at analysere og kategorisere den.

Forfatterens egen fortælling om populismeforskningen skåner imidlertid ikke regionens egne akademikere. På deres gennemgang af de latinamerikanske populismeanalyser i siden 2. verdenskrig (eller i et latinamerikansk perspektiv: siden de oprindelige erfaringer med peronismen i Argentina) konkluderer de, at liberale forskere ser populismen som en fejlslagen og farlig afvigelse fra den nødvendige politiske modernisering. Modernisering efter europæisk mønster blev både set som mål og middel, og fra begyndelsen blev det antaget i denne tradition, at "The only valid and possible way to achieve true modernity was to follow the trajectory of modern (læs europæiske) societies." (Biglieri og Cadahia, 2021; 8).

På den anden, marxistiske, fløj, var situationen ikke meget bedre. Populismen var her ikke fejlslagen modernisering, men fejlslagen klassekamp. I korthed så marxisterne populismen som en afvigelse fra læren om arbejderklassens lederskab. Hvilke afvigelser, der var tale om i de konkrete bevægelser, var mindre vigtigt. Deres opsummering af denne tradition kan stå som eksemplarisk: "(De Ípola and Portantiero) understand populist practices as capturing emancipatory popular forces, subjecting them to the game of state power and containing them within the logic of capitalism" (ibid.;11).

Biglieris og Cadahias periodisering af den historiske udvikling i den nordlige populismeforskning og i den sydlige forskning, der har ladet sig inspirere af den, kan dermed – kunne man hævde – ses som den *egentlige* sygehistorie. Så langt trækker forfatterne den ikke, men de ender dog alligevel med et løfte om en raskmelding, idet deres egen tilgang, der er baseret på Ernesto Laclaus (forholdsvis unikke) og til dels Chantal Mouffes pionerarbejde, ses som kuren mod de patologiske tilstande, der hersker i meget af Nordens populismeforskning.

Postkolonial politik

Biglieri og Cadahia er ikke særlig direkte i deres forestillinger om, hvordan en ægte global populismeforståelse kan opnås. Det vil sige en forståelse, der rækker ud over blot at diskutere de enkelte landes populismer og deres status eller et fællesskab, hvor nationale og regionale udgangspunkter er blevet sekundære i forhold til indholdet.

Postkolonial tænkning – 'dekolonial teori' – ses i Nord ofte som noget, der startede i 1990'erne. Den er i virkeligheden meget ældre ifølge forfatterne, for fx i Latinamerika var der i hele perioden fra 2. verdenskrig en livlig debat om 'heterogen marxisme, plebejerisk republikanisme og populisme'. Alt sammen emner, der var relevante for virkeligheden i regionen, men som blev forbigået af akademikere i Nord, der ikke blev stillet over for de samfundsmæssige træk, som teorierne forholdt sig til.

Populismen var altså udbredt i Syd, men ikke i det angiveligt rationelle og moderne Nord, hvor den derfor opfattet som noget, der var forankret i fortiden og irrationalistisk, følelsesbaseret politik. Med andre ord, den

generelle opfattelse i Nord, af at Syden var tilbagestående, blev overført til politik og populisme. Nordens liberale politikformer blev anset for at være normen for moderne, tidssvarende og fremadrettede samfund.

Biglieri og Cadahia tilslutter sig en postkolonial kritik af situationen. De følger dog ikke den retning i dekolonial teori, der ser Sydens politiske udvikling, som noget der er passivt og undertrykt i forhold til Norden. Politik i Syd er ikke bare noget der kommer fra centrene, men er også aktiv i forhold til nationale udviklinger og kreativ i forhold til at skabe løsninger på udfordringer, der ikke findes (eller finder andre svar) i Nord. Syden har ikke kun været modtager af impulser og politik nordfra, men har været med til at skabe den globale historie. Man skal med andre ord, siger Biglieri og Cadahia, passe på med at ville genfinde 'forfædrenes andethed' som alternativ til Norden. Der skal i stedet skabes nye politikker i Syden, der passer til de aktuelle globale muligheder. På godt og ondt kan man nævne Kirchnerparrets eksperimenter i Argentina, MAS' 'sociale revolution' i Bolivia og Chavismen i Venezuela som eksempler på disse nye politikker, der har været i stand til at bide sig fast i det 21. århundrede og vise nye muligheder.

Tilgange til politiske udviklingsmodeller og modernitet

I en anden sammenhæng har Biglieri og Cadahia i forlængelse af bogen hævdet at: "(...) vi (betragter) moderniteten som en global og dialektisk proces. En spændingsproces mellem en reaktiv bevægelse og en frigørende bevægelse. Og i denne proces spiller Latinamerika en central (ikke en perifer) rolle i opbygningen af disse to bevægelser. I vores tilfælde er vi interesseret i at tænke over, hvilke frigørende muligheder Latinamerika skaber for moderniteten. Og latinamerikansk populisme er endnu et led (teoretisk og praktisk) i en lang historisk ophobning af demokratiske erfaringer med plebejisk republikanisme. I den henseende er det ikke et spørgsmål om at tænke Latinamerika som en undtagelse, men som en del af en bred proces, hvor vi hjælper med at opstille former for frigørelse for verden. Vi er også fremtidens politiske fantasi." (Biglieri og Cadahia, 2021)

Denne måde at se på forholdet mellem det globale Syd og Nord på giver et klart alternativ til de to udbredte politikformer, som de to forfattere er bekymrede for. Den ene er selvfølgelig den rene underkastelse under 'centrenes' ideer og politik. De chilenske højrepopulister under gik til valg sidste år på en politik, der ville opprioritere 'arven fra Europa' og marginalisere den 'indfødte'/indianske fortid endnu en gang. Den slags politik behandles af Biglieri og Cadahia i værste fald nærmest som neofascisme, men i hvert fald som en opgivelse af politisk autonomi for Latinamerika og følgagtighed over for amerikanske, neoliberaler tilgange.

Den anden form er imidlertid også problematisk. Den handler om at opprioritere fortiden før koloniseringen og opfatte *den* som Latinamerikas ægte kulturelle udtryk. Her siger de to også klart fra. De bruger

ikke eksemplet selv, men i debatten om udviklingsmodeller fra og for Mellemøsten kendes denne tilgang som 'islamisme'. Det vil sige et forsøg på at opstille et alternativ til 'Vesten', der henter sin inspiration fra tiden før koloniseringer og efterkrigstidens 'økonomiske og kulturelle neoimperialisme'. Biglieri og Cadahia henviser ikke til hende, men nogle af deres formuleringer om en *positivt* formuleret postkolonial modernitet ligger snublende tæt på den egyptiske politolog Heba Raouf Ezzats ideer om en 'amoderne' udvikling for Egypten, hvor den europæiske form for modernitet afvises som specifikt europæisk, og hvor egypterne har det problem *og privilegie*, at de skal udvikle deres egen 'amoderne' politiske teori og realitet på et grundlag, der både anerkender den arabisk/islamiske fortid og skaber den nye udvikling med demokratiske og politisk sekulære midler (Se Hansen. 2008). Cirka det samme anbefaler Biglieri og Cadahia for Latinamerika (men selvfølgelig med regionens egne traditioner i stedet for de islamiske).

Det er påfaldende, at et af Biglieris og Cadahias udfald mod 'Nordens intelligentsia', til højre såvel som til venstre, netop retter sig mod en tendens i denne til at se latinamerikansk politik som fortidig: "(...) man (må) bemærke de vanskeligheder, som visse segmenter af den europæiske intelligentsia har med at forstå dette (Sydens originalitet, Red.), og deres svingning mellem at betragte politik i Latinamerika som rester af fortiden (som om 'Europa' på en eller anden måde var fortroppen) eller en eksotisk andethed, der skal beskyttes på en paternalistisk/maternalistisk måde." (Biglieri og Cadahia, 2021). Fokus på fortiden er noget af det, som Biglieri og Cadahia især advarer mod, hvad enten det er i de latinamerikanske politiske bevægelser eller i de betragtede blikke fra Nord.

Demokrater i Latinamerika og Europa skal i stedet forstå hinanden som allierede i 'en lang historie med solidaritet og frigørelse' i stedet for at placere hinanden i et hierarki, hvor Europa er øverst. Latinamerika har fx været med til at give nye ideer til europæisk venstrepolitik gennem historien som Podemos, der har været et af de sidste ti års fornyere i denne del af Norden. De oprindelige Podemos-stiftere, Iglesias og Errejón, havde begge jobs i Bolivia under Evo Morales-tiden. De brugte deres erfaringer herfra helt direkte i idéudviklingen omkring og opbygningen af partiet i midten af 2010'erne. Selv navnet Podemos kom fra navnet på Morales' fraktion inden for MAS ('Den socialistiske bevægelse') i Bolivia. Man kan se dette som et eksempel på den form for gensidig inspiration, som Biglieri og Cadahia tænker på.

Den akademiske og den store verden

Seven Essays er utvivlsomt en af de mest spændende bøger, der er skrevet i de senere år om global oppositionspolitik. Den har imidlertid også et par svagheder. En af de vigtigste og den eneste, der skal nævnes her er, at forfatterne ofte går ud fra, at der findes løsninger på alle

problemer. Og at løsningerne som regel skal findes i populistisk organiseret politik for 'solidaritet og frigørelse'.

Men den næste udfordring i den henseende er, at det er 'solidaritet og frigørelse' for den ene sociale bevægelse meget let bliver til 'trouble' for andre. Økonomiske fremskridt i Syd, der uomgængeligt er nødvendige, ses i Nord ofte som udfordringer, fx til klimabevægelsen. Reelle konflikter mellem forskellige folkelige bevægelers krav er en dimension, som Biglieri og Cadhia går alt for let hen over bogen igennem. Latinamerikanske bondebevægelers krav om at kunne brænde skov af for at kunne dyrke nok, til at komme gennem næste år, kommer nemt i karambolage med nordlige klimabevægelers panik over trædød og dens effekter for klimaet på sigt. Her er 'de nordlige' nok mest på teknokraternes side. Det vil fx være svært at komme igennem med en støttebevægelse for '*Nedbrænding af Amazonas*' i Danmark.

Tilsvarende er eksporten af sojabønner fra Bolivia til Danmark rigtigt godt nyt for Bolivias trængte bonde- og arbejderbevægelser, men grotesk nyt dårlig for det globale klima, der både belastes med CO₂-udslip fra søtransporten og fra omvekslingen fra plante- til kødprotein i Danmark (et tab på i runde tal 90 procents energi). Sådanne eksempler rejser uomgængelige spørgsmål for fremtiden: hvem skal 'mægle' mellem legitime demokratiske krav i en verden, hvor der ikke findes overdommere?

Den slags konflikter kan imidlertid ikke løses i teorien, heller ikke af postkolonial populismeteorologi, men kan kun finde en *modus vivendi* i praktiske politiske debatter og kampe. Nok så velmenende forskere i populisme og folkelige bevægelser kommer til kort her, hvor 'politikere' i bred forstand må tage over.

Men sådanne indvendinger er jo på sigt til at overkomme. Det skal i hvert fald ikke skygges for bogens kvaliteter. I andre sammenhænge burde også danske populismedebattører tage nogle af bogens temaer op. Fx er spørgsmål om populisme og 'retten til at have rettigheder' og forholdet mellem national, international og transnational populisme emner, der endnu ikke direkte er behandlet i en dansk kontekst. Så udover at bidrage med afklaring om, hvad populisme er, kan og burde være, er bogen også en slags katalog over, hvad der mangler at blive taget op som debatter i Nord, fx i Danmark.

Noter

Note 1: Det skal bemærkes, at forfatterne bruger ordet populisme om det, der i Europa ofte kaldes 'venstrepopulisme': Podemos, Syriza, mv. Til gengæld mener de ikke, at det, der ofte betegnes som 'højrepopulisme' eller slet og ret 'populisme', er populisme overhovedet. I stedet opfatter de det som enten en latent fascisme eller en udfoldet, men skjult, form for samme. I artiklen her er det i respekt for Sydens krav valgt at videreføre forfatternes sprogbrug. Men i øvrigt er det et af de

punkter, hvor det nok kan blive svært at skabe enighed om terminologien.

Øvrigt litteratur:

Biglieri, Paula og Luciana Cadahia (2021) 'Situating populism beyond the deformation of Eurocentric and post-democratic narratives' *Open-Democracy*, 11. maj.

Hansen, Birthe (2008) 'Islam i Mellemøsten mellem kontrol og frigørelse' I Peter Boe (red.) *Religionskritik*, Tiderne Skifter, København.

Kommentar

Fodbolddiplomati i Qatar

Af Carsten Jensen, medlem af Kritisk debats redaktion.

Fra den 21. november til den 18. december i år skal der være VM i herrefodbold i Qatar. Det har over årene affødt en del kritik og debat. Dels af det forløb, der førte til beslutningen om at lægge VM netop der, og dels af landets magthavere.

Pt. er kritikken stilnet lidt af, men alligevel kan det ikke undgå at blive et af efterårets temaer – selvom det skal konkurrere med krigen i Ukraine, inflation, valgtrusler og efterdønninger af minksag. Afholdelsen af VM i Qatar er en skandale som både danske spillere og fans er kede af. Og et problem som fodboldens internationale top har skabt: ”Det er Fifa, der i 2010 skabte et problem ved at vælge Qatar som VM-vært.” (DBU, 5. marts, 2021)

VM 2022 i Qatar har fra starten været kontroversielt og til debat. Det er ikke sært, for der har været forskellige tvivlsomme sager undervejs i processen frem til nu.

For det første var der det beslutningsforløb, der lå helt tilbage i 2010. I konkurrence med en del andre lande fik Doha, der er hovedbyen i Qatar, det VM, der skal holdes i 2022, men ikke med helt sportslige metoder. Kritikken af, at bestikkelse og korrupsion havde været en del af beslutningsprocessen, stammer helt tilbage fra dengang.

Et andet kritikpunkt var sportsligt: hvorfor skulle et VM i fodbold ligge i et land, der ikke havde nogle fodboldtraditioner, ikke havde de nødvendige anlæg, og hvor der reelt ikke ville være et nationalt tilskuergrundlag. Selvfølgelig er der en kobling, der hedder økonomi/turisme/fodbold, men at man så skamløst gjorde en dyd ud af det, faldt mange for brystet.

Dertil kom en politisk kritik: hvorfor skulle man endnu en gang legitimere et autoritært styre ved at belønne det med et VM, når man kunne have holdt festen i et demokrati?

Senere er endnu et punkt kommet på dagsordenen: det har vist sig, at den måde som Qatar løser store nationale opgaver på, nemlig ved at importere udenlandsk arbejdskraft til at udføre beslutningerne, er meget usund for de tilrejsende arbejdere. Især avisen *The Guardian* har gravet i den side af sagen og har hævdet, at der er en meget stor og

tilsyneladende sagligt unødvendig overdødelig blandt disse arbejdere. Tallet 6.000 er nævnt som antallet af døde i den periode, hvor stadions og infrastruktur er blevet bygget.

Hvorfor skal VM afholdes i Qatar?

Der er således mange gode grunde til at VM *ikke* skulle holdes i Qatar. Blandt grundene til at VM alligevel skal holdes i Qatar, er først landets ønske om at profilere sig som moderne og åbent, dernæst dets evne til at finde og betale korrupte beslutningstagere i de relevante beslutningsorganer og øh ... så er der vist ikke flere grunde.

Qatars grunde til at søge synlighed og international opmærksomhed skal især findes i dets internationale situation eller sikkerhedssituation, om man vil. Der er tale om et meget lille land i samme geografiske størrelsesorden om den jyske halvø og omtrent halvt så mange beboere som Danmark. Det er meget rigt på olie og ligger mellem nogle ret store lande, Iran mod øst og Saudi Arabien mod vest, der ikke er blege for at bruge deres størrelse og økonomiske ressourcer, hvis der er noget, de gerne vil overbevise andre om. Mod nord ligger Irak, der for 30 år siden brugte sine evner til kortvarigt at erobre en anden lille oliestat, Kuwait. Qatars ledere vil meget nødig ende som Kuwait gjorde i 1990.

Men hvordan er det så kommet så vidt for Qatar? Pixi-versionen af en meget indviklet historie er, at landets ledende klan (al Thani) i 18. tallet indgik en aftale med UK, der betød, at landet i praksis udenrigs- og sikkerhedspolitisk tilsluttede sig det britiske imperium. Da det viste sig i 1930'erne, at der var olie i stor og let brugbar stil i undergrunden, begyndte en tanke om mere uafhængighed at slå rod, og da Storbritannien var i færd med at afvikle sit imperium efter 2. verdenskrig, og nu var kommet til de mindre lande i Golfen, opnåede Qatar fuld uafhængighed og medlemskab af FN i 1971.

Der var dog stadig tale om en meget udsat position i en ustabil region, og da USA i 2003 havde brug for en midlertidig base i forbindelse med krigen mod Saddams Husseins Irak, stillede Qatar sig til rådighed. Dermed havde det selvfølgelig opnået point i Washington svarende til dem Danmark har scoret i forbindelse med USA's Thulebase i Grønland, men de eksponerede også sig selv for opmærksomhed fra andre i regionen: irakerne har måske ikke alle glemt det, og Iran har helt sikkert ikke. Rent bortset fra, at en del arabere så dem som en nation, der samarbejdede med USA eller 'vesten' i en krig mod et arabisk land. Man bekræftede sit venskab med et stort, fjerntliggende land, men prisen var til dels, at man samtidig gjorde sig ud til bens i sin egen region.

Der kan på den baggrund gøres den antagelse, at en del af Qatars ledelses utraditionelle og usædvanlige træk i forhold til omverdenen simpelthen har at gøre med et ønske om at skabe 'sikkerhed gennem synlighed'. Man vil ikke bare være et anonymt land, der (relativt!) let kan

tages af fx Iran eller Saudi Arabien, men have en identitet og nogle venner, især forretningspartnere, men også turister og fx fodboldfans, der kan virke som ambassadører ud ad til.

Med en let omskrivning af en amerikansk talemåde, er det svært at få USA's politikere og borgere til at ofre noget for land, som man ikke kender hovedstaden i. Ved at skabe opmærksomhed om Qatar lærer man fx den amerikanske og europæiske offentlighed, at der altså er noget, der hedder Qatar, at de gerne vil være en slags base for 'vestlig livsstil' i Golfen, og at de fx har et fodboldhold og holder VM i 2022. På den måde bliver VM dels et boost for turismen i landet men også for den langsigtede sikkerhedsstrategi.

Mediet Al Jazeera kan være med til at belyse denne lidt omstændelige logik. Mediet er erstatset og udmærker sig ved, at være en af de eneste TV-kanaler i Mellemøsten overhovedet, der har en forholdsvis selvstændig, kritisk og opsøgende journalistik. Al Jazeera er blevet kendt i USA og Europa for sin dækning af større begivenheder i Mellemøsten, hvor de har haft muligheder for at bruge lokalkendskab på en langt mere offensiv måde end de store amerikanske selskaber, og hvor de har kunnet være meget mere fleksible end de andre, mere rigtigt kontrollerede selskaber i fx Saudi Arabien, der ellers er en stor mediemagt i regionen. Igen: Al Jazeera har skabt synlighed omkring Qatar og har vist landets ledere som nogle, der er langt mere indstillede på at 'spille spillet' på USA's og Europas præmisser, end så mange andre i regionen.

Det er i lyset af den langsigtede strategi for Qatars udvikling og sikkerhed, den fortsatte 'uafhængighedskamp', hvis man er til den sprogbrug, at man skal se Qatars interesse for at gøre sig til vært for verdens største fodboldkamp. Værtskabet skal sikre opmærksomhed! Det vil sige, at man rundt omkring i verdens hovedstæder og cafeer kender navnet og forbinder det med noget positivt, hvis man, qatarne, skulle få brug for hjælp mod sine naboer.

Hvad mener andre?

Reaktionerne på afholdelsen og de seneste afsløringer har været blandede. Nogle har trukket på skuldrene og trukket det kyniske kort: 'det er jo bare fodbold'! Og ja, det er det jo, men fodbold betyder meget for mange. Det er også en kulturel slagmark, som det har vist sig i fx den britiske klub Chelseas tilfælde, hvor der er grænser for hvad fansene, og dermed i sidste ende reklamekronerne, vil finde sig i. Også hvor der er mange, som helst vil have ordentlige forhold både på og udenfor banen. *Amnesty International* har fx bedt FIFA om at øge presset på Qatar for bedre forhold for både de berørte arbejdere og mere generelt.

I Danmark er der kommet reaktioner fra både fans, spillere og DBU. En gruppe fans rejste sagen i marts og ønskede at Danmark skulle holde sig væk fra Qatar. De fik til dels støtte fra nogle spillere, der heller i var

varme på tanken om at skulle spille i Qatar til sin tid, - forudsat at kvalifikationen går Danmarks vej. Thomas Delaney, der er medlem af landsholdets anførergruppe, sagde til dels på spillernes vegne den 22. marts, ”Jeg er ærgerlig over, at vi skal inddrages. Når vi bliver spurgt om de her ting, føler jeg et eller andet sted, at der bliver banket på den forkerte dør. Vi ville da gerne være fri for debatten. Vi har ikke ønsket at skulle spille i et land som Qatar. Der er mange grunde til, at VM ikke burde afvikles der. Sportsligt, økonomisk og selvfølgelig menneskerettigheder. Alligevel føles det, som om vi som spillere skal stå på mål for den beslutning. Det er selvfølgelig ikke sjovt.”

Svaret fra det politiske Danmark, regeringen, var, at det måtte være Dansk Boldspil Unions (DBU's) ansvar, da det er dem, der sender holdet afsted. DBU mente, at det godt nok er fodbolden (dvs. den øverste organisation Fifa), der har skabt problemet, men at det ikke kan løses på fodboldniveau. De vil kun blive væk, hvis regeringen forbyder deltagelse.

Spillerne har med DBU's viden til dels vist deres modvilje ved at gå med 'menneskerettighedstrøjer', og DBU har efterfølgende sendt en opfordring til Fifa om at øge presset på Qatars ledelse for reformer. Tilsvarende har DBU en aftale med Amnesty International om rådgivning, og følger derfor ikke kravet om boykot, men rådet om kritisk dialog. Lige som Den Internationale Arbejdsorganisation (ILO) hævder DBU, at Qatar trods har gjort fremskridt. Endelig har DBU søgt at løfte indsatsen ud af Danmark og til europæisk niveau. Kommunikationschef i DBU Jacob Høyer sagde til Jyllandsposten den 5. marts: ”Vi vil gerne, at EU går mere ind. Men den del vil vi overlade til politikerne.”

Hvad kan man gøre fremover?

Men hvad skal man så mene som menig fodboldglad dansker med aktivistiske gener? Skal man støtte krav om at boykotte, sådan som det seriøst har været diskuteret i nogle fankredse herhjemme og i fodboldmæssigt centrale kredse i fx Norge? Eller skal man støtte DBU, der vil gøre sig til en slags frontløber i forsøget på at påvirke Qatar samtidig med, at man sportsligt deltager fuldt ud?

Svaret må på de givne præmisser være, at det er for sent at diskutere boykot. Det skulle i givet fald have været gjort for nærmest et årti siden. Som landet ligger i dag, kan Danmark/DBU kan ikke gøre en forskel alene. En dansk boykot ville blive en moralsk markering, men ikke en markering, der vil flytte noget i Qatar. Det kunne give nogle danskere en bedre mavefornemmelse, men prisen vil være, at man bruger en masse krudt på en tabt sag. En boykottrussel havde bestemt været relevant i 2010, hvor beslutningen blev truffet, men er et slag i luften i nu.

Ressourcerne vil være bedre brugt på at søge at skabe fortløbende debat om 1) Qatars indre forhold, 2) omstændighederne ved det aktuelle

VM's afvikling, og ikke mindst 3) principperne for placering af store internationale sportsbegivenheder, hvor man i fremtiden måske burde være mere proaktive fra dansk side: det er mere effektivt at sætte fokus på autoritære landes adfærd *før* beslutningerne om placering af begivenheder tages end efter.

Det betyder ikke nødvendigvis, at en sådan beslutning skal være model for alle senere lignende sager. Der kan komme emner op, hvor man måske burde tale for boykot. Især hvis det gøres på et tidspunkt, hvor det kan gøre en forskel for beslutninger. Men selve ideen om, at man bør prioritere, hvad der er vigtigt og hensigtsmæssigt at gøre ud fra primært *politiske*, i stedet for primært moralske, kriterier bør være den generelle tilgang. Det bør være udsigt til gode politiske resultater og ikke til god mavefornemmelse, der er det afgørende.

Man skal passe på ikke at demoralisere aktivister, især unge og relativt uerfarne. Hvis man sætter folk i udsigt, at de kan gøre en forskel i forhold til en reelt tabt sag, risikerer man bare, at den erfaring, de tager med sig efter at have satset meget tid og personlig energi og alligevel tabt en politisk kamp, bliver, at de får et unødvendigt kynisk forhold til politik: 'det hele nytter alligevel ikke noget, så jeg kan lige så godt slippe det kollektive, og mele min egen kage'. Mindre ambitiøse mål, *der kan nås*, er ofte mere mobiliserende på langt sigt end store moralske markeringer, der er dømt til nederlag.

Et af resultaterne af presset på Qatar indtil nu har været, at der for angiveligt første gang blev indført minimumsløn i landet for blandt andet at sikre arbejderne i byggeindustrien. Angiveligt den første minimumslønsordning i hele regionen. Det er strengt taget en stor reform, som styret da heller ikke selv fandt på. Men retfærdigvis skal det også gives kritikere af den moderate reformvej, at minimumslønnen kun udgør omkring 1.800 dkr. Man kan kun grue for, hvad folk fik før. Set som eksempel på hvad udfordringerne, og hvad der kan nås, er det dog et skridt frem. At fortsætte debatten om Qatars indre forhold og grænsen for, hvad man bør udsætte arbejdere for, kan i den aktuelle situation vise sig at være en lille langsigtet sejr, mens det at arbejde for boykot vil vise sig at være et stort, unødvendigt nederlag.